

Հարգելի՛ ընթերցող.

ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտը, չհետապնդելով որևէ եկամուտ, իր կայքերում ներկայացնելով հայագիտական հրատարակություններ, նպատակ ունի հանրությանն ավելի հասանելի դարձնել այդ ուսումնասիրությունները:

Մենք շնորհակալություն ենք հայտնում հայագիտական աշխատասիրությունների հեղինակներին, հրատարակիչներին:

Մեր կոնտակտները՝

Պաշտոնական կայք՝ <http://www.armin.am>

Էլ. փոստ՝ info@armin.am

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԲԵՐԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ

ՅԱԿՈՒ ԶՈԼԱՔԵԱՆ

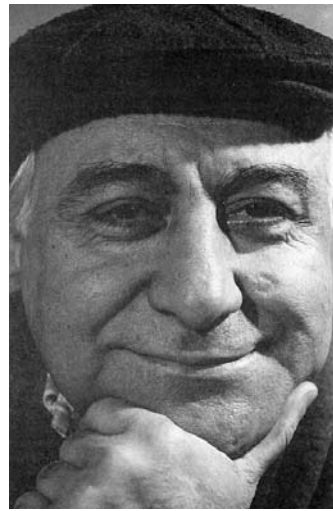
ԱՆԴԱՍՏԱՆ

**ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԵՒ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՄԱԴՐԵԱԼ ԶԵՌՆԱՐԿ
միջնակարգ եւ երկրորդական կարգերու համար**

Ա.

**ՀԱԼԷՊ
2009**

ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՌԱՋԻՆ ԼՐԱԳԻՐՍ

Յեղիմակը

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ ծնած է 1938ին, պատմական Հայաստանի Տիգրանակերտ քաղաքը, որ կը գտնուի Տիգրիս գետի ափին: Փոխադրուելով Պոլիս (Կոստանդնուպոլիս, Կ. Պոլիս, Իսթանպուլ)՝ կը յաճախէ հայկական վարժարաններ, ապա կ'աւարտէ տեղւոյն համալսարանի փիլիսոփայութեան ծիւղը: Կը գրէ հայերէն եւ թրքերէն: Հայերէն պատմութեանը մասին իր ժողովածուներն են «Մեր Այդ Կողմերը» եւ «Տիգրիսի Ափերէն»:

Վերնագիրի թելադրանք

Սկրտիչ Մարկոսեանի այս պատ-

մուածքը մեզի կը բերէ մանկութեան յուշ մը Տիգրանակերտէն, ուր Մեծ Եղեռմէն ետք սակաւթիւ հայ ընտանիքներ մնացած էին: Ան կը պատմէ, թէ եկեղեցւոյ մէջ ճանչցած հայոց գիրերը ինչպէս կը սրբանան, ու տպագրուած թուղթի կտոր մը մասուկը կը դառնայ իրեն համար:

Տարիներ առաջ, երբ հագիւ ութը կամ ինը տարեկան տղայ էի, երբ մեր Տիգրանակերտի փողոցներուն մէջ իմ ընկերներուս հետ թուչուն կ'որսայի կամ իշամեղուններուն բոյնը կ'աւրչտկէի, ինչպէ՞ս եղաւ, ինչպէ՞ս պատահեցաւ՝ չեմ գիտեր, հայերէն տպագրուած թուղթի կտոր մը գետնէն գտայ:

Տէր Արսէնէն հայերէն մասնաւոր դաս կ'առնէի, այսինքն՝ «այբ»ը, «բէն»ը, «գիմ»ը եւ նոյնիսկ «չա»ն ալ կը ճանչնայի: Աւելին՝ գիտէի, թէ երբ «չա» գրես՝ «չամիչ» ալ կրնաս գրել, իսկ երբ «չա»ով «ջուր» գրես՝ ըսել է, թէ մեղք կը գործես...:

Այո՛, այդ տարիներուն Տիգրանակերտի ժամուն մէջ Աւետարաններ ալ տեսած էի: Գիտէի, թէ Աստուծոյ խօսքը հայերէն լեզուով իջած էր երկինքէն, եկած եւ ուղղակի մտած էր մեր Տէր

Տիգրանակերպի (Տիարաքիթի) Ս. Կիրակոս եկեղեցին՝ ներկայիս

Արսէնին Աւետարանին մէջը եւ եղած էր Սո՛ւրբ Աստուած, Սո՛ւրբ Պատարագ, Սո՛ւրբ «Հայր մեր որ յերկինս ես...»:

Աւետարանը ճանչցած էի, որովհետեւ այդ տարիներուն ամէն Կիրակի հայրս ձեռքէս կը բռնէր ու զիս կը տանէր մեր Սուրբ Կիրակոսի ժամը, եւ ես մօրս կարած ճերմակ շապիկը հագուելով եկեղեցւոյ մէջ դպրութիւն կ'ընէի: Անոր համար՝ փողոցին մէջ, գետինը ինկած, հայերէն տպագրուած թուղթի մաշած կտորը երբ տեսայ՝ հասկցայ, թէ ատիկա մեր գիտցած Աւետարանի սո՛ւրբ էջերէն մէկը չէր եւ չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ այդ թուղթի կտորը ո՛չ բուրվառ տեսած էր եւ ոչ ալ խունկ կը հոտէր...:

- Ասիկա հայերէն լրագիր է,- որոշեցի:

Երբ խորհեցայ, թէ մեր Տէր Արսէնին խոշոր Աւետարանին, սեւ Աւետարանին, կարմիր կողքով Աւետարանին գիրերն ալ հայերէն էին, ուրեմն՝ կը նշանակէր, թէ հայերէն գրուած ամէն թուղթի կտոր սո՛ւրբ է եւ սո՛ւրբ էր...:

է՛հ, Աստուծոյ սիրոյն, կամ ինչպէս պիտի ըսէինք մենք՝ Աստուածդ սիրես, հիմա դուն իմ տեղս ըլլաս՝ ի՞նչ կ'ընես:

Մենք մեր սո՛ւրբ բաները, մենք մեր մասունքը փողոցը՝ գետինը, ցեխերուն մէջ կը ձգե՞նք...

- Չէ՛, չեղնի, չ'ըլլար...

Առի թուղթի կտորը, ըրի այնպէս՝ ինչպէս ամէն Կիրակի կ'ընէի Տէր Արսէնին Աւետարաններուն: Համբուրեցի, անգամ մը եւս համբուրեցի: Երբ երրորդ անգամ համբուրելս վերջացաւ՝ տարի ճակտիս ու կրկին համբուրեցի...: Յետոյ թուղթի այդ կտորը աղուոր մը ոլորեցի, պզտիկցուցի, գնդակի մը վերածեցի եւ մեր տան դրացի Հերսոտ Վանէսենց մաշած, ծակծկած պատին խոռոչներէն մէկուն մէջ երկիւղածով թեամբ եւ մեծ հաւատքով տեղաւորեցի, առջեւն ալ փոքր քար մը դրի, որպէսզի սատանայ աչքերէն հեռու մնայ...:

Երեսս խաչակնքեցի: «Հայր մեր»ս ըսի:

Գոհ էի, ուրախ էի եւ գիտէի, թէ Աստուած Պապան զիս վերէն կը դիտէր ու ինծի «Ապրի՛ս» կ'ըսէր...: Այդ թուղթի կտորը ինծի համար սովորական, պարզ թուղթ մը չէր, այլ սուրբ էր այն բողոք մը հացին պէս, որուն երբ հանդիպինք փողոցը, գետինը ինկած, կ'առնենք կը համբուրենք եւ պատի մը խորշը կը դնենք մեր գլխէն վեր...:

Հիմա, երբ տարիներ ետք այս դէպքը կը յիշեմ՝ անշուշտ բացարձակապէս չեմ գիտեր, թէ այդ թուղթի կտորը ինչպէ՞ս եւ ուրկէ՞ եկեր եւ ինկեր էր Տիգրանակերտի փողոցներուն մէջ:

Մեր մանկուլթեան օրերուն, երբ կը խաղայինք փողոցներուն մէջ, ամէն տեսակ բան կրնայինք գտնել հոն: Այո՛, բայց հայերէն տպագրուած թուղթի կտոր մը մեր փողոցներուն մէջ գտնել կը նշանակէր բաց աչքով երազ տեսնել: Չէ՛, ասիկա մեծ հրաշք էր...:

Այո՛, ես այդ հրաշքով, այդ երանելի մանկական օրերուն, առաջին անգամ ծանօթացայ մեր լրագիրներէն մէկուն հետ:

Այդ տարիներուն ինծի համար հայերէն գրուած, տպագրուած թուղթի կտորները սո՛ւրբ էին, որովհետեւ Աւետարաններն ալ այբ-

բեն-գիմով հրաչք կը գործէին...:

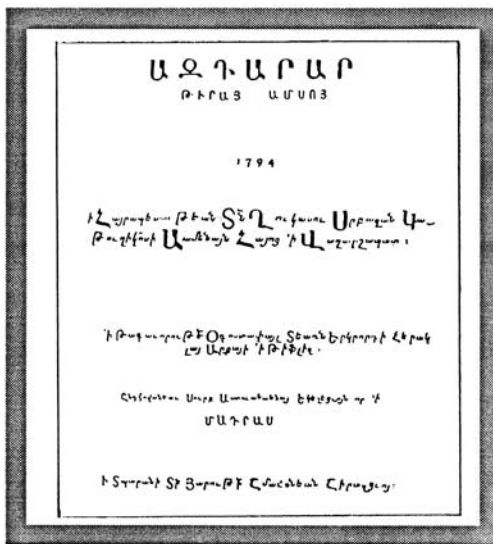
Եւ այբ-բեն-գիմ ըսել՝ սուրբ ըսել էր:

Այո՛, ժամանակ անցաւ, անցաւ նաեւ մանկութիւնս, անցաւ ու գնաց նաեւ Հերսոտ Վանէսենց մաշած, ծակծկած ողորմելի պատը, տարաւ իր հետը իմ փոքր թուղթի սուրբ յիշատակը եւ պատմութեան վերածեց:

Հիմա, սա պահուս, երբ այս տողերը կը գրեմ, կարծես կը զգամ, թէ՛ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցը կ'արթննայ իր յաւիտենական քունէն, կ'ելլէ կու գայ, կը համբուրէ ճակատս ու կ'ըսէ.

- Ա՛ռ այս սուրբ համբոյրը, բաշխէ՛ մեր բոլոր այբ-բեն-գիմը սիրողներուն եւ անոր սիրահարներուն: Տա՛ր բաժին մըն ալ մանաւանդ այդ խմբագիրին եւ այդ գրաչարներուն, որոնց միջոցաւ առաջին անգամ ծանօթացար հայ թերթի մը հետ, երբ դուն լակոտ մըն էիր եւ կը խաղայիր մանկական խաղերդ Տիգրանակերտի փողոցներու ցեխերուն մէջ:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Վայերէն առաջին թերթը՝ «ԱՁԳԱՐԱՐ», որ լոյս տեսած է Հնդկաստանի Մարտաս քաղաքին մէջ, 1794-1796 թուականներուն, Յարութիւն քահանայ Շմաունեանի խմբագրութեամբ:

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Իշամեղու - պիծակ, վայրի մեղու

Աւրչտկել - թեթեւօրէն աւրել, խառնակել

Ժամ - եկեղեցի

Լրագիր - օրաթերթ

Մասունք - պաշտելի ու սուրբ անձէ մը կամ բանէ մը մնացած յիշատակ

Ոլորել - փաթթել, գալարել, ծալլել

Սոռոչ - խորչ, ծերպ, փոս

Չեղնի (Տիգրանակերտի բարբառ) - չ'ըլլար

Երկիւղածութիւն - աստուածապաշտութիւն, խորունկ յարգանք

Բրդօն - հացի կամ միսի բրդուած պատառ

Երանելի - երջանիկ, բարեպաշտ

Ողորմելի - խղճալի, արգահատելի

Բաշխել - ցրուել, պարզել, սփռել

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

- 1.- Հեղինակը ինչպէ՞ս ճանչցած է հայերէնի գիրերը:
- 2.- Հեղինակը ի՞նչ գիտէր Աւետարանին մասին, ինչպէ՞ս կը բացատրէ հայերէն գիրերուն սրբութիւնը եւ ինչո՞ւ տպագրուած այդ թուղթի կտորը «մասունք» կը կոչէ:
- 3.- Մարդիկ ինչպէ՞ս կը վարուին սրբութեան հետ, օրինակ՝ հացին: Պատմեցէ՛ք այլ օրինակներ եւս:
- 4.- Մանուկ հեղինակը ի՞նչ ըրաւ այդ տպագրուած թուղթի կտորը, ինչո՞ւ:
- 5.- Տիգրանակերտի մէջ տպագրուած թուղթի կտոր մը գտնելը հեղինակը հիմա ի՞նչ կը կոչէ: Հայկական դպրոց, ակումբ, գրադարան չտեսած տղու մը մէջ այսպիսի հայրենասիրական ապրումներ ունենալն ալ միթէ հրաշք մը չէ՞: Ծնողք եւ եկեղեցի դեր ունի՞ն այս դաստիարակութեան մէջ:
- 6.- Ինչպէ՞ս հասկնալ հետեւեալ խօսքերը. «Աստուծոյ խօսքը հայերէն լեզուով իջած էր երկինքէն, եկած եւ ուղղակի մտած էր մեր Տէր Արսէնին Աւետարանին մէջը», «Աւետարաններն ալ այբ-բեն-գիմով հրաշք կը գործէին», «Այդ թուղթի կտորը ո՛չ բուրվառ տեսած էր եւ ոչ ալ խունկ կը հոտէր»:

7.- Հեղինակը Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի օրհնութեան նախ որո՞նք արժանի կը տեսնէ: Ինչո՞ւ մանաւանդ անծանօթ խմբագիրն ու գրաչարները: Գրաւոր կերպով վերաշարադրեցէ՛ք պատասխանը:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Շատ մօտիկ իմաստ ունեցող բառերը կը կոչուին հոմանիչ բառեր: Բառարանի օգնութեամբ ձշղեցէ՛ք վարի հոմանիչ բառերուն իմաստի նուրբ տարբերութիւնները եւ գործածեցէ՛ք առանձին նախադասութիւններու մէջ:

Ոլորել - փաթթել - գալարել

Բաշխել - պարգեւել - նուիրել

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2 Փակագիծի մէջ դրուած բառերով ձշղեցէ՛ք հետեւեալ արտայայտութիւններուն իմաստները:

Յաւիտենական քուն

Կ'արթննայ յաւիտենական քունէն

Բաց աչքով երազ

Սատանայ աչք

(Թշնամի - մահ - անհաւատալի իրականութիւն - յարութիւն կ'առնէ)

3 Դասարան բերել օրաթերթ մը ու ծանօթանալ ձեւին, թուականին, թիւին: Պրպտումի ընթացքին ի գործ դնել խմբագիր, յօդուածագիր, թղթակից, գրաչար, լրատու գործակալութիւն, բաժանորդ, ցրուիչ բառերը:

ՀՆՁԻՒՆ ԵՒ ՏԱՌ

Լեզուի ամենափոքր միավորը հնչիւն կը կոչուի, իսկ անոր գրաւոր նշանը՝ գիր կամ տառ: Հնչիւնը կամ հնչիւններու խումբը իմաստ մը ունենալու պարագային՝ բառ կը դառնայ, այլապէս անիմաստ է:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Քանի՞ հնչիւններէ կազմուած են հետեւեալ բառերը. - ծառ, արջ, է, գորտ, մարմին, ծարաւ, դասարան, հիւանդանոց:

2 Վերադասաւորեցէ՛ք հնչիւնները եւ բառեր ունեցէ՛ք:

արք		իզծ	
դօ		ուռդ	
ծինար		սենադ	
րերկա		րդպոց	

3 Առաջին հնչիւնը փոխելով նոր բառ ունեցէ՛ք:

մարդ		փերթ	
ճիւղ		զայլ	
դուն		մատ	
վար		դոյլ	

4 Հնչիւն մը աւելցնելով նոր բառ ունեցէ՛ք:

սար		սուր	
գիր		խոր	
աղ		ու	
որ		է	

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ

ա Ա	բ Բ	գ Գ	դ Դ	ե Ե	զ Ձ	է Է	ը Ը	թ Թ
այբ	բեն	գիմ	դա	եչ	զա	է	ըթ	թօ
ժ ժ	ի Ի	լ Լ	խ Խ	ծ Ծ	կ Կ	հ Հ	ձ Ձ	ղ Ղ
ժէ	ինի	լին	խէ	ծա	կեն	հօ	ձա	ղաթ
ճ Ճ	մ Մ	յ Յ	ն Ն	չ Շ	ո Ո	չ Չ	պ Պ	ջ Չ
ճէ	մեն	յի	նու	չա	վօ	չա	պէ	ջէ
ռ Ռ	ս Ս	վ Վ	տ Տ	ր Ր	ց Յ	ւ Ի	փ Փ	ք Ք
ռա	սէ	վել	տին	րէ	ցօ	վին	փիւր	քէ
օ Օ	ֆ Ֆ							
օ	ֆէ							

Տառերու մնայուն դասաւորութիւնը կը կոչուի **այբուբեն**:
 Այբուբենի իւրաքանչիւր տառ ունի **հնչիւն** եւ **անուն**:
 Հայերէնի տառերը կը գրուին **փոքրատառ** ու **մեծատառ** (գլխազիր):
 Հայերէնի այբուբենը ունի 38 տառ:

● Գրեցէ՛ք Այբուբենը՝ փոքրատառ եւ մեծատառ:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ԲԱՌ ԵՒ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

Բառը իմաստ կ'արտայայտէ, իսկ նախադասութիւնը՝ միտք:
Աչակերտ, գիրք եւ կարդալ բառերը առանձին իմաստներ ունին, բայց իրենց այս ձեւին մէջ միտք մը չեն փոխանցեր մեզի, մինչեւ որ որոշ օրէնքներով նախադասութեան չվերածուին:
Աչակերտը գիրք կը կարդայ:
Ասիկա նախադասութիւն մըն է, որովհետեւ միտք մը կ'արտայայտէ:
Նոյն բառերով կրնանք բազմաթիւ նախադասութիւններ կազմել, բազմաթիւ միտքեր արտայայտել: Այսպէս՝
Աչակերտը գիրք չի կարդար:
Աչակերտները գիրք կը կարդան:
Աչակե'րտ, գիրք կարդա':
Աչակերտին գիրք կարդացի:
Գրաւոր նախադասութիւնը կը սկսինք գլխագիրով ու կը վերջացնենք վերջակէտով:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 **Խառն բառերը տեղին գործածելով նախադասութիւն կազմեցէ՛ք: Չմոռնալ գլխագիրն ու վերջակէտը:**

կառուցած Մեծն մայրաքաղաքը Տիգրան է Տիգրանակերտ

ստեղծեց Մեսրոպ 405 Մաշտոց թուականին Ս. Այբուբենը

ղպրոցը մէջ մեսրոպատառ գործեց առաջին Վաղարշապատի

առաջին է հայերէնի Աստուածաշունչն թարգմանուած գիրքը

Կը կոչուի թերթը հայերէն «Ազգարար» առաջին

2 Իւրաքանչիւր շարքի բառերով նախադասութիւն մը կազմեցէ՛ք:
Չմոռնալ գլխագիրն ու վերջակէտը:

- տղայ - հեռատեսիլ - դիտել
- վարդ - բուրել
- ինքնաշարժ - կամուրջ - անցնիլ
- ծիծեռնակ - երամ - աշուն - գաղթել
- հայրիկ - օրաթերթ - լուր - հետեւիլ

3 Գտէ՛ք նախադասութիւնները եւ գործածեցէ՛ք գլխագիրն ու վերջակէտը:

Հայերէն տպագրուած թուղթի կտոր մը գետնէն գտայ աստուծոյ խօսքը հայերէն լեզուով իջած էր երկինքէն հայերէն գրուած ամէն թուղթի կտոր սո՛ւրբ էր թուղթը պատին խոռոչներէն մէկուն մէջ տեղաւորեցի մենք մեր մասունքը ցեխերուն մէջ կը ձգե՞նք

4 Վերի հատուածը պատրաստեցէ՛ք ուղղագրութեան համար՝ ինքնաթելադրութեամբ դնելով վերջակէտը:

ՄԵՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՏԻԳԸ

Յեղիմակը

ՌՈՊԵՐ ՅԱՏԵՆՆԵԱՆ ծնած է Կ. Պոլիս, 1926ին: Կրթութիւնը կը ստանայ տեղւոյն Մխիթարեան վարժարանէն: Ամբողջապէս նուիրուած է հայ մամուլին ու գրականութեան: Կը վարէ Կ. Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթի խմբագրութիւնը: Բեղուն արձակագիր է: Ունի թատերախաղեր, վէպեր, պատմըլածքներ եւ ակնարկներ: Անոր ակնարկները կը խմբուին «Յուշատետր» ընդհանուր խորագիրով բազմաթիւ հատորներու մէջ:

Վերնագրի թելադրանք

Ռ. Յատտէճեանի այս գրութիւնը ճամբորդական ակնարկ մըն է, ուր կը պատմէ

Երեւանի Մատենադարան իր այցելութեան եւ երիտասարդ օտար հայագետի մը հետ իր հանդիպումին մասին: Մեսրոպ Մաշտոցի արձանին առջեւ եւ Տիգին հետ ունեցած իր զրոյցէն ետք իր խորհրդածութիւնները կապ ունին սփիւռքի մեր կեանքին հետ, ուր շատ տղաք զրկուած են հայկական կրթութենէ ու չեն գիտեր իրենց ազգային լեզուն:

Մեսրոպ Մաշտոց նստած է ահա՛ այբուբենի իր ցուցատախտակին առջեւ: Բոլոր դարերու մեծագոյն վարժապետը դէպի վեր բարձրացուցած է իր ձախը եւ կը դասաւանդէ: Երիտասարդ մը ծնրադրած է անոր առջեւ: Ուսանող մըն է: Ինչպիսի՛ երախտագիտութիւն կայ այդ ուսանողին սա կեցուածքին մէջ: Այս բոլորին վրայ արծիւ մը կը հսկէ՝ մագիլներուն մէջ սուր մը, վահան մը բռնած:

Չեմ գիտեր, թէ ինչո՛ւ չեմ կրնար յառաջանալ: Մտածումներս յանկարծ տեղ կը փոխեն, կը փախչին դէպի ետ, դէպի հեռաւոր հորիզոններ: Պատկերը կը պղտորի մտքիս մէջ: Ուսանողը կը չքանայ Մաշտոցի արձանին առջեւէն: Վարժապետը կը մնայ առանձին: Այն ատեն կը փոխուի արտայայտութիւնը խրոխտ ու առնական դէմքին,

եւ դէպի վար կը հակի իր արծիւային քիթը: Տառապանք մը կ'ուրուագծուի այդ քարացած դէմքին վրայ, եւ վար կ'իյնան թեւերը: Հուժկու գլուխը կը դառնայ դէպի աջ, դէպի ձախ, իր ուսանողը կը փնտռէ, եւ ինծի այնպէս կը թուի, որ չի գտներ: Արցունքի կաթիլ մը կը սահի իր տխուր աչքերէն եւ քիչ մը աւելի կը մօտենայ իր սիրելի այբուբենին:

- Քալենք,- կ'ըսէ առաջնորդս եւ ես կ'արթննամ մղձաւանջէս: Ուսանողը իր տեղն է միշտ, հոս է, լոյս եւ գիտութիւն կը խնդրէ ուսուցիչէն, չէ լքած իր գիրերուն ցուցատախտակը: Եւ արցունքի ո՛չ մէկ կաթիլ կայ Մաշտոցի խորունկ նայուածքներուն մէջ:

- Այո՛, քալենք,- կը պատասխանեմ առաջնորդիս:

Հիմա Մատենադարանի շէնքին մէջն ենք:

Երբ կը վերջանայ սանդուխը՝ երկու հոգի մեր ճամբան կը կտրեն: Դարձեալ Փառէն Մինասեանն է՝ գիրքերու տրցակ մը թեւին տակ: Այսօր քովը ընկեր մը ունի, զոր կը ներկայացնէ:

Շուրջ քսան տարեկան, կարմիր այտերով, ժպտուն դէմքով անգլիացի մը՝ Տիգ:

Տիգ ոգեւորութեամբ կը սեղմէ մեր ձեռքերը եւ քաղցր հայերէնով մը կը պատասխանէ. «Ուրախ եմ»: Զարմանքով կը նայիմ Փառէնին, եւ ան կը բացատրէ. այս անգլիացի երիտասարդը հայկական գիտութիւններու սիրահար մըն է, Անգլիոյ մէջ հայերէն սորված է եւ հիմա քանի մը ամսուան համար եկած է Երեւան: Կը մնայ համալսարանը եւ կը կատարելագործէ իր ուսումնասիրութիւնները: Կը խօսի անթերի արեւելահայերէն մը, անգլիական հաճելի հնչիւմով:

Հիմա իմ զարմանքս փոխուած է հիացումի: Ի՛նչ անակնկալ:

Քանի մը խօսք կը փոխանակենք Տիգին հետ: Անբացատրելի հաճոյք մը կը պարգեւէ ինծի իր արեւելահայերէնը: Կը նայիմ իր աղուոր աչքերուն եւ կը խորհիմ: Ո՛չ, այս երիտասարդը հայ մը չէ: Տիգրան մը չէ, որ օտար ափերուն մէջ շատերու նման լքած ըլլայ իր հայրենի անունը եւ դարձած ըլլայ Տիգ: Հարազատ Տիգ մըն է,

Մայրենադարանի շէնքը, ուր կը պահուին շուրջ 25 հազար ձեռագիր մատենաներ: Ճարտարապետ՝ Մարք Գրիգորեան

**Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի արձանը
Մայրենադարանին
առջև: Բանդակագործ՝
Դուկաս Չուբարեան**

անգլիացի մը, որ եկած է Երեւան եւ հայերու հետ կը խօսի հայերէն:

- Բարի գալուստ քեզի, Տի՛գ: Ես աշխարհի շատ մը կողմերը հանդիպեր եմ տասնեակներով անգլիացիներու, որոնց հետ խօսեր եմ իրենց լեզուով եւ որոնք գաղափար անգամ չեն ունեցեր հայոց լեզուի մասին, լուր անգամ չեն ունեցեր, թէ այդպիսի լեզու մը կայ այս աշխարհին վրայ: Իսկ հիմա հոս քեզի հետ մեր լեզուով է, որ կը խօսինք մենք: Ապրի՛ս: Ես քեզի աշխարհի լաւագոյն բաները կը մաղթեմ: Ուժ եւ իմաստութիւն կը մաղթեմ: Կը մաղթեմ տակաւին որ... Այո՛, սրտիս խորը ուրիշ մաղթանք մըն ալ կայ, քիչ մը տխուր այս անգամ: Երբ օր մը պիտի հեռանաս այս երկրէն, չըլլայ որ այդ հեռաւոր ասիերուն յուսալքուիս եւ տրտմիս հանդիպելով երիտասարդ Յակոբներու եւ Գէորգներու, որոնց հետ նախ պիտի փորձես հայերէնով խօսիլ եւ յետոյ պիտի ստիպուիս անգլերէնի փոխել անոր համար, որ հայերէն չեն գիտեր անոնք: Չըլլայ որ յուսալքուիս, վշտանաս, ընդհակառակը, ինչ գիտնամ, եթէ ձեռքէդ կու գայ, բարեւ մը տանիս անոնց իրենց մեծասքանչէն, անոնց պուտ մը սէր փոխանցես քու խանդավառ հոգիէդ:

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԵՃԵԱՆ

Գրիչ · ձեռագիր ընդօրինակող

Այս մատենանը կը կոչուի
Տօնական կամ Մշոյ
Ճառքնարիք:
Ընդօրինակուած է 1202
թուականին: Ունի 601
մագաղաթէ թերթ,
իւրաքանչիւրը՝ մէկ
երինջի մորթ: Կը կշռէ 28
քիւ: Գրիչ՝ Վարդան
Կարնեցի, ծաղկող՝
Ստեփանոս: Կը պահուի
Մատենադարանին մէջ:

Ծաղկող · մանրանկարիչ

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զքանալ – անհետանալ, անէանալ, ցնդիլ

Խրոխտ – հպարտ, սէգ

Առնական – կորովի, քաջ մարդու վայել, առոյգ, կտրիճ

Տառապանք – հոգիի չարչարանք, տանջանք, վիշտ

Հակիլ – ծոիլ, կքիլ

Ուրուագծուիլ – նկատուելու չափ ձեւ ստանալ

Հուժկու – շատ ուժեղ, յաղթակազմ

Մղձաւանջ – մտային տազնապ՝ ստեղծուած գիշերային երազներէ կամ վախազդու պահերէ, յաճախանք

Լքել – երեսի վրայ թողուլ, ձեռք քաշել

Ոգեւորութիւն – խանդավառութիւն, խրախոյս

Յուսալքուիլ – յուսահատիլ, վհատիլ

Վշտանալ – նեղանալ, սրդողիլ, վիշտ զգալ

Մեծաւքանջ – մեծ սքանչացումի արժանի, հրաշալի, հոս՝ հայոց լեզու

Պուտ մը – ումպ մը, կաթիլ մը

Խանդավառ – եռանդուն

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Ի՞նչ գիտէք Մատենադարանի մասին: Հոն պահպանուած չուրջ 25 հազար ձեռագիր մատեանները հիմնական աղբիւրներ են ուսումնասիրելու համար հին հայերէնը կամ գրաբարը, հայոց պատմութիւնը, հայ մանրանկարչութիւնը, միջնադարեան հայ բժշկութիւնն ու այլ գիտութիւններ: Անոնք հայագէտներուն, այսինքն՝ հայկական գիտութիւնները ուսումնասիրողներուն համար անգնահատելի գանձեր են:

2.- Եթէ Մեսրոպեան Այբուբենը խորհրդանիշն է հայ մշակոյթին ու գրականութեան, ապա ի՞նչ կը խորհրդանշէ մագիլներուն մէջ սուր ու վահան բռնած արծիւը: Ան ի՞նչ բանի կը հսկէ:

3.- Հեղինակի մտածումները յանկարծ տեղ կը փոխեն դէպի «հեռուոր ափեր», հայրենիքէն հեռու, ուր ցրուած հայու գաւակներ միշտ չէ որ հայեցի դաստիարակութիւն կը ստանան: Այս մտմտութիւն մէջ հեղինակին առջեւ Մեսրոպ Մաշտոցի արձանը կերպարանքը կը փոխէ: Հեղինակը ի՞նչ բառերով կ'արտայայտէ ուսանողը կորսնցուցած Ուսուցիչին տառապանքը:

- 4.- Ո՞վ է Տիգ եւ Ի՞նչ կ'ընէ Մատենադարանին մէջ:
- 5.- Հեղինակը ինչո՞ւ նախ կը զարմանայ, յետոյ կը հիանայ:
- 6.- Հեղինակը Տիգին ուղղուած ուղերձին վերջին բաժնին մէջ անոր ի՞նչ կը թելադրէ հայերէն չգիտցող Յակոբներու եւ Գէորգներու հանդիպելու պարագային: Գրաւոր ներկայացուցէ՛ք:
- 7.- Գրաւոր շարադրէ՛, թէ դուն ի՞նչ պիտի ուզէիր ընել, եթէ հանդիպէիր անոնցմէ մէկուն:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Ի՞նչ կը կոչենք մօտիկ իմաստներ ունեցող բառերը: Բառարանի օգնութեամբ ճշդեցէ՛ք իւրաքանչիւր շարքի բառերուն իմաստային տարբերութիւնները եւ գործածեցէ՛ք բերանացի խօսքի մէջ:

վշտանալ - տառապիլ - ցաւիլ
սէր - գորով - խանդաղատանք

2 Առաջին սիւնակի բառը կամ կապակցութիւնը կցեցէ՛ք դիմացի բառերէն ամէնէն յարմարին եւ ընդօրինակեցէ՛ք:

ա.	ձողը	●	● կքիլ
	բեռի տակ	●	● ծռիլ
	գլուխը	●	● հակիլ
	մեծին առջեւ	●	● խոնարհիլ
բ.	կազը	●	● անհետանալ
	արատը	●	● ցնդիլ
	երազը	●	● անէանալ
	ջուրը	●	● շոգիանալ
գ.	սէգ	●	● կեցուածք
	հպարտ	●	● գլուխ
	խրոխտ	●	● հոգի
	բարձր	●	● գազաթ

ՁԱՅՆԱԻՈՐ ԵՒ ԲԱՂԱՁԱՅՆ ՀՆՁԻԻՆՆԵՐ

Հայերէնի Հնչիւնները երկու տեսակ են՝ **ձայնաւոր եւ բաղաձայն:**
Ձայնաւորը կրնայ առանձին արտասանուիլ՝ **ա, է, ը, ի** սկ բաղաձայնը կ'արտասանուի ձայնաւորի մը օգնութեամբ միայն՝ **պը, փը, չը:**

Ձայնաւոր Հնչիւնները եօթը հատ են՝
ա, է (ե), ը, ի, օ (ո), ու, իւ:

Ու եւ իւ կը կոչուին **ձոյլ ձայնաւորներ**, որովհետեւ կը գրուին երկու-քական տառերով:

Այբուբենի **ա, ե, է, ը, ի, օ, ո** գիրերը կ'արտայայտեն ձայնաւոր Հնչիւններ, իսկ մնացեալ 31ը՝ բաղաձայն Հնչիւններ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Շրջագծեցէ՛ք ու հնչեցէ՛ք ձայնաւոր Հնչիւնները.- վարդ, ծեր, տէր, գիր, օձ, նոր, նուշ, սիւն, բոլոր, ամէն, ընկեր, գիշեր, անկիւն, կեղեւ:

2 Շրջագծեցէ՛ք բաղաձայն գիրերը եւ տուէ՛ք անոնց անունները.- բաղ, փաթիլ, ճանճ, ջինջ, փեղկ, ձիւք, ցոյց, գիրք, յիմար, հարուստ. տերեւ:

3 Ձայնաւորը փոխելով նոր բառ ունեցէ՛ք:

ծառ սեր էջ
մէկ սան տօն
պետ ձու բերդ

4 Նախ գրեցէ՛ք, ապա բառարանէն ճշդեցէ՛ք՝ ե՞ թէ է:

տ.....ր կ.....ս բ.....րդ թ.....րթ դ.....դ
թիթ.....ղ թ.....ւ տ.....ր.....ւ լ.....ղի ս.....ղան

5 Նախ գրեցէ՛ք, ապա բառարանէն ճշդեցէ՛ք՝ ո՞ թէ օ:

տ.....ն բ.....լ.....ր աղ.....թք ր.....ր.....ց ար.....ր ակ.....ս
մ.....տ ք.....վ կ.....ղ.....վ ց.....ղ ձ.....ղ չ.....ղ

ՊԱՐՁ ԵՒ ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախադասութիւնները կազմութեամբ կ'ըլլան պարզ եւ բարդ:

Պարզ նախադասութիւնը անկախ միտք մը կ'արտայայտէ:

- Առիւծը կը մոնչէ: - Գայլը կ'ոռնայ:
- Տղան հովանոցը բացաւ: - Տեղատարափ անձրեւ սկսաւ:
- Զմեռը եկաւ: - Լեռներուն վրայ ձիւն տեղաց:
- Զգո՛յ՛ զրէ: - Տետրակդ չաղտոտի:

Բարդ նախադասութիւնը կազմուած կ'ըլլայ մէկէ աւելի պարզ

նախադասութիւններէ ու բարդ միտք մը կ'արտայայտէ:

- Առիւծը կը մոնչէ, իսկ գայլը կ'ոռնայ:
- Տղան հովանոցը բացաւ, որովհետեւ տեղատարափ անձրեւ սկսաւ:
- Զմեռը եկաւ, եւ լեռներուն վրայ ձիւն տեղաց:
- Զգո՛յ՛ զրէ, որպէսզի տետրակդ չաղտոտի:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Պարզ նախադասութիւնները ստորակէտով եւ յարմար բառով մը իրարու կապելով բարդ նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք:

- Արարատը սուրբ լեռ է: > Հոն Նոյեան Տապանը կը հանգչի:
- Հայաստան լեռնաշխարհ մըն է: > Բարեխառն կլիմայ ունի:
- Մեսրոպ Մաշտոց գիրերը ստեղծեց: > Ս. Գիրքը հայերէնի թարգմանուի:
- Գրիչը ձեռագիր կ'ընդօրինակէր: > Ծաղկողը կը նկարազարդէր:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2 Ամբողջացուցէ՛ք բարդ նախադասութիւնը:

Գետը յորդեցաւ, որովհետեւ

Ծիծեռնակը բոյն կը շինէ, որպէսզի

Ամպերը կ'որոտան, բայց

Ոչխարը կը մայէ, իսկ

Հայրիկը ըսաւ, թէ

3 Որոշեցէ՛ք նախադասութիւններուն կազմութեան տեսակը:

Աղուէսը իր պոչը վկայ կը բերէ:

Ուշ եկաւ Սասուն, շուտ եղաւ հասուն:

Այսօրուան գործը վաղուան մի՛ ձգեր:

Գնա մեռի՛ր՝ եկուր սիրեմ:

Մէկ ծաղիկով գարուն չի գար:

Մարդ կայ՝ մարդ է, մարդ կայ՝ զարդ է:

4 Որոշեցէ՛ք նախադասութիւնը եւ ընդօրինակեցէ՛ք՝ աւելցնելով վերջակէտը եւ մեծատառի վերածելով փոքրատառը:

Կէսօրի մօտ էր Միջօն տեսաւ, որ արեւի պատառ մը պատուհանին ճեղքէն ուղղակի ձեռքին վրայ ինկաւ ա՛խ, որքա՛ն գեղեցիկ էր ան Միջոյի աչքին արեւը հետզհետէ շնչաւոր էակ մը կը դառնար դուրսը արեւի ծով կար, ուր Միջօն կրնար արեւի լոգանք ընել

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5 Թիւ 3 եւ 4 վարժութիւնները պատրաստեցէ՛ք ուղղագրութեան համար:

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ

Չեղինակը

ԶԱՊԷԼ ԱՍԱՏՈՒՐ (1863-1943, Կ. Պոլիս), ծանօթ է նաեւ ՍԻՊԻԼ ծածկանունով: Չիմնական կրթութիւնը ստացած է Սկիւտարի ճեմարանէն, Կ. Պոլիս: Չիմնադիրներէն մէկն է «Ազգանուէր Չայուհեաց Ընկերութեան», որ հայկական գաւառներու մէջ աղջկանց վարժարաններ կը բանար եւ որբերու խնամք կը տանէր: Ամուսնոյն՝ Չրանդ Ասատուրի հետ կազմած է հայերէնի ընթերցանութեան եւ քերականութեան դասագիրքեր: Եղած է հայերէնի ուսուցչուհի: Գրած է քերթուած, պատմուածք ու վիպակ:

Վերնագրի թելադրանք

Զ. Ասատուրի այս քերթուածը նուիրուած է հայ լեզուին, որ մեր մայրենի լեզուն է: Մենք անով կ'արտայայտենք մեր զգա-

ցումները, անով մեր միտքը կը փորձէ հասկընալ տիեզերքի գաղտնիքները: Բանաստեղծուհին կ'օրհնէ հայ մայրերը, որոնք իրենց շունչով ու աղօթքով մեզի սնունդ տալով՝ ապրեցուցին նաեւ մեր լեզուն: Ան, որպէս ուսուցչուհի, իր ամբողջ եռանդը կը խոստանայ զոհելու հայ լեզուի «սուրբ տաճարին», այսինքն՝ հայ դպրոցին, կը խոստանայ սիրել զայն եւ միշտ անով ներշնչուիլ:

Դո՛ւն, առաջին վանկ չրթունքիս, առաջին ձայն իմ հոգւոյս,
Նախկին հնչիւն իմ մանկական լեզուիս հեզ,
Որով լացի ու երգեցի միշտ յուզումներս, իդձս ու յոյս,
Իմ մայրենի քաղցրիկ բարբառ, ողջո՛յն քեզ:

Քու բառերէդ, արեւէն վառ ու բիւրեղէն ալ վճիտ,
Իմ հոգւոյս մէջ բոց մը կաթեց մշտակէզ,
Հուր ծարաւը անհունութեան, բարւոյն, մեծին ճշմարիտ,
Ո՛վ մանկութեանս ազնիւ լեզուն, կ'օրհնե՛մ քեզ:

Օրհնեալ ըլլան մեր մայրերը, որոնք զքեզ սնուցին
Իրենց շունչովն ու աղօթքով սրտակէզ,
Խարխուլ, փլած կտուրին տակ, կարօտ՝ պատառ մը հացին,
Գուրգուրանքով պահպանեցին միշտ զքեզ:

Թող որ ե՛ս ալ, յետին զաւակն հայրենիքիս իմ թշուառ,
Սուրբ տաճարիդ ոտքը բերեմ ողջակէզ՝
Միշտ տառապած, երբեք չիջած սրտէս կայծ մը խանդավառ,
Հոգւով պաշտեմ ու քնարովս օրհնեմ քեզ:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

*Ձ. Ասատուրի լեզուին յատուկ են արդի հայերէնի համար արդէն
հինցած ձեւեր: Օրինակ. հոգւոյս՝ հոգիիս, բարւոյն՝ բարիին, զքեզ՝ քեզ,
երբեք չիջած՝ երբեք չչիջած, կաթեց՝ կաթեցաւ, հոգւով՝ հոգիով:*

Նախկին - նախորդ, երբեմնի. հոս՝ առաջին

Հեզ - հանդարտ, քաղցր, հլու, խոնարհ

Իղձ - փափաք, բաղձանք

Բարբառ - խօսակցական լեզու

Ողջոյն - բարեւ

Վառ - կրակոտ, բորբ, ցայտուն

Բիւրեղ - թանկագին ջինջ ապակի

Վճիտ - ջինջ, յատակ, գուլալ

Մշտակէզ - միշտ այրող

Հուր - կրակ, հոս՝ տաք, եռանդուն

Անհունութիւն - անվերջութիւն, անսահմանութիւն

Ազնիւ - ընտիր, պատուական, պարկեշտ, կիրթ

Մնուցանել - սնունդ տալ

Սրտակէզ - սիրտ այրող, յուզիչ

Կտուր - տանիք, տան ծածկ

Յետին - վերջին, հոս՝ աննշան

Ողջակէզ - զոհ, մատաղ

Շիջիլ - մարիլ, հանգիլ (կրակը)

Քնար - լարային նուագարան մը. հոս՝ բանաստեղծի ներշնչում

ՈՒՂԻՂ ԵՒ ՓՈՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏՆԵՐ

Բառին բուն իմաստը ուղիղ իմաստ կը կոչուի: Այսպէս, «բոց» բառին ուղիղ իմաստն է «հուր, կրակ»: Բոցը կ'այրէ, լոյս եւ տաքութիւն կու տայ: Բանաստեղծը արդեօք ի՞նչ իմաստով կը գործածէ «բոց» բառը «Իմ հոգւոյս մէջ բոց մը կաթեց սրտակէզ» տողին մէջ:

Յստակ է, որ այստեղ արդէն «բոց» բառը ուղիղ իմաստով չէր կրնար գործածուիլ, այլ՝ փոխաբերական: Բանաստեղծը «բոց» բառով ըսել կ'ուզէ «սուր հետաքրքրութիւն, բուռն սէր՝ բանի մը նկատմամբ»:

Նոյնպէս, յաջորդ տողին մէջ «ծարաւ» բառը բառացի իմաստով չէ գործածուած, որովհետեւ ան բառացի կը նշանակէ «տոչոր, ջուրի կարօտ», իսկ հոս բանաստեղծը ըսել կ'ուզէ՝ «փափաք»: Ան փափաք ունի գիտնալու, թէ ի՞նչ կայ անհունութեան մէջ, ո՞րն է բարին, որո՞նք են ճշմարիտ մեծութիւնները: Ուրեմն՝ ծարաւ բառին փոխաբերական իմաստն է «բան մը գիտնալու եւ ճանչնալու փափաքը»:

Բառին ուղիղ իմաստը բառարանին մէջ կը գտնենք, բայց անոր փոխաբերական իմաստը տողին ընդմէջէն պէտք է հասկնանք:

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Երբ «բոց» բառին փոխաբերական իմաստն է «սուր հետաքրքրութիւն», փոխաբերական ի՞նչ իմաստ կրնայ ունենալ «կաթեց» բառը. «Իմ հոգւոյս մէջ բոց մը կաթեց»:

2.- Երբ «ծարաւ» բառին փոխաբերական իմաստն է «փափաք», փոխաբերական ի՞նչ իմաստ ունի «հուր» բառը. «հուր ծարաւը»:

3.- Բառերը իրենց իմաստով ինչպէ՞ս «արեւէն վառ եւ բիւրեղէն ալ վճիտ» կրնան ըլլալ: «Վառ» եւ «վճիտ» բառերը փոխաբերական ի՞նչ իմաստներ ունին:

4.- «Սուրբ տաճարը» փոխաբերաբար հայ դպրոցն է, հոն ուր մեսրոպեան գիրերով կը կարդանք ու կը գրենք. փոխաբերական ի՞նչ իմաստ ունի «կայծը» («սրտէս կայծ մը խանդավառ»), զոր բանաստեղծ ուսուցչուհին իբրեւ ողջակէզ կը բերէ հայ դպրոցին:

5.- Զեզի ծանօթ է ուրիշ բանաստեղծուհիի մը՝ Սիլվա Կապուտիկեանի, մայրենի լեզուին նուիրուած «Նօսք Իմ Որդւոյն» բանաստեղծութիւնը: Վերյիչեցէ՛ք:

ՕՐՕՐՈՑԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԳՆԵՐ

Ժողովուրդին կողմէ բերանացի կերպով ստեղծուած ու բերնէ բերան փոխանցուած երգերը, պատմութիւններն ու ասոյթները կը կոչենք բանահիւսութիւն:

Հայ ժողովուրդը ունի հարուստ բանահիւսութիւն:

Ժողովրդական երգերուն մաս կը կազմեն օրօրոցային երգերն ու խաղերգները: Մայրը կը հիւսէր այս երգերը մանուկը քնացնելու, դիեցրնելու, լոզցնելու, խաղցնելու ատեն: Խաղերգներով մանուկը կը ճանչնար բնութեան եւ շրջապատի գաղտնիքները: Խաղերգներէն ոմանք արդէն մանուկները կը կատարէին:

Ստորեւ քանի մը խաղերգներ:

Արե՛ւ, արե՛ւ

Մայրը կ'երգէր՝ մանուկը անկողինէն հանելու ատեն:

Արե՛ւ, արե՛ւ, եկուր դուրս,
Քեզի բերինք աչքի լոյս.
Քու քոյրիկդ՝ լուսնկան,
Բերաւ չամիչ մէկ աման:

- Ամպը եկաւ, մութ ըրաւ,
Չամիչն աչքերէս կորաւ:

- Բա՛ց երեսդ, արեգա՛կ,
Բուռ մը չամիչ քեզի տանք:

Օխ, արեւը խաբեցինք,
Օխ, արեւը խաբեցինք,
Օխ, արեւը խաբեցինք,
Ամպին տակէն հանեցինք,
Ամպին տակէն հանեցինք:

Ձիո՛ւկ, ձիո՛ւկ

Մանուկները, իբրև ձիաուոր զինուոր, կ'երգէին փայտե ձի խաղալու ատեն:

Ձիո՛ւկ, ձիո՛ւկ, թոցո՛ւր զիս,
Հալպայ դոնէն անցո՛ւր զիս,
Արծաթէ դգալով կերցո՛ւր,
Ոսկէ թասով ջուր խմցո՛ւր:

Ձիո՛ւկ, ձիո՛ւկ, թոցո՛ւր զիս,
Շամի դոնէն անցո՛ւր զիս,
Ապրչումէ գօտին մէջքիս,
Թուրը ձեռքիս անցո՛ւր զիս:

Ձիո՛ւկ, ձիո՛ւկ, թոցո՛ւր զիս,
Մարայ դոնէն անցո՛ւր զիս:
Հասնիմ միջև Հինդ ու Հապաչ,
Ամէն դոնէ անցո՛ւր զիս:

Ձիո՛ւկ, ձիո՛ւկ, թոցո՛ւր զիս,
Ետ իմ գիւղը թոցո՛ւր զիս,
Մայրիկս օրօր ըսէ,
Փետրէ բարձին քնացո՛ւր զիս:

Սուրբի մանրանկար,
մանրանկարիչ
Ջաքարիա Աղթամարցի
(15րդ դար)

Ծրնկըը մընկըը

Մայրը կ'երգէր հեքիաթ մը պատմելէ ետք մանուկը խաղցնելու ատեն:

Ծրնկըը մընկըը ծիւ ծիւ,
Ծրնկըը մընկըը ծիւ ծիւ,
Փչիկ տուի, լոչիկ առի,
Լոչիկ տուի, գառնիկ առի,
Գառնիկ տուի, հարսնիկ առի,
Հարսնիկ տուի, սագիկ առի,
Սագիկ առի ու թառեցայ.
Ծրնկըը մընկըը ծիւ ծիւ,
Ծրնկըը մընկըը ծիւ ծիւ:

Հալպայ - Հալէպի
Շամի - Դամասկոսի
Մարայ - Եգիպտոսի
Հինդ ու Հապաչ - կը յիշուին իբրև
չատ հեռու աշխարհներ
Ապրչում - մետաքս
Լոչիկ - լաւաչ հաց

● *Կատարեցէ՛ք ձեր յիշած մանկական խաղերգները:*

ՁԱՅՆԱԻՈՐ ՀՆՁԻՒՆՆԵՐ

Ե գիրը բառին սկիզբը կ'արտասանուի «եէ», ինչպէս՝ **երազ, երկու, եղանակ, իսկ բառին մէջ՝ «է» պարզ ձայնաւոր, ինչպէս՝ ծեր, տերեւ, եկեղեցի եւ այլն:**

Ո գիրը բառին սկիզբը կ'արտասանուի «վօ», ինչպէս՝ **որս, որդի, ոզնի եւ այլն:** «վօ» կ'արտասանուի նաեւ **Գէորգ անունին եւ քառս (իրարանցում) բառին մէջ:**

Վո կը գրուի միայն մէկ բառի սկիզբը՝ **վոհմակ:**

Ո գիրը «օ» պարզ ձայնաւոր կ'արտասանուի բառին մէջ, ինչպէս՝ **գող, բոլոր, հերոս, եւ վ բաղաձայնէն առաջ՝ ով, Ովսաննա, ովկիանոս:** Բառին վերջը միշտ **օ** կը գրենք՝ **Սարօ, Մարօ, Կարօ, բացի այդ բառէն:**

Ու կապակցութիւնը ուրիշ ձայնաւորէ մը առաջ կ'արտասանուի բաղաձայն՝ «վ», ինչպէս՝ **Աստուած, ստուեր, նուէր, աղուոր եւ այլն, բացի Մանուէլ ու Սամուէլ անուններէն, բայց ձայնաւոր է բաղաձայնէ առաջ եւ բառին վերջը, ինչպէս՝ շուն, ծուռ, ածու, բու եւ այլն:**

Ը ձայնաւորը չի գրուիր հօն, ուր բնական կերպով կ'արտասանուի, ինչպէս՝ **գրել, մտնել, մանր, գամփռ, զգալ, սկսիլ, սքանչելի, բայց կը գրենք հօն, ուր եթէ չըլլար՝ բառը ճիշդ պիտի չարտասանուէր, ինչպէս՝ ըսել, ընկեր, ընկոյգ, առտուրնէ, եօթը, տասը, ինը, ութը եւ այլն:**

Լսուող, բայց չգրուող ը ձայնաւորը կը կոչուի «սուղ ը»:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Կարդացէ՛ք եւ որոշեցէ՛ք, թէ ու կապակցութիւնը ո՛ւր ձայնաւոր է, ո՛ւր՝ բաղաձայն.- **Նուարդ, նուշ, ուս, ստուեր, կատու, պատուէր, կուռիլ, աշուն, զինուոր, այսօրուրնէ, արժանապատուութիւն:**

2 Կարդացէ՛ք եւ որոշեցէ՛ք, թէ **ե** գիրը ո՛ւր պարզ ձայնաւոր է, ո՛ւր՝ «եէ».- **երկու, եղնիկ, երես, երեսուն, եկեղեցի:**

3 Կարդացէ՛ք եւ որոշեցէ՛ք, թէ **ո** գիրը ո՛ւր պարզ ձայնաւոր է, ո՛ւր՝ «վօ».- **որովհետեւ, որոմ, ոգի, հոգի, որոշել, ով, Գէորգ, քառս:**

4 Կարդացե՛ք եւ որոշեցե՛ք, թէ բառ ըլլալու համար՝ ո՛ւր ի՞նչ կը պակսի: Գրեցե՛ք բառը:

նկոյզ	մպելի
ղձալ	ին
նկեր	նել
սել	առտունէ
կէսօրունէ	երէկունէ

5 Կարդացե՛ք եւ որոշեցե՛ք սուղ ը-ին տեղը: Գրեցե՛ք սուղ ը-ով:

զգոյշ	սկսիլ
սպասել	չտապել
պտտիլ	բարձր
կղմինտր	կարծր
մկրտել	զբօսանք

6 Որոշեցե՛ք, ամբողջացուցե՛ք:

ա.- Ո՞ է, թէ օ: Ինչո՞ւ:
.....վ,վկիհանոս,վսաննա,վսիա, Գր....., հ.....վ, այ....., Սագ.....:

բ.- Ո՞ է, թէ վո: Ինչո՞ւ:
.....ղնի,րդ,րքան, Գէ.....րգ, քա.....ս,հմակ,րովհետեւ:

գ.- Ո՞ է, թէ վ: Ինչո՞ւ:
.....արդան,ղորկ,եր,ղջ,երք,րբ,նաս,իչապ:

դ.- Վ՞ է, թէ ու: Ինչո՞ւ:
Աստ.....ած, ստ.....եր, ն.....էր, առտ.....ընէ, կո.....իլ, թ.....ում, ազն.....օրէն:

ե.- Վ՞ է, թէ լ: Ինչո՞ւ:
Հա....., հա.....նիլ, սե....., Սե.....ան, թի....., հի.....անդ:

ՊԱՐԶ ՀԱՄԱՌՕՏ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

Նախադասութեան գլխաւոր անդամներն են ենթական եւ ստորոգիչը:

Միայն ենթակայէ եւ ստորոգիչէ կազմուած նախադասութիւնը կը կոչուի պարզ համառօտ նախադասութիւն:

Ենթական կը գտնենք ստորոգիչին վրայ դնելով ո՞վ կամ որո՞նք, ի՞նչը կամ ի՞նչերը հարցումները:

		ենթակայ
Մարդիկը կը վազէ:	Ո՞վ կը վազէ	- մարդիկը
Աշակերտները կ'երգեն:	Որո՞նք կ'երգեն	- աշակերտները
Մածունը թթուած է:	Ի՞նչը թթուած է:	- մածունը:
Պատուհանները գոց են:	Ինչե՞րը գոց են:	- պատուհանները

Ստորոգիչը կը գտնենք ենթակային վրայ դնելով ի՞նչ ընել, ի՞նչ ըլլալ, ո՞վ է, ի՞նչ է ... հարցումները, ստորոգիչին ձեւին համաձայն:

		ստորոգիչը
Մարդիկը կը վազէ:	Մարդիկը ի՞նչ կ'ընէ:	- կը վազէ
Մանուկը քնացաւ:	Մանուկը ի՞նչ ըրաւ:	- քնացաւ
Մարդը պիտի մեկնի:	Մարդը ի՞նչ պիտի ընէ:	- պիտի մեկնի
Լոյսը կը մարի:	Լոյսը ի՞նչ կ'ըլլայ:	- կը մարի
Մոմերը վառեցան:	Մոմերը ի՞նչ եղան:	- վառեցան
Բզէզը միջատ է:	Բզէզը ի՞նչ է:	- միջատ է

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- Ենթական՝ մէկ, իսկ ստորոգիչը երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Ձինուտը կը պատերազմի:	Ծիծեռնակները գաղթեցին:
Աշակերտները կը գրեն:	Գետերը յորդեցան:
Աստղերը կը պսպղան:	Պտուղը համով է:
Լուսինը պիտի ծագի:	Մեկնողը եղբայրս էր:

- Վերածեցէ՛ք պարզ համառօտ նախադասութեան:

Սուրին բացած վերքը կը բուժուի:

Ծառին պտուղը շատոնց հասունցաւ:

Հրաշալի ու անսպասելի բան մը կը պատահի:

Քամի ցանողը փոթորիկ կը հնձէ:

Պատկերը կը պղտորի մտքիս մէջ:

3 Գտէ՛ք յարմար ենթական եւ ամբողջացուցէ՛ք նախադասութիւնը:
(Տրդատ ճարտարապետ, յովազ, արծիւ, Ս. Մեսրոպ Մաշտոց, Մատենադարան, «Ազդարար», Երուանդ Քոչար, Տօնական)

..... գտաւ հայոց գիրերը:

.....ը կը գտնուի Երեւան:

.....ը հայկական ամենամեծ ձեռագիրն է:

.....ը Անի մայրաքաղաքին զինանշանն է:

.....ը կը խորհրդանշէ հայոց պետականութիւնը:

..... կառուցեց Անիի պարիսպները:

.....ը առաջին հայերէն թերթն է:

4 Կապեցէ՛ք յարմար ստորոգիչին:

Տերեւը ջուրի մակերեսին

Դրօշակը ձողին վրայ

Նաւը ծովուն մէջ

Լարախաղացը լարին վրայ

Սուզանաւը ջուրին մէջ

Ծառը գետին

-
-
-
-
-
-

- կը ծածանի:
- կը տատանի:
- կ'ընկղմի:
- կը ծփայ:
- կը տապալի:
- կը սուզուի:

ՊՈՒՊՐԻԿԸ

Հեղինակը

ՀԱՄԱՍՏԵՂ (Համբարձում Կելենեան, 1895-1966) ծնած է Արեւմտեան Հայաստանի Խարբերդ քաղաքի մօտիկ Փերչեմ գիւղը: Մեծ Եղեռնէն առաջ մեկնած է Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ, ուր կ'ապրի մինչեւ իր մահը:

Համաստեղ իբրեւ գրող կը պատկերացնէ Մեծ Եղեռնի հետեւանքով անհետ կորսուած հայ գիւղը եւ կը կենդանացնէ անոր աւանդութիւնները: Իր պատմութիւններու ժողովածուներն են «Գիւղը», «Անձրեւը», «Քաջ Նազար եւ Տասներեք Պատմութիւններ»: Ունի նաեւ չափածոյ հատոր մը՝ «Այծետոմար», թատերախաղ մը՝ «Հայաստանի Լեռներուն Սրնգահարը», եւ վէպ մը՝ «Սպիտակ Ձիաւորը», ուր կը վիպականացնէ ազատութեան համար պայքարող մեր ֆէտայիները:

Վերնագիրի թելադրանք

Համաստեղ գրած է նաեւ ամերիկեան կեանքէն առնուած պատմութիւններ, որոնցմէ մէկն է «Պուպրիկը»: Հելենան փողոցը տղոց հետ մեծցող որբուհի մըն է, որ անգամ մը միայն կ'արժանանայ պուպրիկի մը հետ ըլլալու բախտին, բայց այդ ալ կը բաւէ, որ իր մէջ արթնայ մայրական գորովը, գոր ինք երբեք չէ վայելած:

Չինական կուռքի նման գոհարազարդ, աշունի ծառերուն ու ծաղիկներուն մէջ նստած էր տունը: Պատուհանները փակ էին: Շարժում չկար: Պարտէզին աջ կողմը կեցած էր հսկայ ու շքեղ ինքնաշարժ մը: Անոր շատ մօտ, դեղին տերեւներուն մէջ, անփութօրէն ձգուած էր Փրանսական պուպրիկ մը:

Որքա՛ն գեղեցիկ էր պուպրիկը՝ սպիտակ հագուած, աշունի գոյն վարսերով, կապոյտ-կապոյտ աչքերով:

Հելենան, պուպրիկով յափշտակուած, կը դիտէր անթարթ ու իր մէջ կը զգար բոլորովին տարբեր զգացումի մը շարժիլը:

Արդեօք լքա՞ծ էին, թէ տան փոքրիկը տերեւներուն մէջ մոռցած էր զայն:

- Մա՛յք, Ժողէ՛Ֆ, պուպրիկը, պուպրիկը,- պոռաց Հելենան,- ճիշդ այդ ծառին տակ: Ա՛խ, որքան կը սիրէի ունենալ:

- Ես կը գողնամ քեզի համար,- խօսեցաւ Ժողէֆ ու անմիջապէս երկաթէ ճաղերէն ներս ցատկեց:

Մայք թերեւս աւելի շուտ հասնէր պուպրիկին, եթէ երկաթէ ճաղերէն վար չկախուէր ու չպատուէր իր տաբատը:

Հելենան մինակ, միս-մինակ, ներքնայարկի կազի լամբարին ներքեւ, գողցուած պուպրիկին հետ կը խաղար:

Հելենային համար պուպրիկը հետզհետէ կենդանի շարժումներ կը ստանար, կը ծիծաղէր ջերմիկ ու կը դիտէր կապոյտ-կապոյտ աչքերով: Հեքիաթի աշխարհներէն եկած այցելու մը ըլլար կարծես, որ եկած էր իրենց սենեակի գորշ պատերուն ջերմութիւն տալու:

Մօր մը անծանօթ զգացումն էր, որ Հելենային մէջ կը խտղտար: Պուպրիկին թեւերէն բռնած՝ կը քալեցնէր, կը համբուրէր, կուրծքին կը սեղմէր: Ա՛խ, երանի անոր անուռը գիտնար: Եթէ անուռով կանչէր, ան պիտի թարթէր իր աչքերը, թերեւս պիտի խօսէր:

Հելենան անոր նոր անուն մը տուաւ՝ Միլէ:

Աշուր Մելիքոնեան, հայրենի գեղանկարիչ, «Գարուն», կրտսի իւղաներկ

- Ա՛լ ձեր տունը պիտի չերթաս, հա՞: Քնացի՛ր, այստեղ, իմ աղուո՛ր Միլէ: Երբ հօրս ոտքերուն ձայնը առնես՝ չարթննաս: Երբ պռռայ՝ չվախնաս: Ան պուպրիկներուն չի բարկանար: Օրօր, օրօր, իմ աղուո՛ր Միլէ,- կը խօսէր Հելենան, մինչ պուպրիկը կը ժպտէր: Այտերուն վրայ երկու սիրուն փոսիկներ կային: Քնացող զաւկի մը պէս հլու, անոր աչքերը կը գոցուէին, երբ կռնակի վրայ պառկեցնէր:

Հելենան մօր գուրգուրանք տեսած չէր: Հօր խնամքին յանձնուած, մեծցած էր փողոցներուն ու ներքնայարկին մէջ: Ունէր պառաւ հօրաքոյր մը, որ երբեմն միայն կ'այցելէր: Սակայն այդ գիշեր մաքուր ու սպիտակ պուպրիկին այցելութիւնը նոյնիսկ տան առարկաներուն ազդած էր: Անոնց վրայ պայծառ թեթեւութիւն մը կար: Տունը շէն էր ու թափանցիկ:

Հելենան գուրգուրանքով մը Միլէի վրայ ամփոփուած՝ անոր քնանայր կը հսկէր, երբ լսեց հօր ձայնը.

- Հելենա՛, դուռը բաց, Հելենա՛:

Բանուոր թոփմաս այդ գիշեր սովորականէն աւելի բարի ու սովորականէն աւելի կանուխ տուն եկած էր, Հելենային ու իր կօշիկները կարկտելու համար:

- Ա՛յ, ա՛յ, անիծուա՛ծ աղջիկ,- կը խօսէր՝ Հելենային կօշիկները չորս կողմ դարձնելով,- երեք ամիս չեղաւ առնելս՝ կրունկն ամբողջ ծակեր է:

Ու լամբարին տակ, թըք-թըք, սկսաւ գամեր գարնել կրունկներուն, երբ աչքերը անկողնին մէջ պառկած պուպրիկին հանդիպեցան:

Թոփմաս աչքերը աւելի խոշոր բացաւ ու, յօնքերը վար կիտած, հեղ մը Հելենային նայեցաւ, հեղ մըն ալ պուպրիկին:

- Այդ ուրկէ՞, հը՞, գողցա՞ր, անիծուա՛ծ աղջիկ,- պռռաց տեղէն վեր ելլելով:

Հելենան պատին վրայ ինկած ստուերի մը պէս կը դողար:

- Ըսէ՛, ըսէ՛, ուրկէ՞ այս պուպրիկը, այ շա՛ն զաւակ,- կը պռռար Հելենային թեւերը ցնցելով, մինչ պուպրիկը աչքերը գոց պառկած էր ու կը ժպտէր՝ կարծես սուտ քուն ձեւացնելով:

- Ես չգողցայ, ես չգողցայ, Ժողէ՛Քն էր:

- Նորէ՞ն Ժողէ՛Քին հետ: Է՛հ, որ բռնեմ՝ կատուի պէս անոր ականջները այս պատուհաններուն պիտի գամեմ: Ըսէ՛, ըսէ՛, ուրկէ՞

գողցաք:

Հելենան, դէմքը իր թեւերուն մէջ առած, պատմեց, որ պարտէզին քովի, պատուհանները կապոյտով ներկուած տունէն գողցուած էր:

Թովմաս շիտակ մարդ էր. մտադրեց անմիջապէս այդ մաքուր ու արժէքաւոր պուպրիկը տիրոջ վերադարձնել:

- Հելենա՛, արդարութիւն չէ ըրածդ. գողութիւնը լաւ բան չէ...: Է՛հ, որ ժողէֆը բռնեմ,- խօսեցաւ Թովմաս՝ պուպրիկը ձեռքին:

Հելենա սկսաւ բարձր ձայնով լալ, մինչ պուպրիկը հսկայ բարձրութենէ մը կախուած կը ժպտէր Հելենային ու կը դիտէր կապոյտ-կապոյտ աչքերով:

Շատ կարճ, գեղեցիկ երազի չափ կարճ եղաւ այցելութիւնը հեքիաթներու աշխարհներէն եկած փոքրիկ պուպրիկին: Հելենային հետ կարծես իրենց շրթները կախեցին նաեւ տան առարկաները, գորչ ու մսեցնող:

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կուռք - չաստուծոյ արձան

Գոհարազարդ - գոհարներով՝ թանկագին քարերով զարդարուած

Շքեղ - փառաւոր, հոյակապ, մեծաշուք

Անփութօրէն - անհոգ կերպով

Վարս - երկար մազ, հեր, գէս, ծամ

Յափշտակուած - բռնի գրաւուած, հոս՝ զմայլած

Անթարթ - սեւեռուն, անքթիթ (աչքեր)

Ճաղ - երկաթէ թելերով կամ ձողերով շինուած ցանց, վանդակապատ

Գորչ - սեւ մոխրագոյն

Ջերմութիւն - տաքութիւն

Ոտդտալ - շարժիլ (զգացում)

Հլու - հեզ, հնազանդ

Շէն - գուարթ, բնակուած, բարգաւաճ

Թափանցիկ - լուսանցիկ, հոս՝ յստակ

Ամփոփուած - հաւաքուած, խտացուած

Կիտել - հաւաքել (յօնքերը)

Հեղ մը - անգամ մը

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Ամբողջ պատմուածքէն կրնա՞ք քաղել, թէ մօր բացակայութիւնը ինչպէ՛ս անդրադարձած էր Հելենային կենցաղին վրայ:

2.- Հելենան ի՞նչ առիթով «բոլորովին տարբեր զգացումի մը շարժիլը» զգաց իր մէջ . ի՞նչ էր այդ զգացումը:

3.- Կենդանի ի՞նչ շարժումներ կը կատարէր պուպրիկը: Պատասխանը մէկտեղեցէ՛ք երկրորդ բաժինէն, գրաւոր:

4.- Մայրական ի՞նչ արարքներ կ'ընէր Հելենան, ինչե՞ր կ'ըսէր:

5.- Թովմասին շիտակ մարդ ըլլալը ո՞ւր երեւան կու գայ:

6.- Դասարանին մէջ խաղցէ՛ք պատմուածքին վերջին երկու բաժինները երկու տեսիլներու վերածելով՝ Հելենան պուպրիկին հետ, ապա Հելենան եւ հայրը: Ի հարկին, Հելենային եւ Թովմասին նոր խօսքեր ալ կրնաք վերագրել:

7.- Ուղղագրութեան համար պատրաստեցէ՛ք դասին առաջին չորս պարբերութիւնները:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

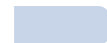
1 Հակառակ իմաստ ունեցող բառերը կը կոչուին հականիչ բառեր: Երկար ճամբայ # կարճ ճամբայ
Հոս երկար եւ կարճ բառերը հականիչ բառեր են:

Իրարու կապեցէ՛ք հականիչ բառերը:

արժէքաւոր	●	●	աղտոտութիւն
ուղիղ	●	●	անարժէք
պայծառ	●	●	հեռանալ
մօտենալ	●	●	արագ
դանդաղ	●	●	կոր
մաքրութիւն	●	●	գորչ

2 Գտէ՛ք հականիչ ունեցող բառերը եւ հակառակը գրեցէ՛ք: Աջ կողմը կեցած էր հսկայ ու չքեղ ինքնաշարժ մը:

Պատուհանները փակ էին:

Անոնց վրայ պայծառ թեթեու թիւն մը կար:

Տունը շէն էր ու թափանցիկ:

Սովորականէն աւելի կանուխ տուն եկած էր:

Շատ կարճ ու գեղեցիկ երազի չափ կարճ եղաւ այցելութիւնը:

3 Մագ բառին հոմանիչները՝ նկարներով:

ԳԻԾԵՐ

Ճանչնանք գիծերը:

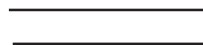
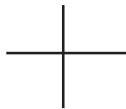
ա.- Ի՞նչ գիծ է (կոր, ուղիղ, բեկեալ):

բ.- Ի՞նչ ուղիղ գիծ է (ուղղաձիգ, հորիզոնական, շեղ):

գ.- Ի՞նչ գիծեր են (ուղղահայեաց, խոտոր, զուգահեռական):

ԵՐԿԲԱՐԲԱՌՆԵՐ

Երկբարբառ կը կոչուին այն բաղադրեալ հնչիւնները, որոնք կազմուած են երկու ձայնաւորներէ կամ մէկ ձայնաւորէ եւ յ կամ ւ գիրերէն: Հայերէնի գլխաւոր երկբարբառներն են եա (եայ), իա (իայ), այ, ոյ, իւ:

Եա - կեանք, սենեակ, վառեակ, քրիստոնեայ, փայտեայ, համարեա', Հրաչեայ եւ այլն:

Իա - ընդհանրապէս օտար ծագումով բառերուն մէջ, ինչպէս՝ Մարիամ, Բենիամին, Կիլիկիա, Սուրիա, կրիայ եւ այլն:

Այ - բառերուն սկիզբը, մէջը եւ միավանկ բառերուն վերջը, ինչպէս՝ այր, այրի, այգի, ձայն, կայնիլ, դայլայլ, հայ, ճայ, վայ եւ այլն:

Ոյ - բառերուն մէջը եւ միավանկ բառերուն վերջը, ինչպէս՝ թոյլ, քոյր, պատրոյգ, արտոյտ, նոյ, խոյ, գոյ եւ այլն:

Իւ - բառին սկիզբը եւ ութիւն ածանցին մէջ, ինչպէս՝ իւղ, քաջութիւն, առատութիւն եւ այլն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Վարի բառերուն մէջ որոշեցէ՛ք ւ գիրին երկու արժէքները: Բաղաձայնը ձոյլ ձայնաւորի եւ երկբարբառի բաղադրիչը

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Կաւ, աղիւծ, գաւազան, քաջութիւն, ձեւ, իւղ, արիւն, հեւալ, ուղեղ, անիւ, ձիւն, արծիւ, հիւանդ, դիւրին:

ԵՆԹԱԿԱՅԻՆ ԵՒ ՍՏՈՐՈԳԻՉԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ենթական եւ ստորոգիչը թիւով ու դէմքով կը համաձայնին: Ենթական եւ ստորոգիչը կը համաձայնին թիւով, այսինքն՝ երբ ենթական եզակի է՝ ստորոգիչն ալ եզակի կ'ըլլայ, երբ ենթական յոգնակի է՝ ստորոգիչն ալ յոգնակի կ'ըլլայ.

Ծաղիկը թոռմեցաւ: (եզակի)

Ծաղիկները թոռմեցան: (յոգնակի)

Երբ կան մէկէ աւելի ենթականեր՝ ստորոգիչը յոգնակի կը դրուի:

Ծառ ու ծաղիկ թոռմեցան:

Ենթական եւ ստորոգիչը կը համաձայնին դէմքով:

Դէմքը կ'ըլլայ երեք հատ ու կ'արտայայտուի անձնական դերանուններով.

եզակի		յոգնակի		դէմք
ես	>	մենք	>	առաջին դէմք
դուն	>	դուք	>	երկրորդ դէմք
ան կամ ինք	>	անոնք կամ իրենք	>	երրորդ դէմք
այսպէս՝				
Ես կը գծեմ:	>	Մենք կը գծենք:	>	Ա. դէմք
Դուն կը գծես:	>	Դուք կը գծէք:	>	Բ. դէմք
Ան կը գծէ:	>	Անոնք կը գծեն:	>	Գ. դէմք

Ան (անոնք) դերանունով փոխարինուող բառերը Գ. դէմք կ'ըլլան:

Տղան կը գծէ: Տղաք կը գծեն: > Գ. դէմք

Ասիկա ծաղիկ է: Ասոնք ծաղիկներ են: > » »

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Բերանացի ճշդեցէ՛ք ենթակային թիւն ու դէմքը եւ ամբողջացուցէ՛ք ստորոգիչը:

Ես պիտի քնան.....:

Դուք պիտի քնան.....:

Մենք պիտի քնան.....:

Դուն պիտի քնան.....:

Մանուկները պիտի քնան.....:

Ան պիտի քնան.....:

Անոնք պիտի քնան.....:

Մանուկը պիտի քնան.....:

2 Որոշեցէ՛ք ենթակաները, ապա ճիշդ դէմքով ու թիւով օժտեցէ՛ք ստորոգիչը:

Տիգրանը եւ ես բարեկամաց.....:

Սօսին եւ դուն բարեկամաց.....:

Անոնք, դուք եւ մենք պիտի խաղ.....:

Անոնք եւ դուք կը հեռան.....:

Ես եւ դուն պիտի մրց.....:

Մենք եւ դուք պիտի լող.....:

3 Յարմար զոյգերով համառօտ նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք:
ա.- շուն - գայլ - առիւծ - կով - ոչխար - կատու - ձի
բ.- հաջել - մոնչել - ոռնալ - մայել - մլաւել - բառաչել - վրնջել

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ԽԱԲՈՒԱԾ ԾԱՌԸ

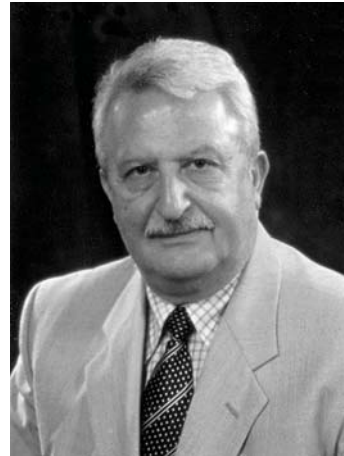
Հեղինակը

ՅԱԿՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ (1946, Հալեպ) հայկական ուսումը ստացած է ծննդավայրին մէջ: Աւարտած է Դամասկոսի պետական համալսարանի անգլերէնի բաժինը, ապա հետեւած՝ մանկավարժական դասընթացներու: Ուսուցիչ է եւ թատերական գործիչ:

Գրած է երգիծական գրութիւններ, ակնարկներ ու պատմուածքներ, որոնք հրատարակուած են Պէյրութի եւ Հալեպի թերթերուն մէջ եւ առանձին ժողովածուներով:

Վերնագիրի թելադրանք

Այս պատմուածքին միւթը ծնեռնամուտին ծաղկած ծառ մըն է, անժամանակ

պատահած դէպք մը, որ ցաւով կը լեցնէ զբօսաշրջիկը, որովհետեւ կեանքի մէջ ալ կրնան պատահիլ ժամանակէն առաջ բաներ, որ կրնան ողբերգութեան վերածել մարդու կեանքը, ինչպէս կը պատմէ հեղինակը իր «Անաւարտ Համանուագ» ժողովածուին առաջին պատմուածքին մէջ:

Նոյեմբերի ճիշդ կէսն էր, սակայն Քեսապի այս բարձունքներուն վրայ, անձրեւի ու ցուրտի փոխարէն, մեղմ, նոյնիսկ ջերմիկ եղանակ էր:

Աշունը ուշացած էր այս տարի:

Բնութեան սիրահար զբօսաշրջիկին աչքերը կպչած էին բնութեան տեսարաններուն, ձեւերուն ու գոյներուն:

Ու յանկարծ, ճշաց: Անակնկալէն ահաբեկած ընկերը կանգնեցուց ինքնաշարժը:

- Ի՞նչ կայ, սիրտս փրցուցիր:

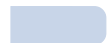
- Տեսա՞ր, տեսա՞ր ծառը:

- Ի՞նչ ծառ, ո՞ր ծառը:

- Ծաղկած ծառը:

- Ի՞նչ ծաղկած ծառ. հիմա ծաղկած ծառ կ'ըլլա՞յ...: Աչքիդ ատանկ երեւցեր է:

- Ետ տար օթօն, յիսուն մեթր մը ետ տար որ տեսնես...: Գնա՛

կ'ըսեմ քեզի...:

Ճարահատ, ընկերը օթօն դէպի ետ քշեց ու կոխեց արգելակին վրայ, երբ ինք «ահա՛» պոռաց:

Նայեցան, ո՛վ զարմանք, պարտէզին մէջտեղ ծաղկած ծառ մը... ծաղկա՛ծ ծառ մը... ծաղկա՛ծ ծառ Նոյեմբերի 15ին...:

Ջարմանքէն ու ուրախութենէն կը հեւար: Ցատկեց ինքնաշարժէն վար, անյագօրէն բանեցուց լուսանկարչական մեքենան ու նկարեց, կրկին նկարեց, այնքան իրար անցած, այնպիսի անհամբերութեամբ, որ կարծես ծառը հիմա պիտի փախչէր:

Ու երկա՛ր դիտեց այդ հրաշքը:

- Ինչպէ՞ս կրնայ ըլլալ...: Կարելի՞ բան է...:

Պարտէզը եզերող փշաթելերէն անդին, ծառը, սպիտակներու մէջ հարսի մը վեհութեամբ կանգնած էր, կարծէք եկեղեցույ կամարներուն տակ ըլլար:

Երեկոյեան, քեսապցի իր բարեկամը, երբ լսեց ծաղկած ծառին մասին, «կը պատահի,- ըսաւ,- երբեմն ծառը կը խաբուի եղանակէն. կը կարծէ, թէ գարուն է ու կը ծաղկի, բայց ատիկա լաւ չէ ծառին համար. անժամանակ ծաղկող ծառը յետոյ կրնայ չորնալ...»:

Չորնա՞լ: Սիրտը ցաւեցաւ:

Երբեմն ծառը կը խաբուի եղանակէն...:

Մինչեւ առաւօտ չկրցաւ քնանալ:

Առաւօտուն շատ կանուխ ելաւ անկողինէն: Քրտինքներու մէջ էր: Արագ մը հագուեցաւ ու իջաւ վար, մտաւ պանդոկի պահեստանոցը, փնտռեց, գտաւ: Բաւական ծաւալուն թափանցիկ մոմլաթի գլանաձեւ փաթեթն էր, հիւրանոցի ճաշասեղանները ծածկելու ծառայող: Ութը-տասը մեթրի չափ քակեց, կտրեց, ծալեց, նետուեցաւ ինքնաշարժ ու քշեց: Մէկ ճար կար: Պէտք էր ծածկել ծաղկած ծառը ցուրտին դէմ պաշտպանուելու համար: Ո՛վ գիտէ, գուցէ...

Վաղ առաւօտեան մշուշը բռներ էր ամէն կողմ, ասֆալթապատ ճամբան հազիւ կ'երեւար, բայց ինք այնպէս կը քշէր, կարծես տարօրինակ տենդէ մը բռնուած էր, ձեռքերն ու ոտքերը չէին ենթարկուեր իրեն:

Հազիւ նկատեց իշուն վրայ նստած գիւղացին, որ դիմացէն կու գար ու դեկը աջ թեքելով յաջողեցաւ վազանցում կատարել:

Աչքերը կիսաթափանց մառախուղին մէջէն կը փնտռէին պար-

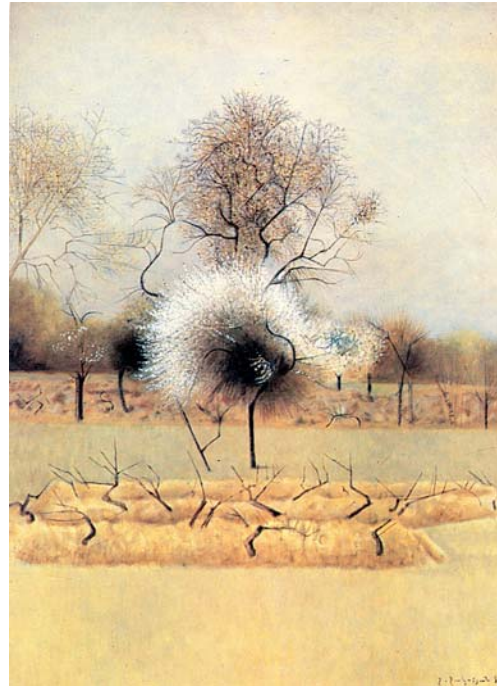
տէզը: Նշմարեց կարմիր կըղ-
մինտրով ծածկուած առանձ-
նատան կտուրն ու ծխներոյզը:
Պարտէզը անոր կից էր:

Մեքենան կանգնեցուց
ճամբեզրին, իջաւ, թափքէն
հանեց ծալուած մոմլաթը եւ
ուղղուեցաւ պարտէզ, բարձ-
րացուց փշաթելը եւ զգուշութե-
ամբ անցաւ ներս: Դժուար
պիտի չըլլար գտնել իր ծառը,
տասը-տասնհինգ քայլ, եւ պի-
տի հասնէր անոր:

Կեցաւ, նայեցաւ աջ ու
ձախ, գտաւ փնտռածը: Այդ-
քան ալ մօտ չէ եղեր...: Թաց
ու փխրուն հողերուն մէջ կօ-
շիկներուն խոր հետքերը ձգե-
լով անցաւ առաջ: Մօտեցած ըլ-
լալու էր, աչքերը բարձրացուց
ու տեղն ու տեղը սառեցաւ...:

Մէկ ծառը եղած էր չորս... վեց... ութը...: Աստուած իմ, շուրջի
բոլոր ծառերը ծաղկած էին մէկ գիշերուան մէջ:

Զբօսաշրջիկը զարմացած կը նայէր ու չէր գիտեր՝ ի՞նչ ընէր:
Ուսերը ինկան վար, գլուխը կախեց, տեղն ու տեղը նստաւ թաց հողին
վրայ ու սկսաւ երեխայի պէս հեկեկալ խաբուած ծառերուն համար:

Յակոբ Յակոբեան, հայրենի
գեղանկարիչ, «Մաղկած ծառը»,
բնանկար, կտաւ իղաներկ

ՅԱԿՈՒ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կպչիլ - կպիլ, փակիլ

Ահաբեկած - սարսափած

Ճարահատ - ճարը հատած

Անյագօրէն - անկուշտ կերպով, անյագուրդ կերպով. հոս՝ անընդհատ

Բանեցնել - աշխատցնել (մեքենան)

Եզերող - եզերքէն անցնող, չըջապատող
Վեհուիթիւն - վսեմութիւն
Անժամանակ - ոչ ատենին
Ծաւալուն - ընդարձակ, տարածուն
Փաթեթ - կապոց, ծրար
Գուցէ - թերեւս
Վաղ առաւօտեան - առտու կանուխ
Տենդ - հիւանդութեան առթած ջերմ. հոս՝ եռանդ
Թեքիլ - չեղիլ, ուղղութիւնը փոխել, հակիլ
Վազանցում - առջեւէն ընթացող բանի մը կողքէն արագ անցում
Կիսաթափանց - ոչ յստակ
Մառախուղ - մշուշ, մէգ, բալ
Փխրուն - դիւրաւ մանրուող, փշրուող

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

- 1.- Որոշեցէ՛ք այս պատմուածքին ժամանակն ու տեղը: Ծաղկած ծառը ինչո՞ւ կը զարմացնէ զբօսաչրջիկն ու ընկերը:
- 2.- Հոս զբօսաչրջիկը բնութեան նոր տարրերուն դիմաց իր հիացումը արտայայտող ի՞նչ գործողութիւններ կը կատարէ:
- 3.- Հիացումը ինչպէ՞ս մտահոգութեան ու տազնապի կը վերածուի: Ո՞ւր: Ասիկա պատմուածքին հանգոյցը կամ բախումը կը ներկայացնէ:
- 4.- Ի՞նչ գործողութիւններ կը յաջորդեն բախումին, ինչո՞ւ, ի՞նչ է գլխաւոր դերակատարը գործի մղող զգացումը:
- 5.- Ի՞նչ անակնկալ լուծում կ'ունենայ այս պատմուածքը, իսկ զբօսաչրջիկը ինչպէ՞ս կ'ընդունի ատիկա: Գրաւոր պատասխանեցէ՛ք:
- 6.- Անժամանակ ծաղկած ծառի տիպարը մարդկային կեանքի մէջ քեզի օրինակներ կը յուշէ՞, ժամանակէն առաջ բան մը ընելու կամ ըլլալու փորձ մը, ոչ անպայման ցաւալի վախճանով: Գրէ՛:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

- 1 Ճշգրեցէ՛ք հետեւեալ բառերուն իմաստները եւ գործածեցէ՛ք բերանացի խօսքի մէջ:
 - ա.- Արգելակ, արգելակել, վազանցում, վազանցնիլ, շարժիչ, դեկ, թափք (անտուկ):

բ.- Առանձնատուն, բակ, չրջափակ, կտուր, լուսամուտ (*պատուհան*), երգիչ, ներքնայարկ, գետնայարկ, յարկաբաժին, ծխնելոյզ, ջրղօն:

2 Ճանչնանք առարկաները եւ անոնց ձեւերը:

կամարաձեւ - գլանաձեւ - աստղաձեւ - սնկաձեւ - կոնաձեւ - բրգաձեւ

ՇՆՉԱՌՈՒԹԻՒՆ

(ներչնչում, արտաչնչում, ածխաթթու, թթուածին, կծկում, ստոծանի, ապականութիւն, կուրծքի վանդակ)

Կարդացէ՛ք եւ լրացուցէ՛ք փակագիծին մէջ դրուած բառերով:

Շնչառութիւնը ունի երկու գործողութիւն՝ եւ

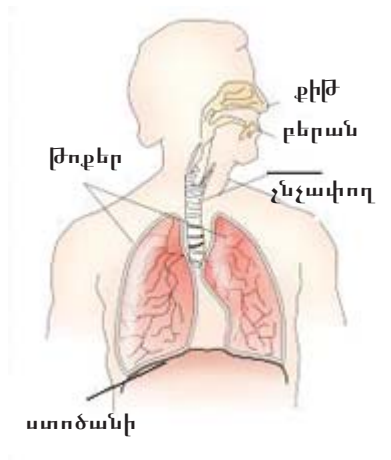
Մենք կը ներչնչենք, կ'արտաչնչենք եւ այլ կազեր:

Թոքերը կը գտնուին
.....ին մէջ:

Թոքերն ու սիրտը որովայնէն բաժնող հաստ թաղանթը կը կոչուի

Շնչառութիւնը կը կատարուի թոքերուներով

Օդի եւ բնութեանը կեանքի համար վտանգ է:

ՎԱՆԿ ԵՒ ԲԱՌ

Այն հնչիւնը կամ հնչիւններու խումբը, որ մէկ շունչով կ'արտասանուի, կը կոչուի **վանկ**: Առանց ձայնաւորի կամ երկբարբառի վանկ չի կազմուիր: Ձայնաւորներն ու երկբարբառները **վանկարար** կը կոչուին: Անոնք առանձին ալ վանկ կը կազմեն:

Այսպէս, երբ **ա** հնչիւնը առանձին արտասանենք՝ վանկ մը արտասանած կ'ըլլանք, իսկ երբ **պ, ա, տ** երեք հնչիւնները մէկ շունչով արտասանենք՝ դարձեալ վանկ մը կ'ունենանք՝ **պատ**:

Վանկը կամ վանկերու խումբ մը իմաստ արտայայտելու պարագային **բառ** կը դառնայ:

Մէկ վանկանի բառերը **միավանկ** կը կոչուին, ինչպէս՝ հող, ուս, ձեռք, բերք, քիթ եւ այլն, իսկ մէկէ աւելի վանկ ունեցող բառերը՝ **բազմավանկ**, ինչպէս՝ կաղամբ, հազար, անանուխ, բանջարեղէն եւ այլն:

Ձայնաւորով վերջացող վանկը կը կոչուի **բաց վանկ**, ինչպէս՝ ձի, գինի՝ գի-նի, արու՝ ա-րու, իսկ բաղաձայնով վերջացող վանկը՝ **գոց վանկ**, ինչպէս՝ ուս, քիթ, աչք, տետրակ՝ տետ-րակ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Հետեւեալ միավանկ բառերը քանի՞ հնչիւններէ կազմուած են եւ վանկարար հնչիւնը ի՞նչ է.- է, ու, օր, ձի, արջ, կեանք, փեղկ, կուրծք, ձիւն, գոյն, խոյ:

2 Այնպէս չարեցէ՛ք, որ վարի վանկերը միավանկ բառեր ըլլան:

արք	իւնձ
ղոՏ	շուփ
ուս	ղուրբ
շու	բուրս
նուղ	սոյլ
տուղ	լայզ

3 Որոշեցէ՛ք վանկերուն բաց թէ՛ գոց ըլլալը, ապա վանկերը այնպէս դասաւորեցէ՛ք, որ բազմավանկ բառեր ըլլան:

- դան-սե
- բա-աղ-ման
- րան-սա-ղա
- կե-ցի-ե-ղե
- դի-հե-տակ-ոա
- նոց-հի-ղա-ւան
- ա-ւօ-ոա-տուն
- րե-ե-եան-կոյ

4 Որոշեցէ՛ք հետեւեալ բառերուն վանկերուն թիւը, նկատի ունենալով, որ բառը քանի ձայնաւոր ու երկբարբառ ունի՝ այդքան վանկ ունի.- աթոռ, հիւրանոց, օղակայան, արդարութիւն, նաւահանգիստ, երթեւեկութիւն, Ծիծեռնակաբերդ, մանկապարտիզպանուհի:

5 Որոշեցէ՛ք հետեւեալ բազմավանկ բառերուն վանկարարները, նկատի ունենալով, որ «սուղ ը»ը վանկարար է.- գրել, զգալ, սկսիլ, մկրտիչ, սրսկել, ճոճոալ:

ԵՐԿՐԱԶԱՓԱԿԱՆ ՁԵԻՆԵՐ

Ճանչցէ՛ք այս գծանկարը, ապա անուանեցէ՛ք նշուած իւրաքանչիւր բաժինը (չրջանակ, պարագիծ [չրջագիծ], կեդրոն, շառաւիղ, տրամագիծ, լար, աղեղ):

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

ԼՌԵԼԵԱՆ ԵՆԹԱԿԱՅ

Ենթակայ անձնական դերանունները կրնան զեղչուիլ, որովհետև ղէմքի գաղափարը կ'արտայայտուի նաև ստորոգիչով. այսպէս՝

- Հեռացայ: (Ես, Ա. ղէմք)
- Հեռացանք: (Մենք, Ա. ղէմք)
- Պիտի երթաս: (Դուն, Բ. ղէմք)
- Պիտի երթաք: (Դուք, Բ. ղէմք)
- Կը մեկնի: (Ան, Գ. ղէմք)
- Կը մեկնին: (Անոնք, Գ. ղէմք)

Ջեղչուած ենթական կը կոչուի լռելեան ենթակայ, որովհետև առանց գրուելու ալ կը հասկցուի, լռելեայն կը հասկցուի:

Ենթական կրնայ զեղչուիլ նաև, երբ նախապէս յիշուած է խօսքին մէջ: Օրինակ՝

Հելենան կը գուրգուրար պուպրիկին, կը քալեցնէր զայն, կը համբուրէր, կուրծքին կը սեղմէր:

- Ո՞վ կը գուրգուրար պուպրիկին: - Հելենան
- Ո՞վ կը քալեցնէր զայն: -
- Ո՞վ կը համբուրէր: -
- Ո՞վ կը սեղմէր կուրծքին: -

Վերի չորս ստորոգիչներէն միայն առաջինը ունի ենթակայ՝ Հելենան, իսկ միւս երեքը չունին, բայց անոնց ենթական լռելեայն կը հասկցուի՝ Հելենան:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Լրացուցէ՛ք ենթակայ անձնական դերանուններով՝ նշելով թիւն ու ղէմքը:

ենթակայ	թիւ	ղէմք
..... կը խնդամ:

..... կը խաղանք:

..... խնդացիր:

..... վազեցէ՛ք:

..... պիտի երթայ:

..... պիտի մեկնին:

2 Ընդգծեցէ՛ք ստորոգիչները, ապա որոշեցէ՛ք, թէ որո՞նց ենթա-
կան լուրեան է: Ո՞վ է ենթական:

Զբօսաչրջիկը առաւօտուն շատ կանուխ ելաւ անկողինէն: Արագ մը
հագուեցաւ ու իջաւ վար, մտաւ պանդոկի պահեստանոցը, փնտոեց ու
գտաւ մոմլաթի գլանաձեւ փաթեթը: Ութը-տասը մեթրի չափ քակեց,
կտրեց, ծալլեց, նետուեցաւ ինքնաշարժ ու քչեց:

3 Որոշեցէ՛ք նախադասութիւններուն տեսակը (պա՞րզ, պարզ
համառօտ, թէ՛ բարդ), ապա ընդգծեցէ՛ք ենթական՝ մէկ գիծով, եւ
ստորոգիչը՝ երկու գիծով:

ՊՈՒՊՐԻԿԸ

Տունը նստած էր աշունի ծառերուն ու ծաղիկներուն մէջ: Պատու-
հանները փակ էին: Շարժում չկար: Հսկայ ու չքեղ ինքնաշարժ մը կեցած
էր պարտէզին աջ կողմը: Անոր շատ մօտ անփութօրէն ձգուած էր ֆրան-
սական պուպրիկ մը:

Պուպրիկը հետզհետէ կենդանի շարժումներ կը ստանար: Ան կը
ծիծաղէր ջերմիկ ու կը դիտէր կապոյտ-կապոյտ աչքերով: Հեքիաթի
աշխարհներէն եկած այցելու մը ըլլար կարծես:

Հելենան անոր նոր անուն մը տուաւ՝ Միլէ:

4 Վերի գրութիւնը պատրաստեցէ՛ք ուղղագրութեան համար:
Վերջակէտը ինքնաթեւադրութեամբ դրէ՛ք:

5 Ճշդեցէ՛ք տեղը լուրեան եւ լուրեայն բառերուն:
..... ենթական կը հասկցուի:

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ

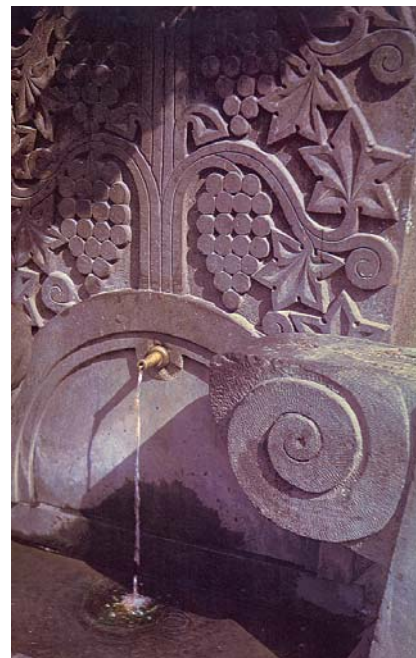
Հայ ժողովրդական բնութեան երգերը յօրինուած են քնքշութեամբ ու հայրենի բնութեան հանդէպ անհուն սիրով: Անոնք իրենց բովանդակութեամբ այնքան հարուստ են, որքան՝ Հայաստանի բնութիւնը իր լեռ ու դաշտերով, գետ ու լիճերով, բուսական եւ կենդանական աշխարհներով:

ՈՒՐՈՒՐՆ ԱՍԱՑ

Ուրուրն ասաց տատրակ հաւքուն,
 - Ինչո՞ւ կու լաս կուց-կուց արին,
 Երթայ լցուի բարակ առուն:

Տատրակն ասաց ուրուր հաւքուն,
 - Գնաց գարուն, եկաւ աշուն,
 Կտրաւ ջրիկ աղբիւրներուն,
 Կտրաւ խոտիկ ծաղիկներուն,
 Կտրաւ ձենիկ կաքաններուն,
 Ինչքան պիտի լամ երերուն,
 Արին կաթէ իմ աչքերուն,
 Եմ ի՞նչ անեմ իմ ձագերուն:

Ուրուրն ասաց տատրակ հաւքուն,
 - Հերիք դուն լաս կուց-կուց արին,
 Կու գայ նորէն քեզ նոր գարուն,
 Կ'ելլէ արեւ այս վայրերուն,
 Կը հալի ձիւնն այս սարերուն,
 Կը բացուի ջուրն աղբիւրներուն,
 Առջեւն ինկած քու ձագերուն

Բարեւ կու տաս ծաղիկներուն:
 Գնաց աշուն, եկաւ գարուն,
 Լոյս բացուեցաւ այս վայրերուն,
 Կաթեց ջրիկ աղբիւրներուն,
 Վազեց հասաւ բարակ առուն,
 Աղբրանց արուն մէջ քարերուն,
 Դեղին սուսուն վեր սարերուն,
 Փունջ մանուշակ մէջ ձորերուն,
 Զենիկ կու գայ թռչուններուն:

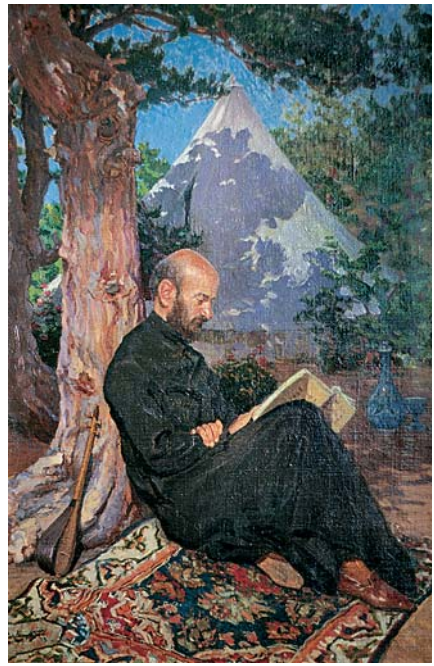
Ուրուր եւ տատրակ - թռչունի տեսակներ
 Հաւքուն - թռչունին
 Կուց-կուց - երկու ափերը միասին.
 փոխաբերաբար՝ առատ
 Երերուն - դողդոջուն
 Աղբրանց արուն եւ սուսուն - վայրի
 ծաղիկներ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒՆ ՄՇԱԿՈՒՄԸ

Ժողովուրդին կողմէ յօրինուած ու բերնէ բերան տարածուած ժողովրդական երգերը երաժիշտներու կողմէ ուշադրութեան արժանացած են, զրի առնուած ու մշակուած են, այսինքն՝ անոնց խօսքն ու եղանակը բարեփոխուած են:

Կոմիտաս Վարդապետ,
 կրաւ իդաներկ,
 գեղանկարիչ՝ Փանոս Թերլեմէպեան

Հայկական ժողովրդական երգերու բարձրաճաշակ մշակումներ կատարեց հայ մեծ երաժիշտ Կոմիտաս Վարդապետը (աւագանի անունով՝ Սողոմոն Սողոմոնեան, 1869-1935):

Ունկնդրենք ու երգենք Կոմիտաս Վարդապետի մշակած հայ ժողովրդական բնութեան երգերէն քանի մը հատը, ինչպէս՝ «Կաքաւիկը», «Լորիկը», «Ննկի Ծառը» եւ այլն:

2. ԴԱՍ

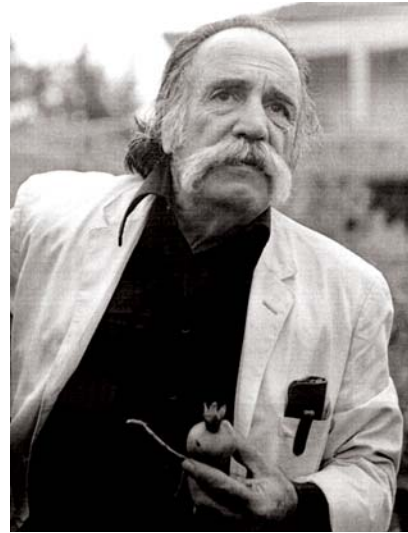
ՆՌՆԵՆԻՆԵՐԸ

Հեղինակը

ՈՒԻԼԻԱՍ ՍԱՐՈՅԵԱՆ (1908-1981)
ծնած է Ֆրեզնո, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ, ուր ծնողները գաղթած էին Արեւմտեան Հայաստանէն: Ընթերցանութեան շնորհիւ հասած է բարձր հնչակրթութեան: Անգլիագիր աշխարհահռչակ գրող է: Ունի բազմաթիւ երկեր, ինչպէս՝ «Իմ Անունս Արամ Է» (պատմուածքներ), «Իմ Սիրտս Լեռներուն Մէջ Է» (թատերախաղ), «Մարդկային Կատակերգութիւն» (վիպակ) եւ այլն:

Վերնագրի թելադրանք

Այս պատմուածքին մէջ հեղինակը կը պատմէ իր Մելիք հորեղբոր մէկ արկածախնդրութեան մասին, երբ հորեղբայրը Ամե-

րիկայի մէջ, բոլորովին ամուլ ու չոր հողի մը մէջ յամառօրէն կ'ուզէ հայկական պտուղներու պարտէզ մը հասցնել, հաւանաբար այնպէս ինչպէս իր պապերը կ'ընէին Հայաստանի մէջ: Չախողութիւնը չ'ընկճեր անոր հպարտութիւնն ու հաւատքը:

Իմ Մելիք հորեղբորմէս աւելի ապիկար երկրագործ մը հագիւթէ ապրած ըլլար: Անոր փնտռածը գեղեցկութիւնն էր. կը սիրէր ծառեր տնկել եւ միայն դիտել անոնց հասակ առնելը:

Հօրեղբայրս օր մը պարծանքով մատնացոյց ըրաւ իր գնած անապատը ու բանաստեղծական հայերէնով մը բարբառեց.

- Այստեղ, այս ահաւոր ամայութեան մէջ պարտէզ մը պիտի ծաղկի, գետնէն գուլալ աղբիւրներ պիտի գլգլան, եւ ամէն կարգի գեղեցկութիւններ բողբոջին:

Ես գիտէի, ինք եւս գիտէր, թէ իր գնածն անարժէք խոպան գետին մըն էր, անապատի լերկ ու չոր հող:

Նախ մենք տնկեցինք ամէնէն ընտիր եւ սուղնոց տեսակէն մօտ եօթը հարիւր նունենիներ: Հարիւր հատը ես ինքս տնկեցի: Վերջապէս տէր եղանք նուռի մրգաստանի մը ամէնէն տարօրինակ ամայութեան մէջ, որ մարդ երբեք տեսած ըլլար: Հօրեղբայրս ուղղակի կը խենթանար վրան: Իր միակ ցաւն այն էր, որ դրամը հատնելու վրայ

էր: Ուստի ամբողջ հողաշերտը պարտէզի վերածելու իր նախկին ծրագիրը հետապնդելու փոխարէն՝ ան որոշեց իր բովանդակ ժամանակն ու դրամը յատկացնել նոնենիներուն:

- Առայժմ ա՛յսքան միայն,- ըսաւ ան,- մինչեւ որ սկսինք նուռերը շուկայ հանել եւ մեր դրամը ետ ստանալ:

Այսպէս շարունակուեցաւ երեք տարի:

- Շատ չանցած աշխարհի ամէնէն աղուոր պարտէզը պիտի տեսնես այս անապատին մէջ,- կը պարծենար հօրեղբայրս:

Ջուրի հարցը մեր ակնկալածին պէս չբարելաւուեցաւ: Նոնենիները բնաւ բաւականաչափ ջուր չունեցան կարենալ պտղաբերելու համար:

Չորրորդ տարուան վերջն էր միայն, որ նոնենիները սկսան ծաղկիլ: Այս երեւոյթը հօրեղբօրս աչքին մեծ յաղթանակ մը թուեցաւ: Ան ուրախութենէն ուղղակի խենթենալիք եղաւ: Սակայն վերջ ի վերջոյ անոնցմէ մեծ բան դուրս չեկաւ: Մանիշակագոյն վերին աստիճանի գեղեցիկ ծաղիկներ, բայց այդքան միայն:

Այդ տարին հօրեղբայրս քաղեց միայն երեք փոքրիկ նուռեր: Մէկն ինք կերաւ, մէկն՝ ես, իսկ երրորդը պահեցինք գրասենեակին մէջ:

Սակայն ծառերը մխիթարական պատկեր մը չէին ներկայացնէր, կ'աճէին հագիւ նշմարելի ըլլալու աստիճանով մը: Ոմանք ալ բոլորովին թառամեցան եւ չորցան:

Յաջորդ տարուան բերքը բարձրացաւ մօտ երկու հարիւր նուռի: Քաղելու գործը կատարեցինք հօրեղբայրս ու ես: Մեր տխրերեւոյթ պտուղները գետեղեցինք գեղեցիկ արկղներու մէջ, գորս հօրեղբայրս դրկեց Շիքակօ՝ պտղավաճառի մը: Ընդամէնը տասնմէկ արկղ կար մէջտեղը:

Ամիս մը անցած էր արդէն եւ դեռ որեւէ լուր չկար յիշեալ վաճառատունէն: Գիշեր մը հօրեղբայրս հեռաձայնով խօսեցաւ պտղավաճառին հետ, որ յայտնեց, թէ իրենց շուկան նուռի որեւէ պահանջ չունէր:

- Արկղը քանի՞^օ ծախել կը ջանաս,- հարց տուաւ հօրեղբայրս պոռալով:

- Մէկ տոլարի,- պատասխանեց պտղավաճառը:

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ապիկար - անկարող, անճարակ
Երկրագործ - հողագործ, մշակ
Պարծանք - յոխորտանք, բանով մը հպարտանալը
Բարբառել - խօսիլ
Ջուլալ - ջինջ, վճիտ, յատակ
Բողբոջիլ - նոր ծիլ արձակել
Խոպան - անմշակ, ամայի
Լերկ - անմազ, ողորկ, անբոյս, մերկ
Մրգաստան - պտղատու ծառերու պարտէզ
Հատնիլ - սպառիլ, վերջանալ, ցամքիլ
Հողաչերտ - հողամաս
Բովանդակ - համակ, ամբողջ
Աճիլ - մեծնալ, աւելնալ, բուսնիլ, ուռճանալ
Նշմարելի - նկատելի
Տխրերեւոյթ - խեղճ տեսք ունեցող
Արկղ - սնտուկ, գանձանակ, ապահով պահարան

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

- 1.- Հեղինակը ինչպէ՞ս կ'որակէ իր երկրագործ հօրեղբայրը, ինչո՞ւ:
- 2.- Ի՞նչ կ'ըսէր հօրեղբայրը:
- 3.- Ինչպիսի՞ հող էր հօրեղբոր մշակածը:
- 4.- Հօրեղբայրը ինչպէ՞ս ընդունեց նոսնհիններուն ծաղկիլը: Ի՞նչ եղաւ արդիւնքը:
- 5.- Ինչպէ՞ս կը բացատրէք դրամը հատնելու պարագան: Ինչպիսի՞ ծախսեր կ'ենթադրէ այդպիսի պարտէզ մը շինելը:
- 6.- Հակառակ անոր՝ ի՞նչ տպաւորութեան տակ էր հօրեղբայրը, ի՞նչ ծրագիր կը հետապնդէր:
- 7.- Զախողութիւնը կ'ընկճէ՞ հօրեղբոր հպարտութիւնն ու հաւատքը:
- 8.- Երկու հոգիով խաղի վերածեցէ՛ք հօրեղբոր եւ պտղավաճառին երկխօսութիւնը:
- 9.- Գրաւոր պատասխանեցէ՛ք առաջին երեք հարցումներուն:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Միեւնոյն իմաստն ու գործածութիւնը ունեցող բառերը կը կոչուին **նոյնանիչ բառեր**: Նոյնանիչ բառերը կրնան ազատօրէն փոխարինել զիրար առանց իմաստի փոփոխութեան:

Շեղատիպ բառին նոյնանիչը ընտրեցէ՛ք վարի փակագիծին մէջ դրուած շարքէն եւ փոխարինեցէ՛ք:

Հօրեղբայրս **անճարակ հողագործ** մըն էր:

Հողամասը **անճշակ** գետին մըն էր:

Ամբողջ ժամանակն ու դրամը յատկացուց նոնենիներուն:

Պտուղները **գետեղեցինք** գեղեցիկ արկղներու մէջ:

Գետնէն **զուլալ** աղբիւրներ պիտի գլգլան:

(ապիկար, երկրագործ, խոպան, բովանդակ, տեղաւորեցինք, ջինջ)

2 Նոյնանիչ բառերու շարքէն դուրս դրէ՛ք ոչ նոյնանիչը:

կպչիլ – փակիլ – դպչիլ

փակ – գոց – գաղտնի

ծաւալուն – լայն – ընդարձակ – տարածուն

կտուր – տանիք – յարկ

հեղ մը – անգամ մը – երբեմն

ստուեր – շուք – հովանի – հովանոց

պուտ մը – ումպ մը – քիչ մը – կաթիլ մը – չիթ մը

լրագիր – օրաթերթ – գիրք

խոռոչ – խորչ – ծերպ – փոս – ձոր

3 Համատեղ որոշեցե՛ք, թե՛ ո՛վ ի՞նչ վախճան կ'ունենայ. կապեցե՛ք:

Ուժը	•	• կը ցամքի:
Գետը	•	• կը վերջանայ:
Ճամբան	•	• կը սպառի:
Քննութիւնը	•	• կ'աւարտի:
Անասունը	•	• կ'անջատուի:
Բոյսը	•	• կը չորնայ:
Լոյսը	•	• կը մարի:
Շունչը	•	• կը հատնի:
Ելեկտրականութիւնը..	•	• կը սատկի:

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

1 Կարդացե՛ք եւ լրացուցե՛ք փակագիծին մէջ դրուած բառերով:

ա) {խոպան, մոլախոտ, թափօն, պարարտանիւթ, ոռոգում}

..... գետինները մշակելի կը դառնան.

- երբ մաքրուիներէ, քարերէ եւներէ:

- երբ հողին տրուին անհրաժեշտերը:

- երբի անհրաժեշտ ջուրը ապահովուի:

բ) {անջրդի, ջրարբի, ամբարտակ, արթէզեան հոր, երաչտ}

Միայն անձրեւին վստահուած արտերը կը կոչուին

Կանոնաւոր կերպով ոռոգուող արտերը կը կոչուին

Արհեստական լիճերը կը կոչուին

Ստորգետնեայ ջուրերուն կը հասնինք երով:

Անձրեւի կամ ջուրի պակասը կը պատճառէ:

2 Ի՞նչ կը գտնենք, պատմեցե՛ք.

- բանջարանոցին մէջ. • այգիին մէջ. • պարտէզին մէջ.
- արտին մէջ. • տնկարանին մէջ. • ծաղկանոցին մէջ:

ՎԱՆԿԱՏՈՒՄ ԵՒ ՏՈՂԱԴԱՐՁ

Վանկատում կը կոչուի բառը վանկ առ վանկ բաժնելը:

Վանկատումը կը կատարուի հետեւեալ օրէնքներով.

ա.- Միչտ մէկ բաղաձայն յաջորդ վանկին կ'երթայ.- արեւ՝ ա-րեւ, ուրիշ՝ ու-րիշ, երկու՝ եր-կու, տետրակ՝ տետ-րակ, Վարդգէս՝ Վարդ-գէս, Յարդգող՝ Յարդ-գող **եւ այլն:**

բ.- Սուղ ը-ը կը գրուի.- գրել՝ գը-րել, հսկայ՝ հըս-կայ, զգոյշ՝ ըզ-գոյշ, սկսիլ՝ ըս-կը-սիլ **եւ այլն:**

գ.- Սուղ ը-էն ետք «ու» բաղաձայնը լ-ի կը վերածուի.- նուէր՝ նը-ւէր, նուարդ՝ նը-ւարդ, զուարթ՝ զը-ւարթ **եւ այլն:**

դ.- Եա եւ եօ երկբարբառները կ'երթան յաջորդ վանկին.- մատեան՝ մատ-եան, արդեօք՝ արդ-եօք **եւ այլն, բայց իա, իո, էա, էո երկբարբառները սովորաբար կը բաժնենք իրարմէ.-** Մարիամ՝ Մա-րի-ամ, Անտիոք՝ Ան-տի-ոք, իտէալ՝ ի-տէ-ալ, լեզէոն՝ լե-զէ-ոն **եւ այլն:**

Միավանկ բառերը չեն վանկատուիր:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Վանկատեցէ՛ք մէկ բաղաձայնը միչտ յաջորդ վանկին տանելով եւ բերանացի նշեցէ՛ք բաց ու գոց վանկերը:

քեռի	կայան
աղբիւր	առտու
պատուէր	Աստուած
եղանակ	Արարատ
վատութիւն	վարժութիւն
բարդ	վէրք

2 Վանկատեցէ՛ք՝ ուչադրութիւն դարձնելով երկբարբառին:

արդեօք	իտէալ
Բենիամին	Եղիա

պատեան	երեկոյեան
Անդրէաս	պանթէոն
ամպիոն	արծաթեայ

3 Վանկատեցէ՛ք եւ բերանացի նշեցէ՛ք բաց ու գոց վանկերը:

մշուշ	մկրտել
մրուր	կտրտել
սպասել	ճոճուալ
սրահ	զուարթ
նուազիլ	նուիրել

Տողադարձը տողի վերջաւորութենէն բառին մնացեալ մասը վարի տողը տեղափոխելն է: Տողադարձը կը կատարուի վանկատումի օրէնքով: Տողադարձի գծիկը կը կոչուի **ենթամնայ:**

ա.- Չենք տողադարձեր վերջին սուղ վանկը.- գիրքերս՝ գիր-քերս:
բ.- Չենք տողադարձեր մէկուկէս վանկանի բառերը.- բարձր, մանր:
գ.- Վարի տող իջած սուղ ը-ը չենք գրեր.- սկսիլ՝ ըս-կսիլ:

4 Տողադարձեցէ՛ք առաջին, երկրորդ եւ երրորդ վանկերը:

պսպղալ	պըս-պղալ	պսպը-ղալ
սկսիլ
նուիրել
ստուեր
կղմինտր
վրնջել
մկրտութիւն
հետաքրքիր
մեղր

ՊԱՐՁ ԵՒ ԲԱՐԴ ՍՏՈՐՈԳԻՉՆԵՐ

Ստորոգիչը պարզ է, երբ միայն մէկ բայէ կազմուած է: Օրինակ՝

Մարզիկը կը վազէ:	(վազել)	}	ել
Ուսուցիչը կը գրէ:	(գրել)		
Մայրը որդին կը քնացնէ:	(քնացնել)		
Ծառը ծաղկած է:	(ծաղկել)	}	իլ
Նաղալիքը կոտրեր է:	(կոտրել)		
Կամուրջը պիտի քանդուի:	(քանդուիլ)		
Մանուկը կը խաղայ:	(խաղալ)	}	ալ
Անձրեւ տեղացած է:	(տեղալ)		

Ստորոգիչը բարդ է, երբ կազմուած է որեւէ մէկ բառով, որ ստորոգելի կը կոչուի, եւ էական բայով:

Աշակերտուհին աշխատասէր է:

Աշխատասէր է - բարդ ստորոգիչ
 աշխատասէր - ստորոգելի
 է - էական բայ

էական բային խոնարհումը

ներկայ ժամանակ				անցեալ անկատար ժամանակ			
Ես եմ:	Մենք ենք:	եմ	ենք	Ես էի:	Մենք էինք:	էի	էինք
Դուն ես:	Դուք էք:	ես	էք	Դուն էիր:	Դուք էիք:	էիր	էիք
Ան է:	Անոնք են:	է	են	Ան էր:	Անոնք էին:	էր	էին

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Գտէ՛ք ստորոգիչը եւ հաստատեցէ՛ք, որ պարզ է:

Ցատկորդը մրցանիչ հաստատեց: հաստատել

Մարզիչը բարկացած է:

Մարզիկը կը պատրաստուի:

Կուսամատիկները պիտի մենամարտին:

- Անփորձ ըմբիշը կը տատամսի:
- Լողորդները կը մրցեն:
- Լեռնագնացները Արարատ բարձրացան:
- Մարզասերները ծափահարեցին:
- Մարզասրահը լեցուած էր:
- Մարզահանդէսը պիտի սկսէր:
- Հրա՛չ, մի՛ աճապարեր:
- Դուք ասկէ հեռացէ՛ք:

2 Գտէ՛ք բարդ ստորոգիչը եւ ցոյց տուէ՛ք ստորոգելին եւ հական բայը՝ թիւով եւ դէմքով: Հետեւեցէ՛ք օրինակին:

	ստորոգելի	հական բայ
Փողոցը մաքուր էր:	մաքուր	էր - եղակի, Գ. դէմք
Աշակերտները լուռ էին:
Մենք ազգականներ ենք:
Գարունը մօտ է:
Դուք յաղթական էք:
Դուն հայ մըն ես:
Ես գործէս գոհ եմ:

3 Որոշեցէ՛ք ստորոգիչին տեսակը՝ պա՞րզ, թէ՛ բարդ:

- Զբօսաչրջիկը դարմանքէն կը հեւար:
- Ծառը կը խաբուի եղանակէն:
- Կարծես ծառը պիտի փախչէր:
- Ծառը հարսի մը վեհութեամբ կանգնած էր:
- Թովմաս չիտակ մարդ էր:
- Մշուշը բոներ էր ամէն կողմ:
- Գողութիւնը լաւ բան չէ:

ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ ԿԱՄ ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱԻԹ

Դիւցազնավէպը (դիւցազներգութիւն, էպոս) զուտ ժողովրդական պատմութիւն մըն է, ուր կը գտնենք ժողովուրդի մը ազատութեան եւ անկախութեան համար մղուող պայքարին արձագանգները, այդ ժողովուրդին նկարագիրն ու ձգտումները, որոնք կը մարմնաւորուին հերոսական տիպարներու՝ դիւցազուններու միջոցով: Հայ ժողովուրդի հիւսած դիւցազնավէպը կը կոչուի «Սասնայ Շոեր»: Ան բաղկացած է չորս բաժիններէ. ա) Սանասար եւ Պաղտասար, բ) Առիւծ Մհեր, գ) Թլոր Դաւիթ կամ Սասունցի Դաւիթ եւ դ) Փոքր Մհեր:

Դիւցազնավէպը երգելով ու պատմելով կը կատարէին գուսաններն ու ասացողները, այսինքն՝ վարպետ պատմողները:

Հայոց դիւցազնավէպին առաջին գրառումը կատարած է Գարեգին Եպս. Սրուանձտեանց, 1873ին: Գրողներ մշակած են Հայոց դիւցազնավէպին տարբեր բաժինները, այսինքն վերապատմած են զայն՝ անոր տալով նոր ձեւ եւ բովանդակութիւն:

Յակոբ Եղոյեան, հայրենի գեղանկարիչ, «Սասունցի Դաւիթի Վերջին Հարուածը», թուղթ ջրաներկ, գիրքի նկարապարզում

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱԻԻԹ

Հեղինակը

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ (1869-1923)
կոչուած է Ամենայն Հայոց Բանաստեղծ: Ամէն տարիքի ընթերցողներուն համար ան սիրելի հեղինակ մըն է: Ծնած է Հայաստանի Լոռի գաւառի Դսեղ գիւղը, բայց գրական կեանքը անցուցած է Թիֆլիսի մէջ, ուր ալ կը գտնուի իր գերեզմանը:

Յովհ. Թումանեան գրած է բանաստեղծութիւններ, պատմուածքներ ու վիպերգներ, ինչպէս «Անոյշը» եւ «Թմկաբերդի Առունը»: Վիպերգը (պոէմ) ոտանաւորի ձեւով պատմողական ու բանաստեղծական ընդարձակ ստեղծագործութիւն մըն է:

Ան մշակած է նաեւ ժողովրդական բանահիւսութեան պատկանող հեքիաթներ, ականդրութիւններ ու բանաստեղծութիւններ եւ «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպը:

Վերնագիրի թելադրանք

Յովհ. Թումանեանի «Սասունցի Դաւիթ»-ը իր ձեւով վիպերգ մըն է: Այս հատուածին մէջ կը նկարագրուի Դաւիթի եւ Սարամելիքի մենամարտին վերջին բաժինը, Դաւիթի վերջին ու միակ հարուածը:

Թումանեան արեւելահայ գրող է: Իր արեւելահայերէնը համեմուած է ժողովրդական խօսուածքի տարրերով:

Վերջին զարկի ժամը հասաւ,
Ելաւ Դաւիթ երրորդ անգամ.
- Էս մի զարկն ու Աստուած,- ասաւ,
Էլ մարդ չգայ, պէտք է որ տամ:

Ասաւ, ելաւ ու փոթորկեց,
Թուաւ, ցոլաց Դաւիթի հուր ձին,
Ջին փոթորկեց, փայլատակեց,
Ու ցած իջաւ Թուր-Կեծակին:

Անցաւ քառասուն գոմէշի կաշին,

Այս մէկ ... ըսաւ,

Ա՛լ

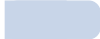
Ըսաւ, փոթորկեցաւ,

.... Դաւիթի

.... փոթորկեցաւ, փայլատակեցաւ,

Ու վար իջաւ Թուր Կայծակին:

.... քառասուն գոմէշի

Երուանդ Քոչար, հայրենի
գեղանկարիչ եւ
քանդակագործ, «Մասունցի
Դաւիթ», պրոնկէ արձան,
Երեւան

Անցաւ քառասուն քարերը ցած,
Միջից կտրեց ժանտ հրէշին,
Եօթը գազ էլ խորը գնաց:

- Կենդանի եմ, մին էլ արի,-
Գոռաց Մելիք հորի տակից:
Դաւիթ լսեց, շատ զարմացաւ
Իրեն զարկից, Թուր-Կեծակից:

- Մելի՛ք,- ասաւ,- թա՛փ տուր մի քեզ:
Ու թափ տուաւ Մելիքն իրեն,
Մէջից եղաւ ճիչդ երկու կէս,
Մէկն ընկաւ դէսն ու միւսը՝ դէն:

էս որ տեսաւ Մսրայ բանակ,
Ջուր կտրուեց ահ ու վախից:
Դաւիթ կանչեց.- Մի՛ վախենաք,
Ականջ արէք հալա դեռ ինձ:

Մէջքէն կտորեց ժանտ հրէշը,

.... անգամ մը եւս եկուր,

.... հորին տակէն:

իր զարկէն, Թուր Կայծակէն:

.... Ինքզինքդ թօթուէ՛:

Ու թօթուեց Մելիքն ինքզինք,

Մէջքէն

Մէկն ինկաւ հոս, ու միւսը՝ հոն:

Այս

ջուր կտրեցաւ ահ ու վախէն,

.... մի՛ վախենաք,

Ականջ դրէք նախ ինձի:

- Դուք ըռանչպար մարդիկ,- ասաւ,-
Ձուրկ ու խաւար, քաղցած ու մերկ,
Հազար ու մի կրակ ու ցաւ,
Հազար ու մի հոգսեր ունէք:

.... բանուոր ըսաւ,

Հազար ու մէկ

Հազար ու մէկ հոգեր ունիք:

Ինչ էք առել նետ ու աղեղ,
Եկել թափել օտար դաշտեր.
Ձէ՞ որ մենք էլ ունենք տուն-տեղ,
Մենք էլ ունենք մանուկ ու ծեր:

Ինչ առեր էք

Եկեր թափեր...

Ձէ՞ որ մենք ալ ունինք...

Մենք ալ ունինք

Ձանձրացե՞ր էք խաղաղ ու հաշտ
Հողագործի օր ու կեանքից,
Թէ՞ զգուել էք ձեր հանդ ու դաշտ,
Ձեր հունձ ու փունջ, վար ու ցանքից:

Ձանձրացե՞ր էք

.... կեանքէն,

.... զգուեր էք

.... վարուցանքէն:

Դարձէ՛ք եկած ճանապարհով
Ձեր հայրենի հողը Մարայ.
Բայց թէ մին էլ զէնք ու զոռով
Վեր էք կացել դուք մեր վրայ,

.... անգամ մըն ալ զէնք ու զօրքով

Դուք յարձակիք մեր վրայ,

Հորում լինեն քառսուն գազ խոր
Թէ ջաղացի քարի տակին,-
Կ'ելնեն ձեր դէմ, ինչպէս էսօր,
Սասմայ Դաւիթ, Թուր-Կեծակին:

Քառասուն գազ խոր հորը ըլլան,

Թէ ջաղացքի քարին տակը,

Կ'ելլեն ինչպէս այսօր

Էն ժամանակ, Աստուած գիտի,
Ո՞վ մեզանից կ'ըլնի փոշման.
Մե՞նք, որ կ'ելնենք արդար մարտի,
Թէ՞ դուք, որ մեզ արիք դուշման:

Այն գիտէ

Մեզմէ ո՞վ կը զղջայ.

.... կ'ելլենք...

.... որ մեզ թշնամացուցիք:

ՅՈՎ ՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ցուլալ – շողալ, պսպղալ, փայլիլ

Հուր ձի – հրեղէն ձի

Ժանտ – դաժան, անզուլթ, վայրագ, չարասիրտ, վատ

Հրէչ – այլանդակ կազմուածքով արարած, ճիւղ

Գազ – երկարութեան հին չափ մը

Հոր – փոս, գուր

Ջուր կտրիլ – լեղին փրթիլ, սարսափիլ

Ահ – սարսափ

Ջուրկ ու խաւար – հոս՝ աղքատ ու անզէտ

Կրակ ու ցաւ – փոխաբերաբար՝ դժբախտութիւն

Հաչտ – համաձայն, սիրով

Հանդ – անդ, արտ, դաչտ

Հունձ ու փունջ – հնձելու եւ փնջելու արտի աշխատանք

Վարուցանք – հերկելու եւ ցանելու աշխատանք

Մարտ – պայքար, պատերազմ

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ՋՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Կարգալ Սասունցի Դաւիթի եւ Մսրամելիքի մենամարտին առաջին բաժինը: Ի՞նչ եղան Դաւիթի առաջին երկու իրաւունքները:

2.- «Էս մի զարկն է ու Աստուած» տողը ինչպէ՞ս կը բացատրէք:

3.- Երկրորդ տունին մէջ հարուածը ի՞նչ շարժումներով կը նկարագրուի:

4.- Երրորդ եւ չորրորդ տուններուն մէջ Դաւիթի հարուածին ուժգնութիւնը ի՞նչ հանգրուաններով կը նկարագրուի: Չափազանցութիւնը գաղափարը սուր կերպով արտայայտելու միջոց է:

5.- Մսրամելիքի զինուորներուն ուղղուած իր խօսքին մէջ Դաւիթ մարդկային ի՞նչ առաքինութիւններ երեւան կը բերէ: Դաւիթ պատերազմի՞ թէ խաղաղութեան կողմնակից է:

6.- Դաւիթ ի՞նչ խօսքերով ճամբու կը դնէ Մսրամելիքի զինուորները:

7.- Որո՞ւն կոիւն է անարդար, որո՞ւն կոիւր՝ արդար. ինչո՞ւ: Դաւիթի խաղաղասիրութիւնը տկարութեա՞ն նշան է, թէ՛ ուժեղ մարդու համոզում: Գրաւոր պատասխանեցէ՛ք:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Դուք ինչպե՞ս պիտի ըսէիք թուճամբանական այս տողերը:

Վերի թաղից, ներքի թաղից,
 Ճամբի վրից, գործի տեղից,
 Էլ հէր ու մէր, քիւր ու աղբէր,
 Ընկեր տղերք, գոքանչ, աներ,
 Քաւոր, սանհէր, քեռի, փեսայ,
 Ի՛նչ իմանաս՝ էլ ո՞վ է սա,
 Գալիս են ու անվերջ գալիս: («Մի Կաթիլ Մեղրը»)

Լինում է մի սար,
 էն սարում մի ծառ,
 Ծառում մի փչակ,
 Փչակում մի բոյն,
 Բնում երեք ձագ,
 Վրէն էլ Կուկուն: («Կուկուն»)

2 Միշտ միատեղ գործածուող այս զոյգերը մօտաւորապէս ի՞նչ իմաստ կրնան ունենալ: Կապեցէ՛ք:

տուն ու տեղ	•	•	կեանք
լաց ու կոծ	•	•	չատ
կրակ ու բոց	•	•	ողբ
խեղճ ու կրակ	•	•	սարսափ
օր ու արեւ	•	•	ընտանիք
հազար ու մէկ	•	•	եռանդուն
ահ ու վախ	•	•	անկար

3 Գտէ՛ք ընկեր բառը վերի արտայայտութիւններուն պէս զոյգեր ունենալու համար: Կապեցէ՛ք ու գրեցէ՛ք:

վար ու	•	•	հանդ	
նետ ու	•	•	բան	
ծառ ու	•	•	ծաղիկ	
ղաշտ ու	•	•	ցան	
բառ ու	•	•	աղեղ	

ՊԱՐԶ ԵՒ ԱՐՄԱՏ ԲԱՌ

Բառերը ըստ կազմութեան կ'ըլլան պարզ եւ բաղադրեալ:

Օրինակ՝

խաչքար եւ խաչել բառերը բաղադրեալ են՝ խաչ-քար, խաչ-ել:

Բաղադրեալ բառերը կազմուած են տարբեր բառերու եւ ածանցներու միացումով:

Քար եւ խաչ բառերը պարզ բառեր են:

Պարզ բառերը կրնան առանձին գործածուիլ եւ անտրոհելի են:

Բաղադրեալ բառեր կազմող պարզ բառերը կը կոչուին արմատ:

Նաչքար բառին մէջ խաչ եւ քար մասերը արմատներ են:

Կան արմատ բառեր, որոնք պարզ բառեր չեն, այսինքն՝ առանձին չեն գործածուիր, ինչպէս հիացում, հիացիկ, հիանալ, հիասքանչ բառերուն մէջ հի արմատը:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Որոշեցէ՛ք հետեւեալ բաղադրեալ բառերուն ընդհանուր արմատը, ապա ըսէ՛ք, թէ միայն արմատ է, թէ՛ նաեւ պարզ բառ մը:

- ձեռագործ, անձեռոց, ընձեռել, ձեռք
- պատկերել, պատկերահան, պատկերազարդ
- հողաչէն, հողեղէն, հողատէր
- ղրամատուն, ղրամասէր, ղրամագլուխ
- սքանչելի, սքանչանալ, մեծասքանչ
- հեռաղիտակ, հեռուոր, հեռատեսիլ
- փայտաչէն, փայտեայ, փայտփորիկ
- աչագուրկ, սեւաչեայ, աչք
- խմբերգ, պարերգ, մեներգ, քայլերգ
- ծիծաղելի, քմծիծաղ, ծիծաղիլ, ծիծաղաչարժ

2 Բաղադրեալ բառեր կազմեցէ՛ք հետեւեալ պարզ բառերէն:

նաւ
օղ
մօտ
մայր
հայր
ծով
աշակերտ

3 Առաջին շարքի բառերուն համար գտէ՛ք յարմար բաղադրիչը բաղադրեալ բառ մը ունենալու համար: Նախ կապեցէ՛ք:

արդուկ ●	● աւոր
յաճախ ●	● արար
դատ ●	● պան
գիւտ ●	● արան
խանութ ●	● իչ
լեզու ●	● որդ

4 Վերի երկրորդ շարքի բաղադրիչներով քանի մը բաղադրեալ բառեր գրեցէ՛ք:

.....
.....
.....
.....
.....

ՊԱՐՁ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

Վարագը կը կարդայ:

Ասիկա պարզ համառօտ նախադասութիւն մըն է: «Վարագը» ենթակայ է, իսկ «կը կարդայ»՝ ստորոգիչ:

Ենթական եւ ստորոգիչը կրնան ունենալ իրենց լրացումները: Նախ առնենք ենթական.

ենթակայի լրացում

Ո՞ր Վարագը -	փոքրիկ Վարագը -	- փոքրիկ
Որո՞նց Վարագը -	քեռիենց փոքրիկ Վարագը	- քեռիենց
Ապա առնենք ստորոգիչը.		

ստորոգիչի լրացում

Ի՞նչ կը կարդայ -	դասը կը կարդայ:	- դասը
Ինչպէ՞ս կը կարդայ -	դասը սահուն կը կարդայ:	- սահուն

Ուրեմն մենք ունեցանք այսպիսի նախադասութիւն մը.

Քեռիենց փոքրիկ Վարագը դասը սահուն կը կարդայ:

Լրացումներ ունեցող պարզ նախադասութիւնը պարզ ընդարձակ նախադասութիւն մըն է:

Ենթական եւ ստորոգիչը նախադասութեան գլխաւոր անդամներն են, իսկ անոնց լրացումները՝ երկրորդական անդամները:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Որոշեցէ՛ք գլխաւոր անդամները, ապա՝ իւրաքանչիւրին լրացումները:

Տաշուած քարը գետին չի մնար:

Լեզուն ոսկոր չունի:

Բերանը սիսեռ չի թրջիր:

Ծառը պտուղէն կը ճանչցուի:

Ձուկը գլուխէն կը հոտի:

Թմբուկին ձայնը հեռուէն անուշ կու գայ:

2 Հարցումներուն պատասխանելով լրացումներով օժտեցէ՛ք ենթական եւ ստորոգիչը եւ կազմեցէ՛ք պարզ ընդարձակ նախադաս-

սութիւններ:

ա.- Վարդը կը բուրէ:

որտեղի՞ վարդը

ո՞ր վարդը

..... վարդը

ե՞րբ կը բուրէ

ինչպէ՞ս կը բուրէ

..... կը բուրէ

բ.- Տղաք կը խաղան:

քանի՞ տղաք

ինչպիսի՞ տղաք

..... տղաք

ո՞ւր կը խաղան

ի՞նչ կը խաղան

..... կը խաղան

3 Վերի օրինակներուն հետեւելով պարզ ընդարձակ նախադասութիւններու վերածեցէ՛ք հետեւեալ համառօտ նախադասութիւնները:

Նապաստակը կը կրծէ:

Օդը կ'ապականի:

Ծառը պիտի ծաղկի:

Ծիծեռնակները գաղթեցին:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

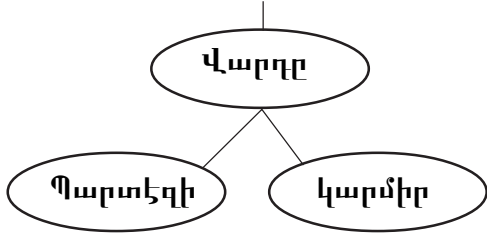
.....

.....

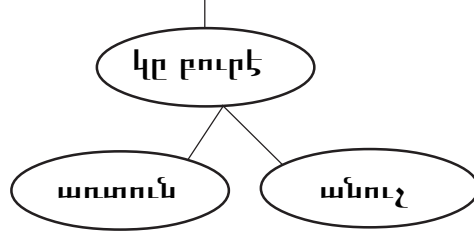

2.- Առաջին պատկերին համաձայն երկրորդական անդամները բաժնեցէ՛ք ենթակային եւ ստորոգիչին միջեւ:

ա.- ենթակայի խումբ

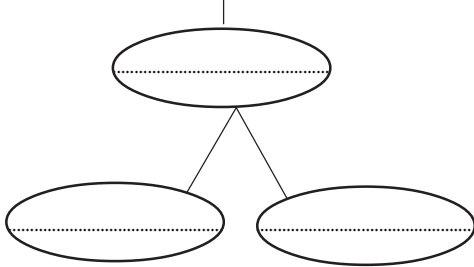

ստորոգիչի խումբ

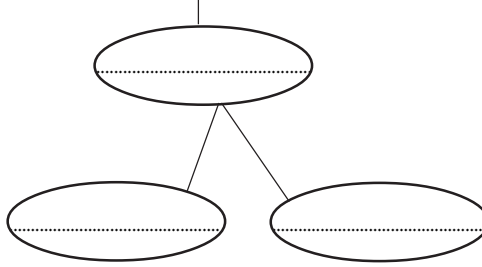

Պարտեզի կարմիր վարդը առտուն անուշ կը բուրէ:

բ.- ենթակայի խումբ

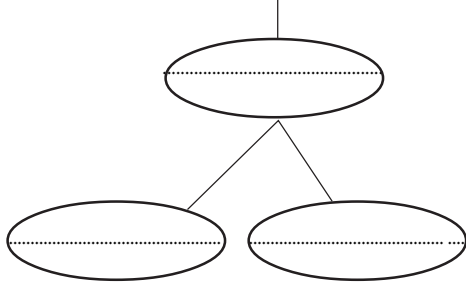

ստորոգիչի խումբ

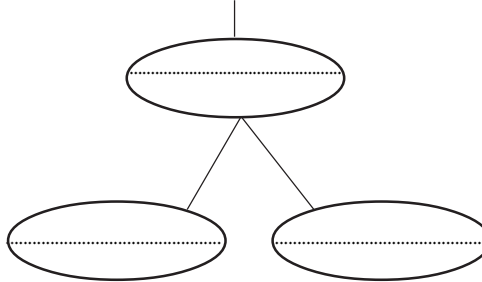

Ձմրան սաստիկ քամին ծառը գետին տապալեց:

գ.- ենթակայի խումբ

ստորոգիչի խումբ

Երկու սիրուն եղնիկներ առուակէն ջուր կը խմեն:

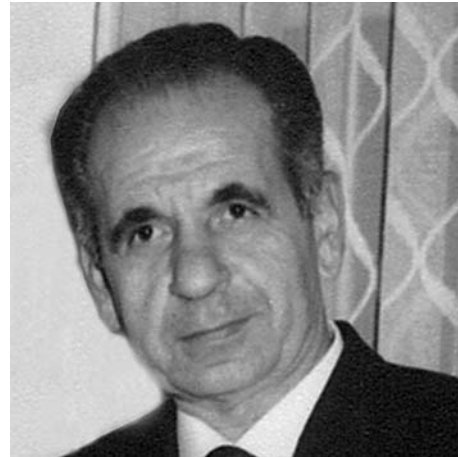

ՄԵՐ ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ

Հեղինակը

ՖԻԼԻՓ ՋԱԲԱՐԵԱՆ (1916-1976) մանկութիւնը կ'անցընէ Ծիպէյլի «Թռչնոց Բոյն»-ին, ապա Հալէպի, Պէյրութի եւ Երուսաղէմի որբանոցներուն մէջ: Կայք կը հաստատէ Պէյրութ, ուր Մեծ Եղեռնէն վերապրող մեծ թիւով հայեր հաստատուած էին իրենց կառուցած հիւղաւաններուն (քէմփ) մէջ:

Ֆիլիպ Ջաբարեան հայ որբերուն եւ հիւղաւաններուն կեանքը ներկայացուցած է իր պատմուածքներուն մէջ, որոնք ամփոփուած են «Որբը Տուն Շինեց» եւ «Վերջին Որբերու Հսկումը» հատորներուն մէջ: Ան գիտէ տխուր կեանքը ներկայացնել հաճելի հիւմորով մը:

Վերնագիրի թելադրանք

Այս պատմուածքին մէջ հեղինակը կը պատմէ այդպիսի հիւղաւանի մը մէջ տղոց այցելող Կաղանդ Պապայի մասին, որ քիչ մը ուրախութիւն եւ աւելի գեղեցիկ կեանքի մը երազը կը բաշխէ անոնց:

Ոչ ոք գիտէր, թէ ուրկէ՞ կու գար եւ ո՞ւր կ'երթար մեր Կաղանդ Պապան:

Կաղանդ Պապան առաջին անգամ նշմարող պատանիներու բախտաւոր խումբը երկար սուլոցով մը բարի լուրը կ'իմացնէր միւս խումբերուն: Տղաքը կ'աճապարէին մոմերը վառել, եւ քէմփի բոլոր կողմերէն արշաւ մը կը սկսէր սուլոցի ուղղութեամբ: Քանի մը վայրկեան ետք լոյսերու անտառին մէջ կ'երեւէր Կաղանդ Պապային յաղթ հասակը՝ հսկայական կողով մը կռնակին:

Դպրոցին դուռը բաց կ'ըլլար այդ օր: Տղաքը, մոմերը բարձր բռնած, շրջանակաձեւ կը շարուէին սրահին մէջ:

Կաղանդ Պապան նուէրներով ծանրաբեռն կողովը կը դնէր մէջտեղ, խոշոր ծրար մը կը հանէր կողովէն, ցոյց կու տար բոլորին, ամբողջ իրարու կը շփէր, քանի մը ծափ կու տար եւ կ'ըսէր.

- Ո՛վ որ ամէնէն բնական խնդուքը ունենայ՝ այս ծրարը անորն է: Դուք էք դատաւորները. պատրա՛ստ. հիմա, դուռն խնդա՛, - կ'ըսէր

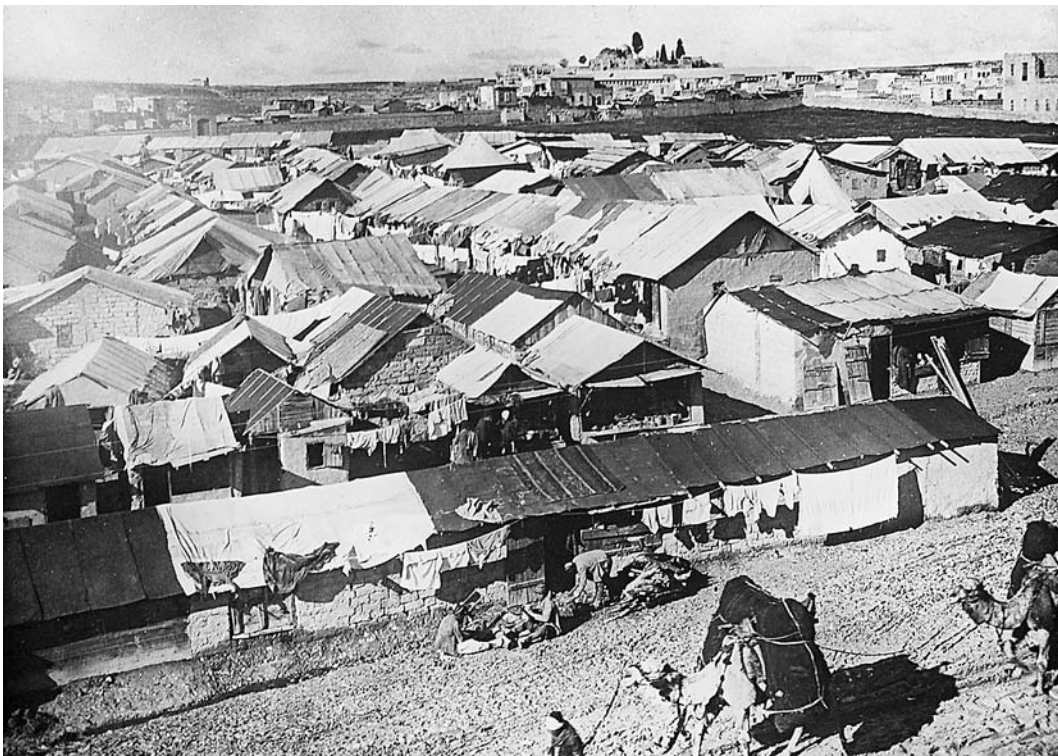
ամէնէն մօտը կայնող տղուն:

Եւ կը պատահէր, որ կարգաւ խնդացողներու շարքին նորափթիթ մանչուկ մը այնքա՛ն սրտաբուխ եւ վարակիչ խնդուք մը կը սկսէր, որ նոյնիսկ Կաղանդ Պապան իր բամբ ճայնը կը միացնէր անոր, եւ ահա, բոլոր բերաններէն խելայեղ խնդուք մը կը բարձրանար երկինք:

Տղոց աչքերը կը ջրոտէին, կողերը կը ցաւէին, շատեր երկուքի ծալլուած կը փորձէին դադրեցնել խնդուքը, սակայն, անտես ուժ մը կը մղէր զիրենք աւելի ու աւելի բարձրաճայն խնդալու:

- Բոլորդ ալ ախոյեաններ էք,- կ'ըսէր Կաղանդ Պապան ու ծափահարութիւններու տարափին տակ կը բանար խոշոր ծրարը, որուն մէջէն գունաւոր թուղթերու մէջ փաթթուած մեծկակ շոքուլաներ կը հանէր ու կը բաժնէր տղոց: Հատ մըն ալ ինք կ'առնէր եւ մանուկի մը եռանդով կը սկսէր ուտել:

- Ով որ լաւ խնդայ՝ ի՞նչ կ'ըլլայ,- կը հարցնէր Կաղանդ Պապան:
- Զօրաւո՛ր,- կը բացագանչէին տղաքը մէկ բերան:
- Իսկ ան որ ախուվախով, լացուկոծով կ'անցնէ ժամանակը:

Նալէպի հայոց Նամիպիէի հիւղաւանը 1920ական թուականներուն

- Տխմա՞ր:

Տղաքը մէկ-մէկ կը մօտենային Կաղանդ Պապային, մեղմ խոնարհութիւն մը կ'ընէին, կը ստանային իրենց նուէրներուն ծրարները եւ շողացող աչքերով կը վերադառնային իրենց տեղերը:

Յետոյ երգերու կծիկը կը քակուէր: Այնքա՛ն պարզ, այնքա՛ն հմայիչ էին Կաղանդ Պապային երգերը: Տղաքը, նախ մեղմ, ապա բարձրաձայն կը հետեւէին անոր ու կ'ոստոստէին երգելու ատեն: Տղոց համաչափ եւ կենսուրախ ձայնը կը տարածուէր քէմփին վրայ՝ ցնծութեամբ պարուրելով անոնց մայրերուն հոգիները: Իւրաքանչիւր երգէ ետք Կաղանդ Պապան հարցում մը կ'ուղղէր տղոց.

- Ի՞նչ պիտի ընէք ձեր այս ցնցոտիները:
- Պիտի այրենք,- կը պոռային տղաքը:
- Ինչո՞ւ:
- Նոր եւ գեղեցիկ զգեստներ պիտի կարուինք:
- Ի՞նչ պիտի ընէք ձեր այս խրճիթները:
- Պիտի փլցնենք,- կը բացագանչէին միաբերան:
- Ինչո՞ւ:
- Քարէ շէնքեր պիտի բարձրացնենք:

- Հիմա, գիս պիտի առաջնորդէք ձեր այն ընկերներուն, որոնք հիւանդութեան պատճառով չկրցան հոս ներկայ ըլլալ,- կ'ըսէր Կաղանդ Պապան:

Խոսմբը կը շարժէր: Կաղանդ Պապան կարգաւ կը շրջէր տուները: Կը մօտենար հիւանդներուն, իւրաքանչիւրին քաղցր խօսք մը ունէր տալիք: Նուէրները կը դնէր անկողիններուն վրայ, քանի մը թելադրանքներ կու տար ծնողներուն եւ հիւանդին դէմքին վրայ ծլարձակուող ժպիտը տեսնելէ ետք՝ դուրս կ'ելլէր:

Տղաքը կը հետեւէին Կաղանդ Պապային մինչեւ քէմփին եզերքը: Հոն կանգ կ'առնէր ան, թեւը կը բարձրացնէր, «մինչեւ յաջորդ Կաղանդ» կ'ըսէր, դանդաղ քայլերով կը յառաջանար եւ կ'աներեւութանար խաւարին մէջ:

- Ո՞վ է այս անծանօթը, ուրկէ՞ կը ճարէ այսքա՛ն նուէրներ,- կը զարմանային մեր ծնողները:

- Ի՞նչ անծանօթ, - կը բողոքէինք սրտմտած,- մեր Կաղանդ Պապան է:

ՖԻԼԻՓ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Արչաւ – յարձակում

Յաղթ – ուժեղ, յաղթող, վիթխարի

Ծանրաբեռն – չափէ դուրս բեռնաւորուած

Նորափթիթ – նոր բացուիլ սկսած, նորաբողբոջ, նոր հասակ նետած

Սրտաբուխ – սրտէն բխող, յօժարակամ

Վարակիչ – փոխանցիկ, տարափոխիկ

Բամբ – թաւ (ձայն կամ լար)

Խելայեղ – կատաղի

Տարափ – ուժգին իջնող (անձրեւ, ծափ)

Կծիկ – փաթթուած թելի գնդակ. հոս փոխաբերաբար՝ շարք

Հմայիչ – հրապուրիչ, գրաւիչ, ափնքնող

Համաչափ – նոյն չափը պահող, նոյն կշռոյթով

Կենսուրախ – ուրախ կեանքով, զուարթ, առոյգ, չէն

Ցնծութին – բերկրանք, հրճուանք, խայտանք

Պարուրել – պատել, համակել, շրջապատել

Ցնցոտի – պատառոտուն հագուստ, գրգռեակ

Ծլարձակուող – ծիլ տուող, ընձիւղող

Սրտմտած – նեղացած, սրտնեղած

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ՋՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

- 1.- Պատանիները ինչպէ՞ս կը դիմաւորէին Կաղանդ Պապան:
- 2.- Խնդուքի մրցումի աւարտին ի՞նչ երկխօսութիւն տեղի կ'ունենար Կաղանդ Պապային եւ պատանիներուն միջեւ:
- 3.- Երգերու շարքէն ետք ի՞նչ երկխօսութիւն տեղի կ'ունենար Կաղանդ Պապային եւ պատանիներուն միջեւ:
- 4.- Կաղանդ Պապային ինքնութեամբ որո՞նք կը հետաքրքրուէին, ի՞նչ կը հարցնէին անոնք, եւ ի՞նչ կը պատասխանէին պատանիները:
Օր մը պիտի բացայայտուի Կաղանդ Պապային ինքնութիւնը: Կարողացէ՛ք հեղինակի «Ես Կը Ճանչնամ Կաղանդ Պապան» պատմուածքը:
- 5.- Կաղանդ Պապայի տեսքով ներկայացող մարդը ի՞նչ զգացումի ու նպատակի տէր մէկը կրնար ըլլալ: Գրաւոր պատասխանացէ՛ք:
- 6.- Նիւթեր հաւաքեցէ՛ք ու կազմեցէ՛ք պատի թերթ մը ձեր գաղութի մէջ հայ գաղթականութեան պատմութեան վերաբերեալ:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Գտէ՛ք հականիչով մը փոխարինելի բառերը եւ փոխեցէ՛ք:
Բախտաւոր խումբը բարի լուրը կ'իմացնէր բոլորին:

Նոր եւ գեղեցիկ զգեստներ պիտի հագուիք:

Ան դանդաղ քայլերով գնաց ծանր տոպրակը ուսին:

Խոշոր ծրարը լեցուն կ'երեւէր:

2 Տեղին գործածեցէ՛ք հետեւեալ հոմանիչ բառերը՝ անոնց իմաստային տարբերութիւնները նշելէ ետք:

(քմծիծաղ, ժպիտ, խնդուք, ծիծաղ, քրքիջ)

Բժիշկը բարիով մը ընդունեց հիւանդը:

Ոստիկանըով արձանագրեց կեղծ պատրուակը:

Սրահը լեցուեցաւ հանդիսականներուով:

Անոնքով կը բամբասէին իրենց ընկերը:

.....ն ու ծաղրը կը հասնէին ականջիս:

3 Մէկէ աւելի եւ իրարու մօտիկ իմաստներ ունեցող բառը կը կոչուի բազմանիչ: Օրինակ՝ «գլուխ»բառը, որ ունի հետեւեալ իմաստները.

ա.- մարմնի վերին մասը (մարդու գլուխ, թռչունի գլուխ)

բ.- բանի մը ծայրը (աստիճաններուն գլուխը)

գ.- կարգ մը բանջարեղէնները (գլուխ մը սոխ, գլուխ մը սխտոր)

դ.- գիրքի մը բաժինները (Յովհաննու Աւետարանի Գ. գլուխը)

ե.- խելք (գլուխ չունի, գլուխը չ'աչխատիր)

Փակագիծին մէջ զրուած բառերէն ընտրեցէ՛ք վարի իմաստները

արտայայտող բազմանիշ բառը:

60 վայրկեան - պահ - ժամերգութիւն - եկեղեցի

մարմնի անդամ - չափ մը - ստորոտ

թիւ - տող - դաս

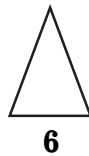
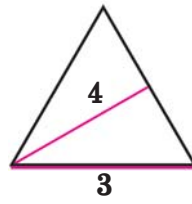
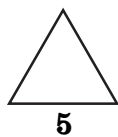
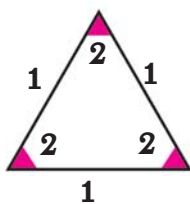
չարք - սորվելիք բան - խրատ

ազատ ձգուած - գրութեան տեսակ

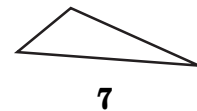
(տուն, ժամ, համար, արձակ, դաս)

ԵՌԱՆԿԻՒՆ

1 Թիւերուն համապատասխան մասերուն անունները ընդօրինակեցէ՛ք փակագիծին մէջէն առնելով:

- 1.-
- 2.-
- 3.-
- 4.-

5. 6. 7.

(անկիւններ, կիսկող, կողմեր, խարիսխ, երկկողմնազոյգ եռանկիւն, հաւասարակողմ եռանկիւն, անհաւասարակողմ եռանկիւն)

2 Կարդացէ՛ք եւ փորձեցէ՛ք հասկնալ, թէ այս գրութիւնը երկրաչափական խնդիր է, թէ բանաստեղծութիւն:

Անհաւասարակողմ եռանկիւն

Այբը կօշիկ մը ունի, որ ծակ է,
 Բենը կօշիկ չունի, որ ծակ ունենայ,
 Գիւմը ոտք չունի, որ կօշիկ ունենայ:

Իգնա Սարրասլան

Թագուհի
Համեղ
անհամ
վազել
տեսութիւն
մեղք
մեղաւոր
Ռուսիա
ռուսերէն

Բարդ բառը կազմուած կ'ըլլայ երկու եւ աւելի արմատ բառերէ: Արմատները երբեմն իրարու կը միանան ուղղակի, բայց երբեմն ալ ա յօդակապով, եւ, ու շաղկապներով, ըստ, ընդ, ի, զ նախդիրներով: Օրինակ՝

պարերգ	(պար - երգ)	չէզոք	(չէ - զ - ոք)
առեւտուր	(առ - եւ - տուր)	օրըստօրէ	(օր - ըստ - օրէ)
ցիրուցան	(ցիր - ու - ցան)	վազնիվազ	(վազն - ի - վազ)
օդանաւ	(օդ - ա - նաւ)	գիրկընդխառն	(գիրկ - ընդ - խառն)

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

● Վերի օրինակներուն պէս բաժնեցէ՛ք վարի բարդ բառերուն բաղադրիչները եւ բերանացի բացատրեցէ՛ք բարդութեան կազմութիւնը:

խաչբառ	մէկընդմիջտ
երթեւեկ	անցուղարձ
փայտոջիլ	պատկերազարդ
զոյնզզոյն	զոհարատուփ
զարդասեղ	հեւիհեւ
փոխնիփոխ	մէկզմէկ

ԼՐԱՑՈՒՄԻ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ

Լրացումները իրենց կարգին լրացումներ կրնան ունենալ: Այսպես՝ Դպրոցին վարորդը ինքնաշարժը կը վարէ:

Ասիկա պարզ ընդարձակ նախադասութիւն մըն է, որովհետեւ «դպրոցին» անդամը «վարորդը» ենթակային լրացումն է, իսկ «ինքնաշարժը» անդամը՝ «կը վարէ» ստորոգիչին լրացումը:

Մեր դպրոցին վարորդը նոր ինքնաշարժը կը վարէ:

Աս ալ պարզ ընդարձակ նախադասութիւն մըն է, բայց այստեղ ենթակային լրացումը ունի իր լրացումը՝ «մեր», իսկ ստորոգիչի լրացումը՝ իր լրացումը «նոր»:

Պարզ ընդարձակ նախադասութեան անդամները երկու խումբի կը բաժնուին, այսպէս՝

ենթակայի խումբ	ստորոգիչի խումբ
մեր դպրոցին վարորդը	նոր ինքնաշարժը կը վարէ

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Փակագիծի բառերով մէկական լրացումով օժտեցէ՛ք ենթական եւ ստորոգիչը, ապա լրացումները լրացուցէ՛ք նոր լրացումներով: (լրացումի լրացում) (լրացում)

ա) սոխակը
..... կ'երգէ:
(վանդակ, մեր, անուշ, շատ)

բ) Սարգիսը
..... կը գրէ:
(ղասարան, եօթերորդ, ոտանաւոր, հայերէն)

գ) աչքերը
..... կը փնտռէին:
(երիտասարդ, զբօսաշրջիկ, տեսարաններ, գեղեցիկ)

դ) ծրագիրը
..... պիտի իրականանանար:
(Հօրեղբայր, առաջին, հեռաւոր, օր մը)

ե) նիւթը
..... կու գայ:
(«Սասունցի Դաւիթ», վիպերգ, հայ, բանահիւսուծիւն)

2 Ենթակային խումբը՝ մէկ, իսկ ստորոգիչի խումբը երկու գիծով նշանակեցէ՛ք:

Դպրոցին դուռը բաց կը մնար այդ օրը:

Նորափթիթ մանչուկ մը այնքան վարակիչ խնդուք մը կը սկսէր:

Կաղանդ Պապան խոշոր ծրար մը կը հանէր կողովէն:

Տղոց կենսուրախ ձայնը ցնծութեամբ կը պարուրէր անոնց մայրե-
րուն հոգիները:

Հիւղաւանի բոլոր տղաքը կ'արշաւէին սուլոցի ուղղութեամբ:

Ամենայն Հայոց Բանաստեղծը ծնած է Լոռի գաւառի Դսեղ գիւղը:

3 Ճիշդ ձեւով ու դիրքով բառերը շարելով ունենանք հայկական
առած մը: Ինչպիսի՞ նախադասութիւններ են անոնք:

ծակ անուշ օձ հանել խօսք

.....
հաւ երազ մէջ անօթի կուտ տեսնել

.....
մօրուք ամէն իր ունի սանր

.....
բացակայութիւն կատու մուկեր բռնել հարսանիք

ՓՈԽԱՐԷՆ

Հեղինակը

ԶԱՅՐԱՏ, բուն անունով Ջարեհ Եալտրզճեան, ապրած է Կ. Պոլիս (1924-2004): Ունի բանաստեղծութիւններու շարք մը ժողովածուներ, ինչպէս «Մեծ Քաղաքը», «Գունաւոր Սահմաններ», «Կանանչ Հող», «Բարի Երկինք», «Մաղ Սը Զուր», «Ծայրը Ծայրին», «Զուրը Պատէն Վեր» եւ այլն:

Զահրատ իրերէն եւ երեւոյթներէն խորհուրդ մը հանող բանաստեղծ է: Ունի ազատ ու անկաշկանդ ոճ, պարզ ու սրամիտ լեզու:

Վերնագիրի թելադրանք

Ազատութիւնը մարդու կամքի անկա-

խութիւնն է խօսքի եւ գործի մէջ, բայց մենք գիտե՞նք արդեօք, թէ ո՛ւր, ինչպէ՛ս եւ որքան պէտք է ազատ վարուի՞նք: Մեր ազատութեան մէջ ինքնագիտակցութիւնը դեր կրնա՞յ ունենալ:

Տայի ինչ որ ուզէիր,
Խա՞նդ ուզէիր՝ ա՛՛ռ ըսէի - ծովու չափ -
Խանդաղատա՞նք - պարուրէի քեզ անսահման գորովով -
Լո՞յս ուզէիր - ոտքիդ տակ արեգակներ շարէի -
Խաղաղութիւն թէ ցանկայիր - երկինքէն հազար ու մէկ
ծիածանով անցքիդ համար կերտէի:

Տայի ինչ որ ուզէիր,
Ինչ որ կրնաս դեռ ուզել:

Յո՞յս ուզէիր - երա՞զ, պատրա՞նք - ինքս լեցուն եմ այնքան,
Որ ոչ թէ քեզ, այլ տիեզերք մը յորդելու կը բաւէ,
Առ ըսէի - որքան կ'ուզես - որքան կրնաս - աւելի -

Փոխարէն

Ազատութիւն - ազատութիւնս տայիր:

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խանդ - եռանդ, աւիւն

Խանդաղատանք - գուրգուրանք, գորով, գուլթ

Պարուրել - պատել, համակել, չրջապատել

Անսահման - անհուն, անվերջ, անհատնում

Գորով - գուրգուրանք, սէր

Արեգակ - արեգ, արեւ, արփի

Ցանկալ - փափաքիլ, բաղձալ, ըղձալ

Կերտել - կառուցել, շինել, ստեղծել, յօրինել

Պատրանք - ցնորք, խաբէական երեւոյթ

Ինքս - ես

Յորդիլ - դուրս թափիլ, դուրս պոռթկալ, գեղուլ

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ՋՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Ի՞նչ կը փափաքի բանաստեղծը ունենալ:

2.- Թուէ՛, թէ ի՞նչ կը խոստանայ բանաստեղծը տալ ազատութեան փոխարէն:

3.- «Լոյսը» հոս փոխաբերական ի՞նչ իմաստ կրնայ ունենալ:

4.- Պատասխանեցէ՛ք մէկ-մէկ, թէ ի՞նչ չափով եւ ինչպէ՛ս կու տայ խանդը, խանդաղատանքը, լոյսը, խաղաղութիւնը, ապա յոյսը, երազն ու պատրանքը: Ասոնք չափազանութիւններ են, իսկ չափազանցութիւնը զգացումը սուր կերպով արտայայտելու միջոց է:

5.- Մանուկը ինչպէ՞ս կը չափէ մէկու մը հանդէպ ունեցած իր սէրը, մեծնալու փափաքը, մեծ մարդ ըլլալու երազը եւ այլն: Ի՞նչ նմանութիւններ կրնաս գտնել բանաստեղծին ու մանուկի մը զգացումներ չափելու կերպին միջեւ:

6.- Պատկերացուցէ՛ք, որ դուք բանաստեղծն էք, իսկ միւսը, որուն կը դիմէք, մայր է կամ հայր. անկէ անկախ ըլլալ կը փորձե՞ս երբեմն, ի՞նչ պարագաներու եւ որքա՞ն:

7.- Կը պատահի՞ր, որ ծնողքէդ առնելիք արտօնութեան մը փոխարէն՝ բան մը խոստանաս անոնց. ի՞նչ:

8.- Առաջին երկու հարցումներուն գրաւոր պատասխանեցէ՛ք:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Կարդացե՛ք Զահրատի վարի բանաստեղծութիւնը, ուր տան կատուն կը նկարագրուի:

1 Երկու-երկու տողերով քննեցե՛ք, թէ ի՞նչ հանգրուաններով կը կատարուի նկարագրութիւնը: Նկարագրութեան համար ի՞նչ տարրեր ընտրած է բանաստեղծը:

2 Ապա վերարտադրեցե՛ք առանց գոց ըսելու ճիգի մը:

3 Փորձեցե՛ք այդպէս նկարագրել ձեր շնիկը, կամ կատուն, վանդակի թռչունը, ձկնիկը, ձեր կրտսեր քոյրը կամ եղբայրը: Նկարագրութեան համար ընտրեցե՛ք ամէնէն բնորոշ յատկանիշները:

ՄԱՅՄՈՒՆ

Մայմուն որ կ'ըսեմ՝ կապիկ չկարծէք,

Տան սեւ փիսիկին անունն է.

Փիսիկ որ կ'ըսեմ՝ աղուոր չկարծէք,

Աշխարհիս ամէնէն տգեղ կատուն է:

Սեւ է որ կ'ըսեմ՝ սեփ-սեւ չկարծէք,

Սեւութեանը մէջ աչքերը դեղին են.

Դեղին որ կ'ըսեմ՝ արեւ չկարծէք,

Արեւը մէկ է, աչքերն երկու են:

Երկու որ կ'ըսեմ՝ զատ-զատ չկարծէք,

Երկուքին խորն ալ երազը մէկ է.

Երազ որ կ'ըսեմ՝ մեծ բան չկարծէք,

Մարդու մը կողմէ սիրուին է:

ճերմակ	սեփ-սեւ, բայց դեղին	կապոյտ	կարմիր
--------	------------------------	--------	--------

ԱԾԱՆՑԱԻՈՐ ԲԱՌԵՐ

Ածանցները կ'ըլլան երկու տեսակ.

- նախածանց, որ կը դրուի բառին սկիզբը, ինչպէս՝ անվարժ, անկիրթ, անխելք, անգութ. **ան՝** նախածանց:

- վերջածանց, որ կը դրուի բառին վերջը, ինչպէս՝ գիրք, ոտք, ձեռք, վանք, վերք. **ք՝** վերջածանց:

Ածանցաւոր բառերը կ'ըլլան.

- մենածանց բառեր, օրինակ՝ դժգոհ (դժ ածանցով)

- բազմածանց բառեր, օրինակ՝ դժգոհիլ (դժ եւ իլ ածանցներով):

- բարդածանց բառեր, օրինակ՝ լաւատեսութիւն (լաւ-ա-տես՝ բարդ բառ, ութիւն՝ ածանց):

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Արմատը նախ կապեցէ՛ք յարմար վերջածանցին, ապա գրեցէ՛ք ածանցաւոր բառը.

դաշտ	●	● աւոր	արեւ	●	● ութիւն
վստահ	●	● ացի	հինգ	●	● եղէն
գիւղ	●	● եղ	լի	●	● աւետ
ձի	●	● ային	չար	●	● ոտ
կող	●	● ելի	չահ	●	● ովին
ուժ	●	● ք	գարդ	●	● երորդ

2 Հայերէնի ան, ապ, դժ, տժ տ, չ նախածանցները կը կոչուին ժխտական նախածանցներ: Անոնք բառին վրայ դրուելով կը կազմեն «չունեցող»ի իմաստով բառեր, ինչպէս՝ տուն - անտուն, երջանիկ - ապերջանիկ, գոհ - դժգոհ եւ այլն: Արդ, յարմար ժխտական նախածանցով կազմեցէ՛ք վարի բառերուն հակահիշը: Ոմանք կրնան միայն արմատը պահել: Օր.՝ հասուն - տհաս, համեղ - անհամ:

գեղեցիկ ունեւոր

ՈՐՈՇԻՉ

Որեւէ բանի մը կամ ոեւէ մէկուն որակը կամ որակիտուծինը, չափը, քանակը, կարգը ցոյց տուող բառը կը դառնայ **որոշիչ** : Որոշիչը կը գտնենք որոշեալ բառին վրայ դնելով **ինչպիսի՞, որքա՞ն, քանի՞, քանի՞երորդ, ո՞ր** հարցումները:

Որոշիչ ունեցող բառը **որոշեալ է**:

մաքուր ձեռքեր	ինչպիսի՞ ձեռքեր (որակ)	որոշիչ մաքուր
մաքուր ձեռքերը	ո՞ր ձեռքերը (որակ)	մաքուր
առատ բարիքներ	որքա՞ն բարիք (չափ)	առատ
փայտէ դգալ	ինչպիսի՞ դգալ (որակ)	փայտէ
օղերով աղջիկ	ինչպիսի՞ աղջիկ (որակ)	օղերով
հինգ մատիտ	քանի՞ մատիտ (քանակ)	հինգ
եօթերորդ դասարան	քանի՞երորդ դասարան (կարգ)	եօթերորդ

Որոշիչը ենթակային կամ որեւէ լրացումի լրացում է:

Փայտէ դգալը կոտրեցաւ: - փայտէ - «դգալը» ենթակային լրացումը
Ծիտը սիրուն բոյն մը շինեց: - սիրուն - «բոյն մը» լրացումին լրացումը

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Ընտրեցէք ճի՛շդ հարցումը, գտէ՛ք որոշիչը եւ գրեցէ՛ք:

հայկական պար	ինչպիսի՞ պար	հայկական
տասներկու գաւաթ
մէկական տետրակ
ընդարձակ սրահը
ընդարձակ սրահ
եօթերորդ դասարան
արծաթէ պնակ

բաւական աշխատանք
 գլխարկով աղջիկ
 Սակաւ արդիւնք

2 Մէկ գիծով նշեցէ՛ք որոշիչը, երկու գիծով՝ որոշեալը, ապա ըսէ՛ք, թէ որոշիչը ենթակայի՞, թէ լրացումի լրացում է:

Բախտաւոր խումբը բարի լուրը կ'իմացնէր բոլորին:

Քանի մը վայրկեան ետք կ'երեւէր Կաղանդ Պապան:

Առատ նուէրներով կու գար ան:

Շուրջ հարիւր տղաք կը խմբուէին սրահին մէջ:

Մենք նոր եւ գեղեցիկ զգեստներ պիտի հագուինք:

Մենք քարէ շէնքեր պիտի բարձրացնենք:

Սրտաբուխ եւ վարակիչ խնդուք մը կը փրթէր սրահին մէջ:

Համաչափ եւ կենսուրախ ձայնը կը տարածուէր թաղին վրայ:

Տղաք շողացող աչքերով կը վերադառնային իրենց տեղերը:

Ան ուրկէ՞ կը ճարէր այսքա՛ն նուէրներ:

Բոլոր ներկաները ուրախ տրամադրութեամբ կը մեկնէին:

3 Զախ սիւնակի որոշիչ-որոշեալ զոյգերը ասոյթներ են, ունին փոխաբերական իմաստներ: Նախ կապեցէ՛ք իմաստին, ապա գործածեցէ՛ք խօսքի մէջ:

երկար լեզու	●	անկուշտ, չգոհացող
լայն փոր	●	լաւ տեսողութիւն
սուր աչք	●	համբերող
դանայեան տակառ	●	չարախօս
բաց ճակատ	●	անլուծելի հարց
գորղեան հանգոյց	●	ձաբոտուք
խուլ ականջ	●	անտարբեր
պարապ խօսք	●	անմեղ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

Յեղիճակը

ՓԱԻՍՏՈՍ ԲԻԻԶԱՆԴԻ «Պատմութիւն Յայոց» գիրքը հինգերորդ դարու հայ առաջին պատմագիրքերէն մէկն է: Յեղիճակին մասին մանրամասնութիւններ չկան: Գիրքին մէջ կը պատմուի չորրորդ դարու Յայաստանի պատմութիւնը, հայ - պարսկական պատերազմները, մինչեւ 387 թուական:

Վերնագրի թելադրանք

Առաջին հատուած.- 34 տարիներ տեւած կռիւներէ ետք պարսիկներու Շապուհ Բ. թագաւորը դաւադրաբար կը ձերբակալէ

հայոց Արշակ Բ. Արշակունի թագաւորը եւ սպարապետ Վասակ Մամիկոնեանը: Շապուհ յաղթական կը կարծէ ինքզինք ու ծաղրով կը դիմէ Վասակին, որ յանդուգն պատասխաններով կը խայտառակէ նենգ ու խաբեբայ թշնամին:

Երկրորդ հատուած.- Արշակ Բ.ի կը յաջորդէ իր որդին՝ Պապ թագաւոր, որուն օրով Սուշեղ Մամիկոնեան կը կազմակերպէ հայոց բանակը ու կրկին անկախութիւն կը բերէ Յայաստանին: Շապուհ պարտուած է, բայց հիացած է հայ զօրավարին ազնւութեան վրայ:

1.- Վասակ Մամիկոնեան Շապուհի առջեւ

Շապուհ թագաւոր հրամայեց իր առջեւ բերել Վասակ Մամիկոնեանը, Մեծ Հայքի զօրավար սպարապետը: Եւ որովհետեւ Վասակ մարմնով փոքր էր՝ Շապուհ թագաւոր ըսաւ անոր.

- Աղուէ՛ս, դո՞ւն էիր այն խանգարիչը, որ այսքան տարի մեզ եւ մեր քաջերը չարչարեցիր: Դո՞ւն էիր ան, որ այսքան տարի արիւնները կոտորեցիր: Հիմա իմ ձեռքէս ինչպէ՞ս պիտի ազատիս: Ես քեզ աղուէսի մահով պիտի սատկեցնեմ:

Վասակ սպարապետ պատասխան տալով ըսաւ.

- Իմ մեծութեանս իսկական չափը դուն չես հասկնար, որովհետեւ այժմ միայն իմ փոքր մարմինս կը տեսնես, եւ սուրս ալ վրաս չէ: Մինչեւ հիմա քեզի համար առիւծ էի, իսկ հիմա աղուէս դարձայ: Բայց երբ ես դեռ Վասակ էի՝ ես հսկայ էի. մէկ ոտքս մէկ լեռան վրայ կար, իսկ միւս ոտքս՝ միւս լեռան վրայ: Երբ աջ ոտքիս վրայ կը յենէի՝ աջ կողմի լեռը գետնին տակ կը տանէի, իսկ երբ ձախ ոտքիս կը յենէի՝ ձախ լեռը գետնին տակ կը տանէի:

Շապուհ թագաւոր հարցուց եւ ըսաւ.

- Չ'ըլլա՞ր ինձի ըսես, թէ այդ ի՞նչ լեռներ են, որ դուն գետնին հաւասար կ'ընէիր:

Վասակ պատասխանեց.

- Լեռներէն մէկը դուն էիր, իսկ միւսը՝ յունաց թագաւորը:

Ապա պարսից թագաւորը հրամայեց հայոց Վասակ զօրավարի մորթը հանել, խոտով լեցնել ու տանիլ Անդմըշն բերդը, որ Անյուշ կը կոչուի, ուր բանտարկեցին նաեւ Արշակ թագաւորը:

2.- ՃԵՐՄԱԿԱԶԻՆ ԹՈՂ ԳԻՆԻ ԽՄԷ

Մուշեղ Մամիկոնեան՝ Վասակի որդին, Մեծ Հայքի սպարապետը, ազնուականներէ ու ազգականներէ ընտրեց քառասուն հազար ընտիր ու հաւատարիմ մարդիկ, միաբան ու միակամ, պատրաստեց անոնց համար ձի, զէնք եւ ուտեստ, կազմեց զօրք եւ առաւ տարաւ Ատրպատականի սահմանը, հոն զօրանոց հաստատեց Հայոց Աշխարհը պաշտպանելու համար:

Նոյն ժամանակ պարսից Շապուհ թագաւորն ալ իր զօրքով ու լրիւ պատրաստութեամբ եկաւ Ատրպատական:

Եւ հայոց զօրավար ու սպարապետ Մուշեղ իր քառասուն հազարնոց բանակով յարձակեցաւ Շապուհի բանակին վրայ ու կոտորել սկսաւ: Պարսից Շապուհ թագաւորը ձի հեծաւ ու կրցաւ ճողոպրիլ Մուշեղի ձեռքէն, բայց անոր բանակի ամբողջ բազմութիւնը ինկաւ հայոց զօրքի սուրին բերանը: Շատեր սպաննուեցան, պարսից աւագներէն շատերը ձերբակալուեցան, իսկ Շապուհի կանանոցը՝ Տիկնանց Տիկիներ միւս կիներուն հետ միասին, գերի ինկաւ Մուշեղի ձեռքը:

Եւ հայոց Մուշեղ զօ-

Վարդգէս Սուրէնեանց, «Կիլիկեան Ասպետ», կրտսի իղաների

րավարը հրամայեց մորթել վեց հարիւր աւագներ, մորթերը հանել, խոտով լեցնել եւ դրկել հայոց Պապ թագաւորին: Այսպէս ըրաւ ան իր հօր՝ Վասակին վրէժը լուծելու համար:

Հայոց Մուշեղ սպարապետը թոյլ չտուաւ սակայն որեւէ անարգանք հասցնել Շապուհի կիներուն, այլ յատուկ կառքերու վրայ դրած՝ զանոնք ազատ արձակեց իրենց ամուսինին ետեւէն: Նոյնպէս ազատ արձակեց գերիներէն ոմանք, որ ողջ-առողջ երթան պարսից թագաւորին քով:

Պարսից թագաւորը զարմացաւ Մուշեղի բարերարութեան, քաջութեան եւ ազնուութեան վրայ: Մանաւանդ զարմացած էր, որ Մուշեղ ոչ մէկ անարգանք հասցուցած էր իր կանանոցին:

Մուշեղ այդ ժամանակ ճերմակ ձի մը ունէր, իսկ Շապուհ թագաւոր, իր զօրականները հիւրասիրելու ատեն, երբ գինիի գաւաթը ձեռքը առնէր՝ կ'ըսէր.

- Ճերմակաձին թող գինի խմէ:

Եւ գաւաթի մը վրայ նկարել տուաւ Մուշեղի պատկերը՝ ճերմակ ձին հեծած: Կերուխումի ատեն այդ գաւաթը կը դնէր առջեւը եւ շարունակ նոյն բանը կը կրկնէր.

- Ճերմակաձին թող գինի խմէ:

ՓԱԻՍՏՈՍ ԲԻԻԶԱՆԴ

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեծ Հայք – Հայաստանի մեծագոյն մասը, ուր ձեւաւորուած է Հայկական առաջին պետութիւնը:

Արի – արիացի, ցեղ, որմէ կը ծագին նաեւ պարսիկները

Յունաց , պարսից, հայոց – գրաբար՝ յոյներու, պարսիկներու, հայերու

Զօրք – բանակ, պատերազմական ուժ

Ազնուական – թագաւորական եւ իշխանական դասակարգ

Միաբան – համաձայն, միակամ, համերաչխ

Ուտեստ – ուտելիք, ապրուստ

Լրիւ – ամբողջովին, անթերի կերպով

Ճողոպրիլ – մազապուրծ ազատիլ, պրծիլ

Աւագ – մեծաւոր

Անարգանք – նախատինք, վիրաւորանք

Բարերարութիւն – բարի արարք

Կերուխում – ճաշկերոյթ, խնճոյք, գինարբուք

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Շապուհ ինչպե՞ս կը դիմէ Վասակ Մամիկոնեանին, զոր խաբէ-
ութեամբ ձերբակալած էր:

2.- Հայոց սպարապետը ի՞նչ կը պատասխանէ իր մեծութիւնը
մոռցած Շապուհին:

3.- Ան իր մեծութեան չափը ինչպե՞ս կը յիշեցնէ Շապուհին:

4.- Շապուհ ի՞նչ կը հարցնէ, իսկ Վասակ ի՞նչ պատասխան կու
տայ:

5.- Կրնա՞ս ապացուցել, որ Մուշեղ որքան խոհեմ, նոյնքան ալ քաջ
սպարապետ մըն էր, որքան վրէժխնդիր, նոյնքան ալ մարդասէր զին-
ուորական մը, որքան խիստ, նոյնքան ալ յարգալից անձ մը:

6.- Շապուհ ինչո՞ւ հիացած էր զինք չարաչար պարտութեան մատ-
նած Մուշեղին վրայ: Ատիկա ինչպե՞ս կ'արտայայտէր:

7.- Գրաւոր պատասխանցէ՛ք թիւ 4 հարցումին:

8.- Առաջին վերնագիրը եւ թիւ 4 հարցումին պատասխանը պատ-
րաստեցէ՛ք ուղղագրութեան համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայկական թագաւորութիւններն են.

ա) ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ թագաւորութիւն կամ
ՈՒՐԱՐՏՈՒ, Ք. Ա. 9-6րդ դարեր:

բ) ԵՐՈՒԱՆԴՈՒՆԻՆԵՐՈՒ թագաւորու-
թիւն, Ք. Ա. 6-2րդ դարեր:

գ) ԱՐՏԱՇԷՍԵԱՆ թագաւորութիւն, Ք. Ա.
189 - Ք. Ե. 1 թուականներ:

դ) ԱՐՇԱԿՈՒՆԻՆԵՐՈՒ թագաւորութիւն,
66- 428 թուականներ:

ե) ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻՆԵՐՈՒ թագաւորութիւն-
ներ Անիի, Կարսի եւ Տաշիրի մէջ, 885-1113
թուականներ:

զ) ԱՐԾՐՈՒՆԻՆԵՐՈՒ թագաւորութիւն
Վասպուրականի մէջ, 908-1021 թուականներ:

է) ԿԻԼԻԿԵԱՆ Հայաստանի իշխանապետ-
ութիւն, 1080-1198, իսկ թագաւորութիւնը՝
1198-1375 թուականներ:

Մեծն
Տիգրանի
դրամը

Լեւոն
Մեծագործի
դրամը

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Որոշեցե՛ք, թե ի՛նչ իմաստով գործածուած է բազմանիշ բառը: Կապեցե՛ք:

Թեւ	Թռչունին թեւերը վերաւոր էին:	•	• կողմնակի մաս
	Մարդիկին թեւը շատ կը ցաւէր:	•	• թռչելու անդամ
	Խումբին աջ թեւը բացակայ ունէր:	•	• բազուկ
ափ	Ափս կը քերուի:	•	• գետի կամ ծովի եզերք
	Նաւակը ափին մօտեցաւ:	•	• բուն
աստղ	Այս խաղին մէջ աստղս փայլեցաւ:	•	• երկնային մարմին
	Արեւը մեծ աստղ մըն է:	•	• յայտնի արուեստագէտ
	Երգի աստղերը բեմ ելան:	•	• բախտ
կոյր	Կոյրը ցուպով կը ձանձնայ մայրը:	•	• բութ
	Այդ կոյր դանակը չի կտրեր:	•	• աչազուրկ

2 Նոյն գրութիւնը, բայց իրարմէ անկախ տարբեր իմաստներ ունեցող բառերը կը կոչուին նոյնանուն բառեր: Օրինակ՝

այր - այր մարդ	-	այր - քարայր, անձաւ
կէտ - միջակէտ	-	կէտ - ծովային խոշոր կենդանի մը
ղի - դիակ	-	ղի - կողմ

Բառարանի օգնութեամբ գտե՛ք վարի նոյնանուն բառերուն երկրորդին իմաստը:

փոկ - ծովային կենդանի մը	փոկ
բարակ - որսի շուն	բարակ
հազար - բանջարեղէն մը	հազար
մարտ - տարուան երրորդ ամիսը	մարտ

3 Վերի բազմանիշ եւ նոյնանուն բառերու համեմատութեամբ փորձեցե՛ք ձանձնալ անոնց տարբերութիւնները:

ԻՍԿԱԿԱՆ ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐ

Բարդ բառերը կ'ըլլան երեք տեսակ՝ **իսկական բարդ բառեր, յարադիր բառեր, կցական բառեր:**

Իսկական բարդ բառերուն մէջ սովորաբար առաջին արմատը երկրորդ արմատին լրացումն է, ինչպէս՝

- դասապահ > դասի պահ
- գետափ > գետին ափը՝ եզերքը
- օձաձուկ > օձի նմանող ձուկ
- սուզանաւ > սուզուող նաւ
- քարաչէն > քարով շինուած
- նստասենեակ > նստելու սենեակ
- հեռադիտակ > հեռուն դիտող
- խոշորացոյց > խոշոր ցուցնող

Իսկական բարդ բառերը կրնան ա յօդակապ ունենալ եւ չունենալ. ա յօդակապով. **երգահանդէս՝ երգ-ա-հանդէս** անյօդակապ. **փողկապ՝ փող-կապ, քարտաչ՝ քար-տաչ**

Անյօդակապ կ'ըլլան նաեւ այն իսկական բարդ բառերը, որոնց երկրորդ բաղադրիչը ձայնաւորով կը սկսի: Օրինակ. **պար-երգ՝ պարերգ, աղբ-աման՝ աղբաման, դաս-ընկեր՝ դասընկեր, ծառ-ուղի՝ ծառուղի:**

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Իսկական բարդ բառերու վերածեցէ՛ք:

- առագաստով նաւ
- մանր բաները դիտող
- դաշտային մուկ
- պարային երգ
- տառի տեսակ
- հիւրի սենեակ
- օրերը ցոյց տուող

- ժամը ցոյց տուող
- Հնդկական Հաւ
- Ոստանային նաւ
- Հեռուն դիտող գործիք
- պատան (կերակուրի) քաղող
- գետերու մէջ ապրող ձի
- վարդի գոյն ունեցող
- աշխատանքը սիրող
- դասերու ցուցակ

2 Նախ բարդ բառեր կազմեցէ՛ք, ապա բաժնեցէ՛ք վարի սիւնակներուն մէջ.- սարդ - ոստան, դրոշմ - թուղթ, հաց - հատիկ, հաց-թուխ, ձեռ(ք) - գործ, քար - այծ, լի - առատ, երկ(ու) - սեռ, նոր - եկ, պար - գլուխ, հեռ(ու) - դիտակ, բախտ - որոշ, ցեղ - պետ, սահման - փակ, արծաթ - գոյն, երկաթ - գործ, ականջ - օղ, քաջ - առողջ:

յօդակապով

անյօդակապ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ՅԱՏԿԱՑՈՒՑԻՉ

Որեւէ բանի մը կամ ոեւէ մէկուն պատկանելիութիւնը կամ ծագումը ցոյց տուող բառը կը դառնայ **յատկացուցիչ** : Յատկացուցիչը կը գտնենք **յատկացեալ բառին վրայ դնելով որո՞ւ(ն) կամ որո՞նց, ի՞նչ բանի (ինչի՞ն) կամ ի՞նչ բաներու (ինչերո՞ւն) հարցումները:**

Յատկացուցիչ ունեցող բառը *յատկացեալ* է:

		յատկացուցիչ
Քու մատիտը նոր է:	որո՞ւն մատիտը	քու
Մեր մատիտը նոր է:	որո՞նց մատիտը	մեր
Գիրքին կողքը կարմիր է:	ինչի՞ն կողքը	գիրքին
Գիրքերուն կողքը կարմիր է:	ինչերո՞ւն կողքը	գիրքերուն

Յատկացուցիչը ենթակային կամ որեւէ լրացումի լրացում է:
Թռչունին բոյնը քանդուեցաւ: - թռչունին - «բոյնը» ենթակային լրացումը
Աղուէսը թռչունի բոյնին մօտեցաւ: - թռչունի - «բոյնին» լրացումին լրացումը

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 *Ընտրեցէ՛ք ճիշդ հարցումը, գտէ՛ք յատկացուցիչը եւ գրեցէ՛ք:*

- Յասմիկին պայուսակը
- Իմ տունս
- Ծառին պտուղը
- անոնց տունը
- արտերուն հունձքը
- քննութեան արդիւնքը
- ձեր բակը
- եղբօր ընկերը
- բոլորին հայրենիքը

2 Փակագծի մէջ դրուած բառը յատկացուցիչի վերածեցէ՛ք:

Ա.

- (ես) տունս (մենք) տունը
- (դուն) տունդ (դուք) տունը
- (ան) տունը (անոնք) տունը
- (ինք) տունը (իրենք) տունը
- (ո՞վ) տունը (որո՞նք) տունը

Բ.

- (եղբայր) հարազատութիւնը
- (քոյր) սէրը
- (հայր ու մայր) հոգատարութիւնը
- (գիշեր) մութը
- (ծով) ալիքը
- (ծնունդ) տարեդարձ
- (Համբարձում) տօնը
- (Զատիկ) արձակուրդ
- (չուն) հաւատարմութիւնը
- (տուն) մթնոլորտը
- (ընկեր) ներկայութիւնը
- (Աստուած) պաշտպանութիւնը
- (Անգլիա) մայրաքաղաքը
- (Ռուսիա) դրօշակը
- (երեկոյ) հանդէս
- (առաւօտ) դանգ
- (սէր) խոստում

ԺԱ. ԴԱՍ

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻԻ ՆԱՄԱԿԸ ԱՌ ՍԱՀԱԿ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Հեղինակը

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ ծնած է Տարօնի Խորօնք գիւղը: Եղած է Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի կրտսեր աշակերտներէն մէկը: Ան գիտեր նաեւ յունարէն, ասորերէն ու պարսկերէն:

Անոր մեծագոյն երկն է «Պատմութիւն Հայոց» գիրքը, ուր շարադրած է հայոց պատմութիւնը հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ 430 թուականը: Ան կոչուած է հայոց Քերթողահայրը կամ Պատմահայրը:

Վերնագիրի թելադրանք

Մովսէս Խորենացի իր գիրքի մուտքին կը պատասխանէ իշխան Սահակ Բագրատունիին, որ վարդապետէն խնդրած է գրել հայոց պատմութիւնը: Սահակ Բագրատունին մեկեցնաս է, այսինքն՝ արուեստի կամ գրական գործի մը նիւթական հոգատա-

Պատմահօր պապալով արձանը
Մալենադարանին առջեւ:
Քանդակագործ՝ Երեմ Վարդանեան

րութիւնը կատարողը:

Մովսէս Խորենացի կը գովէ Սահակ Բագրատունիի առաջարկը: Ան ցաւ կը յայտնէ, որ մեր նախնիները նախապէս չեն մտածած նման բան առաջարկել իմաստուններուն, երբ մենք թեւ փոքրիկ ազգ ենք, բայց գրուելու արժանի պատմութիւն ունինք:

Մովսէս Խորենացին մեր ազգի պատմութեան այս մուտքին մէջ կ'ողջունէ Սահակ Բագրատունին:

Խնդրանքդ իմ ճաշակիս եւս ախորժելի է եւ մանաւանդ իմ սովորութիւններուս: Ուստի ոչ միայն պէտք է քեզ գովել, այլեւ քեզի համար աղօթել, որպէսզի միշտ այսպէս մնաս:

Ես կը նկատեմ, որ մեզմէ առաջ ապրած ու մեզի ժամանակակից հայոց աշխարհի ցեղապետներն ու իշխանները այսպիսի պատմական յիշատակարաններ գրել չհրամայեցին իմաստուններուն: Ուրեմն պարզ է, որ դուն պէտք է ճանչցուիս քեզմէ առաջ բոլոր եղածներէն

վեհագոյնը, արժանանաս գովեստներու եւ պատմական այսպիսի յիշատակարանի մէջ դրուելու արժանի:

Ուրեմն ուրախութեամբ կ'ընդունիմ քու խնդրանքդ եւ սիրով կ'աշխատիմ զայն կատարել՝ քեզի ու ապագայ սերունդներուն համար ձգելով զայն իբրեւ անմահ յիշատակարան, ուր հօրէ որդի ծննդաբանութիւնը տալով կը կազմենք մեր ժողովուրդի ազգաբանութիւնը:

Իսկապէս, գովութեան արժանի են այն թագաւորները, որոնք իրենց ժամանակները գիրով եւ պատմութեամբ հաստատեցին եւ իւրաքանչիւրը իր իմաստութեան գործերն ու քաջութիւնը արձանագրեց պատմագրական մատեաններու մէջ: Մեր կողմէ գովասական խօսքերու արժանի են նաեւ այն մատենագիրները, որոնք այս ծանր աշխատանքով զբաղեցան:

Սակայն ես կը կամիմ նաեւ առանց մեղադրական յիշատակութեան չձգել մեր նախնիներու անիմաստասէր բարքերը, այլ ճիշդ այստեղ, մեր ձեռնարկի մուտքին, անոնց մասին կշտամբանքի խօսքեր ըսել, որովհետեւ անոնցմէ ոչ ոք մեր ազգի պատմութիւնը մատենագրելու մասին մտածեց:

Թէպէտեւ մենք փոքր ածու ենք եւ թիւով յոյժ սահմանափակ ու զօրութեամբ տկար, եւ շատ անգամ օտար թագաւորութիւններու կողմէ նուաճուած, սակայն մեր երկրին մէջ եւս կատարուած են արութեան բազում գործեր, որոնք արժանի են գիրով յիշատակուելու:

Բայց ես հիացած եմ քու մտքիդ բեղմնաւորութեան վրայ, որովհետեւ միայն դուն այսպիսի մեծ գործի ձեռնարկեցիր եւ մեզի առաջարկեցիր հետազօտութիւն կատարել ու ճշդութեամբ յօրինել մեր ազգի պատմութիւնը, գրել թագաւորներու եւ նախարարական ցեղերու եւ տոհմերու մասին, յայտնելով թէ ո՛վ ուրկէ՛ ծագած է, ի՛նչ գործեր կատարած է, այս բաժնուած ցեղերէն որո՞նք բնիկ մեր ազգէն են, եւ որո՞նք եկուորներ են եւ հայանալով բնիկ դարձած են: Առաջարկեցիր ամէն մէկուն գործերն ու ժամանակները գիրով դրոշմել, անկարգ աշտարակի շինութենէն սկսած մինչեւ հիմա:

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՅԻ

Մովսէս Խորենացի իր «Պատմութիւն Հայոց» գիրքը գրած է հինգերորդ դարու խօսակցական հայերէնով, զոր այժմ գրաբար կը կոչենք: Գրաբարով գրուած է հայ մատենագրութիւնը: Գրաբարով կը կատարուին հայ եկեղեցւոյ Ս. Պատարագն ու Ս. Խորհուրդները:

Կարդացէ՛ք Մովսէս Խորենացիի բնագիրէն առնուած վարի բաժինը եւ համեմատեցէ՛ք աշխարահարարի վերածուած նոյն հատուածին հետ:

Թէպէտ է եմք ածու փոքր է թուով յոյժ ընդ փոքու սահմանեալ է պօրութեամբ տկար, է ընդ այլով յոյժ անգամ նուաճեալ թագաւորութեամբ, սակայն բազում գործք արութեան գրանին գործեալ է ի մերում աշխարհիս է արժանի գրոյ յիշատակի:

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ողջունել – բարեւել

Ախորժելի – հաճելի, համակրելի

Յիշատակարան – յիշատակի արձան կամ գիրք

Վեհագոյն – բարձրագոյն, ազնուագոյն, վսեմագոյն

Ծննդաբանութիւն – տոհմի մը սերունդի պատմութիւնը

Ազգաբանութիւն – ազգային պատմութիւն

Գովութիւն – գովք

Պատմագրական մատեան – պատմութեան գիրք, պատմագիրք

Կամիլ – ուզել, կամենալ

Անիմաստասէր – գիտութիւնները չսիրող

Բարք – կենցաղ, սովորոյթ, ապրելակերպ, խառնուածք

Կչտամբանք – յանդիմանութիւն, պարսաւ

Ածու – մաս-մաս մշակուած հող, հողաչերտ

Յոյժ – չափազանց

Արութիւն – քաջութիւն

Բեղմնաւորութիւն – պտղաբերութիւն, յղութիւն, արդիւնաւորութիւն

Հետազօտութիւն – քննութիւն, խուզարկում, որոնում

Գիրով դրոշմել – գիրով հաստատել, ամրագրել

Անկարգ աշտարակ – Բաբելոնի աշտարակը, որուն շինութեան ատեն, աւանդութեան համաձայն, լեզուները խառնակուեցան եւ անկարգութիւններ պատահեցան

Գ.ՈՍՈՐՈՒՆ.ՈՒՋԵՆ. ԳՐՈՒՑՈՒՄՆԵՐԻՆ.

1.- Մովսէս Խորենացի Սահակ Բագրատունին գովելու եւ անոր խնդրանքը կատարելու երեք պատճառներ կը թուէ երկրորդ, երրորդ եւ վերջին պարբերութիւններուն մէջ: Քննարկեցէ՛ք:

2.- Սահակ Բագրատունի գիտէ՞, թէ գիրքը ինչպէ՛ս պէտք է գրուած ըլլայ եւ ի՞նչ բաժիններ ունենայ:

3.- Մովսէս Խորենացի որո՞նք գովութեան արժանի կը նկատէ:

4.- Մովսէս Խորենացի գիտէ՞, թէ իր գիրքը մնայուն արժէք մը պիտի դառնայ հայութեան համար. ան ի՞նչ կ'ըսէ այս մասին:

5.- Մովսէս Խորենացի ի՞նչ մեղադրական խօսք կ'ուղղէ մեր նախնիներուն, ինչո՞ւ:

6.- Մովսէս Խորենացի ի՞նչ կ'ըսէ մեր ազգին եւ անոր պատմութեան մասին: Գրաւոր պատասխանեցէ՛ք:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Մովսէս Խորենացի ի՞նչ կը կոչէ.

- Հօրէ որդի սերումին պատմութիւնը
- Ազգի մը ծագումին պատմութիւնը
- Պատմութեան իր գիրքը
- Ուսումը արհամարհող կեցուածքը
- Գրող իմաստունները
- Մեր փոքրիկ ազգը
- Բարեւոյնի աչտարակը

2 Նախ լրացուցէ՛ք յարմար բառերով, ապա հատուածը պատրաստեցէ՛ք ուղղագրութեան համար:

Մովսէս Խորենացի եւ Սահակ Բագրատունի

..... Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի

աչակերտներէն մէկն է: Ան գրած է հայոց պատմութիւնը

Ժամանակներէն մինչեւ 430: Անոր պատմագիրքը
կը կոչուի

Այս գիրքը գրելու առաջարկը կը կատարէ իշխան
.....: Ան է, այսինքն
կամ գործի մը նիւթական հոգատարութիւնը կատարող
անձը:

Մովսէս Խորենացի կոչուած է հայոցը
կամը:

3 Կապելով կազմեցէ՛ք յատկացուցիչ-յատկացեալ զոյգեր, որոնք
յայտնի ասոյթներ են. գտէ՛ք մօտաւոր իմաստները (վարը) եւ գոր-
ծածեցէ՛ք խօսքի մէջ:

ճիտի	●	● օղ	
խղճի	●	● գարշապար	
փորի	●	● արցունք	
ականջի	●	● պարտք	
Յուդայի	●	● խայթ	
կոկորդիլոսի	●	● ցաւ	
Հայր Աբրահամի	●	● աւետարան	
Աքիլէսի	●	● համբոյր	
գայլի	●	● սեղան	

(խրատ - միակ տկարութիւնը - կեղծ ցաւակցութիւն -
պարտաւորութիւն - խղճմտանք - մտմտուք - երկար-բարակ խրատ եւ
յանդիմանութիւն - դաւաճանութիւն - առատ սեղան)

4 Կապելով կազմեցէ՛ք յարմար որոշիչ-որոշեալ զոյգեր:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ Ն ՀՆՁԻՒՆԸ ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ԲԱՌԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Գտնենք ային ածանցով վարի ածանցաւոր բառերուն արմատները.
 դաշտային՝ դաշտ
 ծովային՝ ծով
 թաղային՝ թաղ
 լեռնային՝ լեռն-
 ձմեռնային՝ ձմեռն-
 ամառնային՝ ամառն-
 Հին հայերէնին մէջ լեռ, ձմեռ եւ ամառ բառերը կ'արտասանուէին
 ճիշդ այդպէս՝ լեռն, ձմեռն, ամառն, բայց արդի հայերէնի մէջ ն հնչիւնը
 ինկած է, ու անոնք ստացած են լեռ, ձմեռ, ամառ ձեւերը:
 Ածանցումի եւ բարդումի ատեն ն հնչիւնը կը վերականգնի:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Գտէ՛ք վարի բաղադրեալ բառերուն առաջին արմատը եւ տուէ՛ք
 անոր պարզ ձեւը արդի հայերէնի մէջ:

	արմատը	արդի ձեւը
սառնարան	սառն	սառ
զառնուկ
թոռնիկ
մատնացոյց
հարսնաքոյր
ակնաբոյժ
բեռնակիր
ինքնաթիռ
ատամնաբոյժ
լեռնաչղթայ

Արմատական ն հնչիւնը պահած են միայն հետեւեալ բառերը.-
 խառն, խուռն, յախուռն, յանդուզն, դառն, եղեռն, Վահագն, Ղիւցազն,
 առձեռն:

2 *Բարդ եւ ածանցաւոր բառեր կազմեցէ՛ք Հետեւեալ պարզ բառերով.-* ինք, ակ, ձնո, ատամ, լեռ, մատ, սառ, բեռ:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

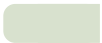
.....

.....

.....

3 *Գտէ՛ք առաջին արմատը: Ի՞նչ ածանցով կրնայ առանձին գործածուիլ ան: Նոյն արմատով կազմեցէ՛ք այլ բաղադրեալ բառ մը: Հետեւեցէ՛ք օրինակին:*

ոտնաման	ոտն	ոտք	ոտնագնդակ
ձեռնածալ
աչազուրկ
խելամիտ
վանական
հանածոյ
կառապան
զովեստ
մեղանջել
աղօթարան
խօսիլ
վազել

ԲԱՅԱՅԱՅՏԻՉ

Անձի մը կամ բանի մը ո՛վ կամ ի՞նչ ըլլալը ցոյց տուող լրացումը կը կոչուի բացայայտիչ:

Ընկերուհիս յաջողեցաւ:

Բայց եթէ ես ուզեմ բացայայտել, թէ ո՛վ է ընկերուհիս, կ'ըսեմ.

Ընկերուհիս՝ Յասմիկը, յաջողեցաւ:

«Յասմիկը» կը բացայայտէ ընկերուհիս ինքնութիւնը:

Բացայայտիչ ունեցող բառը բացայայտեալ կը կոչուի:

Այդ ծառին պտուղը ուչ կը հասուննայ:

Դարձեալ, եթէ ուզեմ բացայայտել, թէ ի՞նչ է այդ ծառը, կ'ըսեմ.

Այդ ծառին՝ կեռասենիին, պտուղը ուչ կը հասուննայ:

Հոս «ծառին» բացայայտեալին բացայայտիչն է «կեռասենիին»:

Բացայայտիչը բացայայտեալէն կը բաժնենք բութով, իսկ նախադասութեան միւս անդամներէն՝ ստորակէտով:

Բացայայտիչը կ'ունենայ բացայայտեալ բառին յատկանիչները (ձեւ ու պաշտօն):

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Բացայայտիչը՝ մէկ, իսկ բացայայտեալը երկու գիծով նշեցէ՛ք: Յովհ. Թումանեան՝ Ամենայն Հայոց Բանաստեղծը, ծնած է Դսեղ: Դանիէլ Վարուժանէն՝ նահատակ բանաստեղծէն, ես գիրք ունիմ: Ան Հայոց զօրավարին՝ Մուշեղ Մամիկոնեանի, կենաց կը մաղթէր: Մեզի՝ աչակերտներուս, տրամադրեցէ՛ք այդ գիրքերը: Դուն՝ ստորագրեալդ, կ'ընդունիս այս պայմանները: Ես՝ ստորագրեալս, Հալէպ կը բնակիմ:

2 Փակագիծին մէջ դրուած բառը բացայայտիչի վերածեցէ՛ք : Հայրենիքս (Հայաստան) կը գտնուի Փոքր Ասիոյ արեւելքը:

Մեր մայր գետին (Արաքս) ակունքները կը բխին Սրմանց գագաթէն:

.....
.....
Մայրաքաղաքէն (Երեւան) երէկ մեկնեցայ:
.....
.....

.....
.....
Մենք (աչակերտ) պարտինք պարտաճանաչ ըլլալ:
.....
.....

.....
.....
Դուք (աչակերտ) քննութեան ներկայացէ՛ք:
.....
.....

3 Բացայայտիչով մը օժտեցէ՛ք շեղագիր բառը:
Դպրոցս կը գտնուի մեր տան մօտ:
.....
.....

.....
.....
Մեր Պատմաճայրը գրեց «Պատմութիւն Հայոց» գիրքը:
.....
.....

.....
.....
Մեր դպրոցի տնօրէնը զնաճատեց մեր աշխատանքը:
.....
.....

.....
.....
Մկրտիչ Մարկոսեան իր **ծննդավայրէն** Պոլիս կը փոխադրուի:
.....
.....

ԺԲ. ԴԱՍ

ՄԵՐ ՊԱՏՄԻՉՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ԳՈՒՍԱՆՆԵՐԸ

Յեղիմակը

ԱԼԵՏԻՔ ԻՍԱՅԱԿԵԱՆ (1875-1957) ծնած է Կիւմրի (Ալեքսանդրապոլ, Լենինական): Էջմիածնի Գեորգեան ճեմարանը ավարտելէ ետք համալսարանական ուսման կը հետեւի Գերմանիոյ մէջ: Կը գրէ հայրենասիրական եւ անձնական բանաստեղծութիւններ, վիպերգներ, պատմուածքներ, կը մշակէ ժողովրդական առակներ, հեքիաթներ, ականդորութիւններ: Շրջան մը Եւրոպա դեգերելէ ետք կը հաստատուի Երեւան: Կ'արժանանայ ժողովուրդի սիրոյն եւ յարգանքին: Զինք կը կոչեն Վարպետ: Իր բանաստեղծութիւններէն շատեր երգի վերածուած են:

Վերնագիրի թելադրանք

Աւետիք Իսահակեան իր այս քեր-

Աւետիք Իսահակեանի դիմանկարը, կրտսի իղաներկ, նկարիչ՝ Մարտիրոս Մարեան (արդի հայ գեղանկարչութեան հիմնադիր)

թուածը ծօնած է հայ պատմիչներուն եւ գուսաններուն: Պատմիչները իրենց մատեաններով, իսկ գուսանները իրենց հիւսած երգերով ու վիպերգներով մեզի կ'աւանդեն մեր նախահայրերուն պատմութիւնը ու մեզ կը դաստիարակեն հայրենասիրութեամբ եւ ազգային գիտակցութեամբ:

Մեր հոյակապ հին վանքերի մութ խուցերում, մենութեան մէջ,
Պատմիչները մեր վշտահար, մեղմ կանթեղի լոյսով անչէջ,
Մի նշխարով, մի կուճ ջրով եւ ճգնութեամբ գիչերն անքուն,
Պատմութիւնը մեր գրեցին մագաղաթի վրայ տժգոյն,
Եղեռները, նախճիրները հորդաների արիւնոուչտ,
Փլուզումը հայրենիքի եւ ոսոխի սուրը անկուչտ
Եւ ողբացին լալահառաչ դժխեմ բախտը Հայաստանի
Եւ յուսացին արդարութեան մի խուլ Աստծոյ դատաստանի:

Մեր գեղջուկի պարզ խրճիթում, սուրբ օճախի շուրջը նստած,
Գուսանները մեր խանդալից, առջեւները գինի եւ հաց,
Վիպերգեցին յաղթանակը դիւցազների մեր մեծազօր

Սարգիս Պիժակ (14րդ դար),
մանրանկարիչ, ինքնանկար

Գուսանի մանրանկար

Ծերուն Ծաղկող (14րդ
դար), ինքնանկար

Եւ ծաղրեցին պարտութիւնը ոսոխների մեր բիւրաւոր
Եւ հիւսեցին պատմութիւնը յաւերժացնող ժողովուրդի,
Վառ հաւատով փառքերը մեր աւանդեցին որդոց որդի,
Տեսան չքեղ մեր ապագան, անընկճելի ազատ ոգին,
Հայրենիքի սիրոյ համար միշտ բարձրացած Թուր Կայծակին:

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հոյակապ – փառաւոր, մեծղի, վսեմ (չինութիւն)

Խուց – նեղ ու փոքր սենեակ

Մենութիւն – մինակութիւն, առանձնութիւն

Վչտահար – վիշտէ զարնուած, վչտաբեկ

Անչէջ – անմար, մշտավառ

Նշխար – պատարագի հաց, մաս

Կում – ումպ, պուտ մը ջուր

Ճգնութիւն – զրկանքի եւ ծոմապահութեան կեանք

Տժգոյն – գունատ, դեղնած, անփայլ

Նախճիր – սպանդ, ջարդ, եղեռն

Հորդա – կողոպուտ ու սպանդ կատարող բազմութիւն

Արիւնոուշտ – գազանաբարոյ, արիւն ծծող

Ոսոխ – թշնամի, հակառակորդ

Լալահառաչ – հառաչանքով լացող, ողբ ու լացով

Դժխեմ – դաժան, անզգամ, չար
Օճախ – հնոց, վառարան
Գուսան – երգասան, աշուղ
Խանդալից – խանդավառ, եռանդուն
Մեծագոր – մեծ գորութեան տէր
Բիւրաւոր – անհամար, անթիւ
Աւանդել – աւանդ տալ, յանձնել
Որդոց որդի – սերունդէ սերունդ
Անընկճելի – այն որ կարելի չէ ընկճել, ուրիշի կամքին ենթարկել

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Պատասխանեցէ՛ք լրացումներով:

ա.- Մեր պատմիչները ի՞նչ պայմաններու տակ եւ ինչպէ՞ս գրեցին մեր պատմութիւնը:

Մեր հին վանքերու մէջ, առանձին, մեր պատմիչները մը, ջուրով եւ մեղմ անչէջ լոյսին տակ գրեցին մեր պատմութիւնը տժգոյն վրայ:

բ.- Մեր գուսանները ո՞ւր հիւսեցին իրենց վիպերգները:

Մեր պարզ մէջ, սուրբ շուրջ, համեստ սեղաններու առջեւ, մեր գուսանները հիւսեցին իրենց վիպերգները:

գ.- Մեր պատմիչները ի՞նչ նկարագրեցին, ի՞նչ բան ողբացին եւ ինչի՞ յուսացին իրենց մատեաններուն մէջ:

Մեր պատմիչները նկարագրեցին հորդաներու կատարած ու, հայրենիքի եւ անկուշտ սուրը, անոնք ողբացին Հայաստանի

բախտը եւ յուսացին աստուծոյ մը

արդարութեան:

դ.- Գուսանները ի՞նչ ըրին իրենց վիպերգներուն մէջ :

Գուսանները մեր մեծագօր

յաղթանակը, մեր բիւրաւոր ոսոխներու

մեր աւանդեցին, տեսան

մեր, ազատ

Հայրենիքի սիրոյ Համար միշտ բարձրացած

2.- Բանաստեղծը ի՞նչ ըսել կ'ուզէ հետեւեալ արտայայտութիւններով. իմաստները որոշեցէ՛ք ամբողջ տողը քննելով.- անկուշտ սուրը, խուլ Աստուած, Հաց ու գինի, մեր փառքերը, տեսան չքեղ մեր ապագան, ազատ ոգին, ... Թուր Կայծակին:

3.- Առաջին բաժնի չորս պատասխանները (ա-դ) պատրաստեցէ՛ք ուղղագրութեան համար:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

● Վարի շրջադասութիւնները շարադասեցէ՛ք. այսպէս՝

շրջադասութիւն

շարադասութիւն

պատմիչները մեր վշտահար

> մեր վշտահար պատմիչները

փլուզումը Հայրենիքի

> Հայրենիքի փլուզումը

գուսանները մեր խանդալից

մագաղաթի վրայ տժգոյն

ոսոխի սուրը անկուշտ

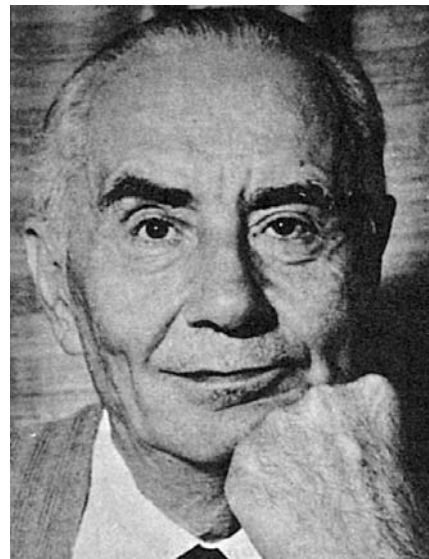
դժխեմ բախտը Հայաստանի

պատմութիւնը մեր գրեցին

պարտութիւնը ոսոխներուն մեր բիւրաւոր

ՊԶՏԻԿ ՀԵՐՈՍԸ

Հեղինակը

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ (1900-1986), բուժ անունով՝ Արամ Չեքեմեան, ծնած է Շապին Գարահիսար, Արեւմտեան Հայաստան: 1915ին մասնակցած է Շապին Գարահիսարի հերոսամարտին, որմէ ետք չորս տարի հայ տղոց հետ կ'ապրի քիւրտերու մէջ: 1919ին կը փախչի կու գայ Պոլիս ու կը յաճախէ Կեդրոնական Վարժարան, ապա կը հաստատուի Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ:

Արամ Հայկազի պատմուածքները մեծ մասով յուշեր են՝ քաղուած ծննդավայրէն, Մեծ Եղեռնի տարիներէն, Պոլսոյ, ապա Ամերիկայի կեանքէն: Անոնք ամփոփուած են շարք մը ժողովածուներու մէջ, ինչպէս՝ «Ցեղին Ձայնը», «Չորս Տարի Քիւրտիստանի Լեռներուն Մէջ», «Չորս Աշխարհ», «Ապրէք, Երեխէք» եւ այլն:

Վերնագիրի թելադրանք

Արամ Հայկազ իր այս պատմուածքին մէջ կը պատմէ, թէ Շապին Գարահիսարի հերոսամարտին խումբ մը կիներու փրկութեան համար պատանի մը մահը արհամարհելով կը նետուի առաջ ու իր նահատակութեամբ քաջութեան օրինակ կը հանդիսանայ միւսերուն:

Ձեռնառումը մը պայթեցաւ Բերդի դրան առջեւ տարածուող հրապարակին վրայ: Մետաղի ու քարի բեկորներ անձրեւեցին չորս կողմ, ու փոշին, վառօդի ծուխին խառնուած, ըռպէ մը վարագործ պահեց հրապարակը: Դուրսի թուրքերը դուռը քանդելու աշխատանքը դադրեցուցին, մինչ ներսի թուրքերը կը կռուէին կատաղօրէն: Անոնք գիտէին, որ եթէ Բերդին մուտքը չբանային դուրսի ընկերներուն դիմաց, ամէն բան վերջացած էր: Վերջացած էր իրենց կեանքն ալ:

Թուրքերը կրցած էին գուշակել, թէ իրենց վրայ նետուած ձեռնառումըր եկած էր դրան դիմաց գտնուող հացթուխ կիներու յատկացուած շարք մը քարայրներէն մէկէն ու կը կրակէին անոնց վրայ:

Կիները անձկուլթեամբ կը հետեւէին կռուի ճակատագիրին: Անոնց քով, հսկիչի պաշտօնով միայն մէկ այր մարդ կար, Կարմիրեան Գարեգինը, որ իր տասնոցը քաշած՝ կը կռուէր...: Եթէ միայն անոր քով քանի մը ձեռնառումը գտնուէր՝ գործը մեծապէս կը դիւրանար: Կիներն անգամ ըմբռնած էին այդ բանը ու «Ռո՛ւմբ մը, ռո՛ւմբ մը հասցուցէք» կը պոռային պաղատագին: Այդ պահուն, ո՛չ թէ մարդ, թռչո՛ւն իսկ չէր կրնար թեւ բանալ տեղէ տեղ, ալ ո՛ւր մնաց ծանր առարկան գրկած՝ խիճերուն վրայէն բլուրն ի վեր վազելով քարայրներուն հասնիլը:

Բայց անոնց կոչը լսուած էր, եւ ռումբ մը ճամբայ հանուելով բերուած էր մինչեւ պատին ծայրը:

Ո՞վ պիտի ըլլար ստոյգ մահը յանձն առնողը՝ զայն տեղ հասցնելու համար...

Կիներ ու տղաք, աչքերը լայն բացած՝ հիմա կը նայէին այդ մահաբեր գործիքին ու չէին խօսեր, չէին շարժեր. մէկ մը կը նայէին ռումբին, մէկ մը՝ ճամբուն, նորէն ռումբին, նորէն ճամբուն...:

Սարգիս Մուրափեան, հայրենի գեղանկարիչ, «Մասունցիներ», որմանկար, Ապագայ գիտի Մշակոյթի Տուն

Չէ՛, անկարելի էր...: Գնդակները սուլելով կը զարնուէին քարերուն եւ խիճերուն ու անոնց ինկած տեղէն դեղին փոշիի պզտիկ ամպեր կը բարձրանային:

- Ես կը տանի՛մ,- ըսաւ յանկարծ պզտիկ ձայն մը:

Հմայեակ Թեվեքէլեանն էր, հագիւ տասնչորս տարեկան տղայ մը:

Ջարմանքով, հիացումով իրեն նայեցան բոլորը:

Հմայեակ հանեց բաճկոնը, ծռեցաւ, ճերմակ լաթի մէջ փաթաթուած ռումբը պլլեց իր բաճկոնին մէջ ու դրաւ թեւին տակ. խաչակնքեց ու թեթեւ մը առաջ ծռած՝ սլացաւ դէպի քարայրները:

- Աստուածածի՛ն,- պաղատեցաւ կին մը,- Աստուածածի՛ն, պահէ՛ այդ տղան:

Հմայեակ կը սուրար գնդակներով հերկուած գառիթափին վրայէն, ռումբը թեւին տակ սեղմած, առաջ ծռած, ազատ թեւը լողացողի պէս ետ-առաջ շարժելով կը սուրար:

- Աչքերնի՛ն կուրնայ, տղան կերա՛ն,- անիծեց կին մը եւ ուշաթափեցաւ:

- Չէ՛, չէ՛, քարին ետեւ մտաւ հանգչելու,- ուրախ բացագանչեց ուրիշ մը,- տեսայ, ոտքերը ներս քաշեց...:

Րոպէ մը ետք, երբ կրակը պահիկ մը մեղմացած էր, ան դուրս թռաւ քարին ետեւէն ու նորէն սուրաց դէպի քարայրը: Գնդակներու անձրեւ մը կը շաչէր իր շուրջը, բայց ան մէկ աջ, մէկ ձախ հակելով՝ կը վազէր, կը սահէր, կ'ելլէր ու քարայրի ապահովութեան մէկ քայլ մնացած՝ թեւին տակի թանկագին ծրարը երկու ձեռքով առաջ երկարած՝ քիթն ու բերնին կ'իյնար վար ու կը մնար անշարժ: Կնոջ մը թեւը թանկագին ծրարը կ'առնէր ներս: Թուրքերու կրակը բզիկ-բզիկ կ'ընէր հերոսին անշնչացած մարմինը...:

Վայրկեան մը ետք, քարայրներուն առջեւ ցցուած ապառաժի կատարէն վար նետուեցաւ Հմայեակի տարած ռումբը: Դժոխային որոտով մը պայթեցաւ մահաբեր գործիքը:

Քարերը դղրդացին, ու արձագանգը, քարերուն զարնուելով, քանի մը անգամ կրկնուեցաւ: Երբ ծուխն ու փոշին ցրուեցան՝ գետինը ծածկուած էր դիակներով ու դրան առջեւ թուրք չկար:

Ճիշդ այդ պահուն, հրաշալի ու անսպասելի բան մը կը պատա-

հի: Մերոնք ժամանակը հասած համարելով՝ դուրս կու գան դիրքերէն ու կ'անցնին յարձակողականի:

- Եկէ՛ք, տղա՛ք, եթէ մեռնիլ է՝ մէ՛կ անգամ պիտի մեռնինք,- կը պոռայ մէկը աջ ու ձախ կրակելով ու կը վազէ առաջ:

Անոր կը հետեւին բոլորը. գէնք ունեցո՛ղն ալ, չունեցո՛ղն ալ, մե՛ծն ալ, պզտի՛կն ալ: Մահը ա՛լ սարսափ չունի իրենց համար: Անհաշիւ կը վազեն առաջ: «Մահ իմացեալ անմահութիւն է», «Մահ թուրքերուն», «Զարկէ՛ք», աղաղակներ, կանչեր, օրհնութեան ու անէծքի բառեր, հեծեծանք...:

Բերդը կը մաքրուի թուրքերէն:

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զեռնառումը - նոնակ, ձեռքով նետուող ուումը

Բեկոր - կտոր, մաս, նշխար

Վառօդ - պայթուցիկ նիւթ մը

Գուշակել - պատահելիքը գիտնալ, կռահել

Հացթուխ - հաց եփող

Անձկութիւն - սրտնեղութիւն, հոգ

Ճակատագիր - նախասահմանուած վիճակ

Տասնոց - ատրճանակի տեսակ մը

Պաղատագին - աղաչական, աղերսալի, թախանձագին

Կոչ - կանչ, դիմում, հրաւեր

Ստոյգ - ապահով, հաւաստի, ճիշդ, աներկբայ

Բաճկոն - վերարկու, պատմուճան

Փաթաթել - լաթով կապել, պլլել, ծրարել

Սլանալ - դէպի առաջ նետուիլ, թռիչք առնել, խոյանալ

Սուրալ - շատ արագ ընթանալ, արշաւել

Ուշաթափիլ - նուաղիլ, գիտակցութիւնը կորսնցնել

Շաչել - ուժեղ ձայն հանել (գէնքի կամ մտրակի)

Ապառաժ - ժայռ, կարծր քար

Որոտ - որոտումի ձայն

Դղրղալ - ցնցուիլ, հիմերէն շարժիլ, թնդալ

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Դասը պատմուածք մըն է, այսինքն՝ դէպք մը կը պատմէ: Որոշեցէ՛ք դասի դէպքին վայրն ու ժամանակը:

2.- Դէպքը կ'ունենայ նախադրեալ կամ մուտք, ուր կը գտնենք դէպքին երկու կողմերը: Որո՞նք են եւ ի՞նչ վիճակի մէջ են անոնք:

3.- Դէպքը առաջ կը շարժի հանգոյցով, որ այն պահն է, երբ գործողութիւնը նոր ընթացք պէտք է ստանայ: Որոշեցէ՛ք այդ բաժինը: Հոն պատմուածքին գլխաւոր հերոսը ինչպէ՞ս կը յայտնուի:

4.- Գլխաւոր հերոսը ի՞նչ գործողութիւններով կը զարգացնէ դէպքը: Պատմեցէ՛ք՝ երեւան հանելով նպատակին հասնելու համար անոր ցուցաբերած խիզախութիւնն ու ճարպիկութիւնը:

5.- Դէպքը կ'ունենայ գազաթնակէտ: Ո՞ր գործողութիւնն է ատիկա. ի՞նչ կը պատահի:

6.- Լուծումը դէպքին աւարտն է, որ հոս կը սկսի ու կը վերջանայ հակայարձակումով: Պատմեցէ՛ք:

7.- Բացատրեցէ՛ք «մահ իմացեալ անմահութիւն է» ասացուածքը: Հմայեակի անմահութիւնը ինչպէ՞ս հասկնալ: Գրաւոր պատասխանեցէ՛ք:

8.- Ուղղագրութեան համար պատրաստեցէ՛ք այս պատմուածքին լուծումը: Ուշադրութիւն դարձուցէ՛ք կէտադրական նշաններուն՝ խօսակցական գծիկին, չակերտին, կախման կէտին, շեշտին:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Իմաստային ի՞նչ տարբերութիւններ ունին հետեւեալ բառախումբերը: Գործածեցէ՛ք նախադասութիւններու մէջ:

պայթիլ - չաչել - որոտալ - դղրդալ
խիճ - աւազ - քար - ժայռ (ապառաժ)

2 Յարմար տողին վրայ աւելցուցէ՛ք «եփել» բառին վարի հոմանիչներէն մէկը:

տապկել - խորովել - թխել - խարկել (աղանձել) - խաչել

Հացը -----

Միս կամ այլ հում բան մը ձէթով կամ իւղով --

Բաց կրակի վրայ միսը կամ բանջարեղէնը -----

Եռացող ջուրի մէջ -----

Սուրճը, թրջած սիսեռը, ցորենը ամանի մը մէջ -----

3 Յարմար ածանցը աւելցուցէ՛ք կիսատ բառին վրայ:

Անոնք կատաղ..... կը կոուէին:

Գործը մեծ..... կը դիւրանար:

Կիները պաղատ..... կը պոռային:

Կնոջ մը թելը թանկ..... ծրարը կ'առնէր ներս:

Դժոխ..... որոտով մը պայթեցաւ մահաբեր գործիքը:

Հմայեակ հերոս կը նահատակուէր:

ԱՐԵԱՆ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹԻՒՆ

Կարդացէ՛ք եւ լրացուցէ՛ք փակագիծին մէջ դրուած բառերով:

(սիրտ, կծկում, ձախ փորոք, զարկերակ, մազանօթ, երակ, աջ փորոք, տրոփին)

Արեան շրջանառութեան կեդրոնըն է:

Արինը սրտիներովէն կը մղուի մարմնի

.....ներէն ներս, իսկ անոնցմէ

կ'անցնիներուն, ապա կ'անցնի

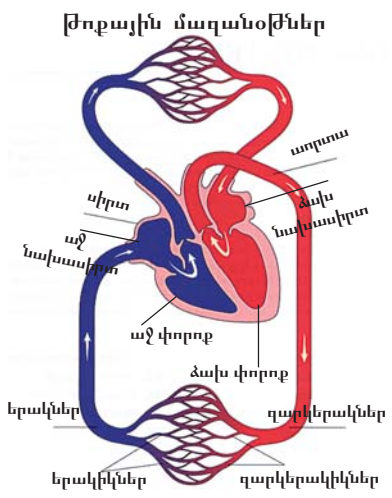
.....ներուն ու անոնցմէ կը վերա-

դառնայ սրտի

Սրտի կծկումներուն ձայնը կը կոչուի

.....:

Գործածեցէ՛ք խօսքի մէջ.- արինահոսութիւն, արեան կարմիր եւ սպիտակ գնդիկներ, արեան շիճուկ, սրտի կաթուած, սրտաբան:

ՅԱՐԱԴԻՐ ԲԱՌԵՐ ԿԱՄ ԴԱՐՁՈՒԱԾՔՆԵՐ

Յարադիր բառերը կամ դարձուածքները երկու կամ աւելի բառերու կապակցութիւններ են, որոնք մէկ ամբողջութիւն կը կազմեն եւ բառային մէկ իմաստ ունին: Օրինակ՝

- խնամք տանիլ (խնամել), վերջ տալ (վերջացնել)
- ուխտ ընել (ուխտել), ընկեր ըլլալ (ընկերանալ)
- ներս գալ (մտնել), դուրս գալ (ելլել), վեր գալ (բարձրանալ)
- ուտել խմել, եփել թափել, երթալ գալ

Կարգ մը յարադիր բառերու բաղադրիչները իրարու կը կապուին ու շողկապով: Օրինակ՝ գիշեր ու ցերեկ, օր ու արեւ, դուռ ու դրկից, տուն ու տեղ, թեւ ու թիկունք եւ այլն: Կրնան նաեւ միայն գծիկով ըլլալ, ինչպէս՝ գիշեր-ցերեկ, տուն-տեղ, դուռ-դրկից, երկար-բարակ եւ այլն:

Բաշխական եւ մօտաւոր թուականները նոյնպէս գծիկով կը գրուին, ինչպէս՝ երկու-երկու, հինգ-հինգ, երկու-երեք, տասը-քսան եւ այլն:

Յարադիր բառերէն ոմանք միայն փոխաբերական իմաստով կը հասկցուին: Այդպիսի բառերուն կ'ըսենք ասոյթ: Օրինակ՝ լեզին փրթաւ՝ վախցաւ, տարիք առնել՝ մեծնալ, գլուխ արդուկել՝ ձանձրացնել, ձեռք նետել՝ ձեռնարկել, աչք դնել՝ հաւնիլ, ճամբայ ելլել՝ մեկնիլ, թեւ ու թիկունք՝ պաշտպան, օր ու արեւ՝ կեանք:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Երթալ, բերել, տալ, դնել, առնել բայերու ընկերակցութեամբ յարադրութիւններ կազմեցէ՛ք փակագիծի մէջ նշուած իմաստներով:

ետել	(նահանջել)	յառաջ	(ստեղծել)
տակ	(պարտուիլ)	վերջը	(սպառել)
վրայ	(կազդուրուիլ)	դէմ	(դիմադրել)
մէջը	(ձախողիլ)	դուրս	(հանել)
ներս	(ընդունիլ)	ծայր	(սկսիլ)
վճիռ	(ընդունիլ)	խորհուրդ	(խրատել)

2 Յարադրութիւններ կազմեցէ՛ք հետեւեալ բառերով (նոյնութեամբ կամ ձեւափոխութեամբ) եւ տուէ՛ք բացատրութիւնը:

ձեռք	ձեռք դնել	-	գրաւել
	ձեռքէ ելլել	-	կորսուիլ, վատնուիլ
.....	-
ոտք	-
աչք	-
երես	-
քիթ	-
կուրծք	-
ականջ	-
գլուխ	-
սիրտ	-
ծունկ	-

3 Փակագիծի մէջ դրուած բառին փոխարէն վարի չարքէն ընտրեցէ՛ք յարադիր բառ մը եւ ամբողջացուցէ՛ք նախադասութիւնը:

- (կեանք) չտեսաւ:
- (պաշտպան) եղայ:
- (ընտանիք) կազմեց:
- (դրացիներ) եղան:
- (սարսափի) մատնուեցայ:
- (բազմաթիւ) դէպքեր պատմեց:
- (եռանդուն) շարժումներ կ'ընէր:

(ահ ու դող, օր ու արեւ, կրակ ու բոց, թեւ ու թիկունք, անթիւ- անհամար, դուռ-դրկից, տուն ու տեղ)

Ալեքսանդր Մարուխան (1898-1977) հայ մեծ երգիծանկարիչ է: Մպրած է Եզիպոս: Իր երգիծանկարները փայտած են աշխարհի կանաչան թերթերու մէջ: Ունի երգիծանկարներու առանձին ժողովածուներ, ինչպէս «Մենք Մեր Այնոցով» եւ «Տե՛ս Խօսքերդ», ուր երգիծանկարի ձեւով ներկայացուցած է հայերէն աստիճանները: Ահա թէ ի՞նչ կ'ըլլայ, երբ բառացի կը բացատրենք մեր աստիճանները:

ՈՒՂԻՂ ԵՒ ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Խնդիրները ստորոգիչին լրացումներն են, զորս կը գտնենք ստորոգիչին վրայ դնելով գո՞վ, որո՞ւն, որմե՞ջ, որո՞վ կամ Ի՞նչ, ինչի՞, ինչե՞ջ, ինչո՞վ հարցումները: Այսպէս՝

Մայրը գաւակը կը սիրէ:	Մայրը գո՞վ կը սիրէ:	խնդիրներ
Մայրը գաւակին կը հետեւի:	» որո՞ւն կը հետեւի:	գաւակը
Մայրը գաւակէն գոհ է:	» որմե՞ջ գոհ է:	գաւակին
Մայրը գաւակով հպարտ է:	» որմո՞վ հպարտ է:	գաւակէն
Տղան գիրք կը կարդայ:	Տղան Ի՞նչ կը կարդայ:	գաւակով
Տղան գիրքին կը նայի:	» ինչի՞ն կը նայի:	գիրք
Տղան գիրքէն կը սորվի:	» ինչե՞ջ կը սորվի:	գիրքին
Տղան գիրքով կ'աշխատի:	» ինչո՞վ կ'աշխատի:	գիրքէն
		գիրքով

Ուղիղ խնդիր կը կոչուին **գո՞վ եւ կամ Ի՞նչ եւ հարցումներուն պատասխանող անդամները**, իսկ միւս հարցումներուն պատասխանող անդամները կը կոչուին **անուղղակի խնդիրներ**:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- 1 Որոչեցէ՛ք վերի ուղիղ եւ անուղղակի խնդիրները:
- 2 Յոգնակիի վերածեցէ՛ք վերի խնդիրները եւ համապատասխան հարցումը ըրէք (որո՞նք, որո՞նց, որոնցմե՞ջ, որոնցմո՞վ, ինչե՞ր, ինչերո՞ւ, ինչերե՞ջ, ինչերո՞վ): Օրինակ՝
 Մայրը գաւակները կը սիրէ: Մայրը որո՞նք կը սիրէ: - գաւակները
- 3 Որոչեցէ՛ք ուղիղ եւ անուղղակի խնդիրները՝ ճիշդ հարցումներով:
 Կինները կը հետեւէին կոփին:
 Կիներ ու տղաք կը նայէին գործիքին:
 Բոլորը իրեն նայեցան:
 Հմայեակ հանեց բաճկոնը:
 Կին մը թանկագին ծրարը ներս կ'առնէր:
 Գետինը ծածկուած էր դիակներով:

Բերդը կը մաքրուի թուրքերէն:

4 Որոշեցէ՛ք ստորոգիչը, ապա որոշեցէ՛ք խնդիրին տեսակը: Նոյն ստորոգիչը ուրիշ նախադասութիւններու մէջ գործածեցէ՛ք:

Տնօրէնը	աչակերտը:	• կը գովեն
Մայրը	իր զաւակը:	• կը զնահատէ
Մայրիկը	մանկիկը:	• կը յարգենք
Բարեկամներդ	քեզ:	• կը հրաւիրեմ
Դասընկերս	զիս:	• կը քնացնէ
Ես	ձեզ տարեդարձիս:	• կը կտցեն
Մենք	զիրենք:	• կը սիրէ
Թոշուները	պտուղները:	• կը քաջալերէ

5 Բացէ՛ք փակագիծը եւ որոշեցէ՛ք, թէ ի՞նչ խնդիր է:

- Այս դեղը բուժեց (հիւանդ)
- Ոստիկանները ձերբակալեցին (գող)
- Աչակերտները հասկցան նոր (դաս)
- Ես (ընկեր) նամակ ուղարկեցի:
- Ընկերս զիրք նուիրեց իր (քոյր)
- Արչակ խաբուեցաւ նենգ (թշնամի)
- Ծառերը տապալեցան սաստիկ (հով)
- Մենք (ինքնաչարժ) մեկնեցանք զիւր:
- Այս բնանկարը (ջրաներկ) գծուած է:

6 Հետեւեալ բայերով պարզ նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք եւ ցոյց տուէ՛ք խնդիրը.- գտնել, տեսնել, յանդիմանել, նայիլ, կարդալ, ճանչնալ, խաղցնել, քնացնել, խոսաւիլ, հանդիպիլ, մօտենալ, հեռանալ:

ԽԱԶԻԿԸ

Հեղինակը

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ (1910-1989) ծնած է Արեւմտեան Հայաստանի Կիւրիւն քաղաքը: Մեծ եղեռնէն վերապրելով կը մնայ Հալէպի որբանոցը, կ'աւարտէ տեղւոյն Հայկազեան Վարժարանը, ապա Պէյրութի ճեմարանը: Հիմնած ու երկար տարիներ խմբագրած է «Նայիրի» պարբերականը:

Անդրանիկ Ծառուկեան բանաստեղծ է եւ արձակագիր: Իր նշանաւոր գործերն են «Թուղթ Առ Երեւան», «Մանկութիւն Չունեցող Սարդիկ», «Երազային Հալէպը»:

Վերնագրի թելադրանք

Պատմուածքը առնուած է «Մանկու-

թիւն Չունեցող Սարդիկ» հատորէն, ուր կը ներկայացնէ որբանոցի ընկերներէն մէկը՝ Խաչիկը, մայր ունենալու ցանկութեամբ եւ կեանքին մէջ յաջողակ գործի մը տեր ըլլալու երազով:

Ատենէ մը ի վեր սկսած էին որբերը ցրուելու գործողութեան: Մեծերէն խումբ մը Հայաստան ղրկեցին: Շատեր կը գտնէին իրենց ծնողքը: Ամէն օր բազմութիւն կար դրան առջեւ: Անուններ կը կարդային, ցանկեր կը կազմէին: Մայր մը, հօրաքոյր մը, մօրաքոյր մը կու գար, կ'առնէր իր հարազատը ու կը տանէր:

Մեկնումները կը շարունակուէին, օրէ օր աւելի հոծ խումբերով եւ երբեմն օրը քանի մը անգամ: Ու քանի կը շատնար անոնց թիւը, այնքան կ'աճէր մնացողներուն դառնութիւնը: Մեզմէ իւրաքանչիւրը կ'ապրէր սպասումին անձկութիւնը: Բոլորն ալ կը յուսային, թէ շուտով կը հասնի նաեւ իրենց կարգը: Խորհրդաւոր աղբիւրներէ լուրեր կը ստացուէին հեռաւոր տեղերէ գալիք մայրիկներու կամ հօրաքոյրերու մասին, որոնք պիտի հասնէին այսօր վաղը ու տանէին գիրենք: Կ'ուզէին հաւատալ իրենց իսկ դարբնած սուտերուն, ապա հաւատացնել շրջապատին, բոլորովին լքուած ու անտէր չմնալու ճիգով մը:

- Իմ մայրիկս ըսած է Կարպիսին հօրաքոյրին, թէ վաղը պիտի գայ եւ կառքով պիտի տանի ինձի...:

Կարպիսը նոյն առաւօտ մեկնող տղայ մըն էր: Բան մըն ալ ըսած չէր իրեն, գիտէր: Մենք ալ գիտէինք: Բայց կը խօսէր այդպէս, համոզուած եւ ինքնավստահ շեշտ մը տալ ուզելով բառերուն:

Բացառութիւն կը կազմէր Խաչիկը: Անտարբեր երեւոյթ մը առած էր, իբրեւ թէ բնաւ չհետաքրքրուէր մեկնումներով: Հետզհետէ կը մեկուսանար, կը կծկուէր: Խաղերուն չէր մասնակցեր:

Գիտէի պատճառը: Անոնցմէ էր Խաչիկ, որոնց համար ոչ մէկ հեռաւոր վայրէ գալիք մէկ հայր ու մայր գոյութիւն ունի: Պատմած էր հազար անգամ: Բոլորը սպաննուած էին, մէկիկ-մէկիկ, իր աչքերուն առջեւ: Կը յիշէր իւրաքանչիւրին մահուան պարագաները, վայրը, արտասանած խօսքերը: Վերջին մեռնողը եղած էր մայրը, նորածին քոյրը կուրծքին: Արաբ պետեւի մը գտած էր զինք, եւ ատեն մը պահելէ ետք, յանձնած ամերիկացի որբահաւաքներուն:

Ամբողջ օրը լուռ կը մնար: Նոյնիսկ ինծի հետ չէր խօսեր, հակառակ որ մտերիմներ էինք եւ կը պառկէինք մէկ անկողինի մէջ: Չէի խանգարեր իր տխրութիւնը, բայց միշտ հետն էի:

Անդրանիկ Ծառուկեան եւ իր մայրը, լուսանկար

Արշիլ Կորքի (Ոսպանիկ Ադոյեան, ամերիկահայ գեղանկարիչ), «Մայր ու Որդի», կտաւ իտալներկ

- Գրիգորն ալ գնաց,- ըսաւ գիշեր մը Խաչիկ:

Նոյն առաւօտ մեկնած էր Գրիգորը, մեր երրորդ մտերիմը, զինք առնելու եկող մեծ եղբօրը հետ:

Ես ալ պիտի երթայի: Հասած էր նաեւ իմ մայրիկս, դիմում կատարած էր Հայրիկին եւ շուտով կը վերջանային ձեւակերպութիւնները:

- Ե՞րբ պիտի երթաս...

- Կարծեմ դեռ երկու-երեք շաբաթ կայ...

Սուտ էի, երկու-երեք շաբաթը երկու-երեք օր էր միայն: Յատկապէս կ'երկարէի ժամանակը, մեղմելու համար իր տխրութիւնը: Աւելցուցի.

- Ես ամէն օր որբանոց կու գամ...: Մայրիկս հրաման կ'առնէ, դուն կիրակի օրերը մեր տունը կու գաս...:

- Միւսերն ալ այդպէս ըսին, բայց գացին ու ա'լ չերեւցան,- ահաւոր դառնութեամբ մը փրկսփայեց Խաչիկ ու դարձաւ միւս կողմ, կռնակը ինծի: Ես ալ կռնակս դարձուցի, նեղուած՝ խոստումներու հանդէպ իր թերահաւատութենէն: Քէն ըրած, այդպէս մնացինք ատեն մը: Բայց երկուքս ալ չէինք քնանար: Կը զգայի, թէ կը տառապի Խաչիկ, բայց ընելիք չկար, ըսելիք չկար:

Կրկին դարձաւ իմ կողմս եւ մշտեց: Ես ալ դարձայ:

- Քեզի բան մը պիտի ըսեմ...:

- Ըսէ՛:

Բաւական ուշացաւ ըսելիքը: Մութին մէջ իսկ կը զգայի Խաչիկին տագնապը՝ ձայնին ելեւէջներէն, երկարաձգուող լռութիւններէն, քարի պէս անշարժ մարմինէն: Վերջապէս, կրկին լսեցի.

- Մայրիկիդ բան մը կ'ըսե՞ս...:

- Ի՞նչ ըսեմ:

Դարձեալ լռութիւն, բայց այս անգամ կարճատեւ: Ու յանկարծ.

- Ինծի ալ տղայ կ'ընէ՞...:

Հիմա ես էի լուռ մնացողը: Հարցումը անակնկալ էր. առաջարկը, թէեւ պարզ ու գեղեցիկ, բայց միտքիս մէջ կը ստեղծէր անորոշ տարողութեամբ կասկած մը, կարելիութիւններու սահմանէն դուրս մթութիւններով, շփոթներով: Բայց ծածկեցի մտավախութիւնս, եւ պատասխանեցի.

- Հարկաւ կ'ըսեմ. մայրիկս բարի է, կ'ընդունի:

- Գիտեմ, առտուն տեսայ, ճիշդ իմ մայրիկիս պէս է...:

Ամէն օր կու գար մայրիկս, ուտելիքներ կը բերէր, եւ խաչիկ միշտ հետս էր:

- Եղբայր կ'ըլլանք, հետզհետէ աճող խանդավառութեամբ կը խօսէր խաչիկ,- կը մեծնանք, կօշկակարի խանութ մը կը բանանք, ես կը կարեմ, դուն կը ծախես, դրամ կը շահինք: Մայրիկդ ալ մէկի տեղ երկու տղայ կ'ունենայ...:

Մինչեւ ուշ ատեն գործակցութեան ծրագիրներ մշակեցինք խաչիկին հետ: Երբեմն դերձակի խանութ մըն էր բացուածը, դեղագործ էինք քիչ յետոյ, սափրիչ, կահագործ, մինչեւ որ վերադառնայինք մայր գաղափարին՝ կօշկակարի խանութին:

Քունը սկսած էր ծանրանալ մեր կողերուն: Քնացանք այնպիսի ինքնավստահութեամբ, որ կարծես առաւօտ կանուխ մեր առաջին գործը պիտի ըլլար երթալ բանալ խանութը: Կէս քունի մէջ լսեցի կրկին իր պատուէրը-

- Չմոռնաս ըսել: Մէկի տեղ երկու տղայ կ'ունենայ...:

Մէկի տեղ երկու տղայ...:

Խեղճ խաչիկ...:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

Մեծ Եղեռնին վերապրած հայ որբերու հաւաքավայր մը

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հոծ – սեղմ, ստուար, խիտ

Դառնութիւն – լեղութիւն. փոխ.՝ մաղձ, նեղութիւն, զայրոյթ

Դարբնել – մետաղը հալեցնելով գործիք շինել. փոխ.՝ ստեղծել, շինել

Ճիգ – ջանք, յոգնութիւն, պրկում

Մեկուսանալ – մէկ կողմ քաշուիլ, առանձնանալ, կղզիանալ

Որբահաւաք – որբեր հաւաքող ու խնամող անձ կամ հաստատութիւն

Թերահաւատութիւն – տկար հաւատք. տարակուսանք

Տագնապ – ճգնաժամ, ահուվախ, խուճապ

Տարողութիւն – չափ

Կարելիութիւն – հնարաւորութիւն, ատակութիւն

Շփոթ – իրարանցում, տագնապ

Մտավախութիւն – գէշ բանի ակնկալութիւն, կասկած

Հարկաւ – անշուշտ

Կահագործ – կարասի շինող ատաղձագործ, հիւան

Պատուէր – ապսպրանք, յորդոր, հրահանգ

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Հեղինակը ի՞նչ բառերով կ'արտայայտէ մնացողներուն հոգեկան վիճակը: Գրաւոր պատասխանեցէ՛ք:

2.- Մնացողները ինչո՞ւ կ'ուզէին հաւատալ իրենց իսկ դարբնած սուտերուն:

3.- Խաչիկ ինչո՞ւ բացառութիւն կը կազմէր:

4.- Խաչիկ իրօ՞ք անտարբեր էր, թէ կը տառապէր, որ մայր չունի: Ինչպէ՞ս կ'արտայայտուէր ատիկա իր վարմունքին մէջ:

5.- Հեղինակը ինչպէ՞ս կ'ընդունի Խաչիկին առաջարկը: Իր շփոթը ի՞նչ բառերով կ'արտայայտէ:

6.- Փայլուն ապագայի մը միասին փնտռտուքը կրնա՞յ պահ մը ամոքել տղոց զրկանքին պատճառած ցաւը: Ինչպէ՞ս:

7.- Դասարանին մէջ խաղի վերածեցէ՛ք դասին վերջին երկու բաժինները, ի հարկին հերոսներու երկխօսութիւնները պատշաճ կերպով հարստացնելով:

8.- Ուղղագրութեան համար պատրաստեցէ՛ք վերջին հատուածին առաջին երկու պարբերութիւնները: Որոշեցէ՛ք յարմար վերնագիր մը:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Նոյն հնչումը, բայց տարբեր ուղղագրություն են իմաստ ունեցող բառերը կը կոչենք նմանաձայն բառեր: Օրինակ՝

ԿԱՐԳ (չարք, հերթ)	<>	ԿԱՌՔ (սայլ, ինքնաչարժ)
ԳՈՂ (աւազակ)	<>	ՔՕՂ (չղարչ)
ԴԵՌ (տակաւին)	<>	ԴԵՐ (պաշտօն, գործ)

Վարի նմանաձայն զոյգերէն ո՞ր մէկը պէտք է աւելնայ բաղադրեալ բառը ունենալու համար: Բառը կազմելէ ետք քննեցէ՛ք նաեւ անոր իմաստը: Դիմեցէ՛ք բառարանին:

Կա՞րգ, թէ կառ(ք)

---ել ---ուսարք ---աղբել ան---

---վարել ---չար չոգե--- ----ավարիչ

դե՞ռ, թէ դեր

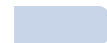
---ահաս ---ատի ---եւս

---ասան ---ակատար ---ուսոյց

գո՞ղ, թէ քօղ

---նալ ---ութին գաղտա---ի խաչա---

---արկել ---ածածկ անս--- ---ազերծել

ԿՑԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐ

Երկու բառերու կցումով կազմուած բարդ բառերը կը կոչուին կցական բառեր: Անոնք սկզբնապէս կա՛մ քովէ քով գործածուող բառերէ կազմուած են, կամ ալ յարադիր բառերէ:

Կցական բառերու բաղադրիչները իրարու կը կցուին հետեւեալ ձեւերով,

1.- ու եւ եւ շաղկապներով, ինչպէս՝

- լաց ու կոծ > լացուկոծ
- երթ ու դարձ > երթուդարձ
- առ եւ տուր > առեւտուր

2.- Հին հայերէնի ընդ, ըստ, գ, ի նախդիրներով, ինչպէս՝

- մէկ ընդ միչտ > մէկընդմիչտ
- օր ըստ օրէ > օրըստօրէ
- գոյն գգոյն > գոյնգգոյն
- հեւ ի հեւ > հեւիհեւ

3.- Ուղղակի կցումով, ինչպէս՝

- հօր եղբայր > հօրեղբայր
- այս օր > այսօր
- թէ պէտ եւ > թէպէտեւ
- ամէն ուր > ամէնուր
- քառասուն հինգ > քառասունհինգ

4.- Ա յօդակապով, թէեւ ա յօդակապը յատուկ է իսկական բարդութիւններուն: Ունինք երկու բառ միայն՝

- մօր քոյր > մօրաքոյր
- հօր քոյր > հօրաքոյր

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Երեք սիւնակներու մէջ տարանջատելով բաժնեցէ՛ք հետեւեալ կցական բառերը.- մէկընդմէկ, մէջընդմէջ, տողընդմէջ, հետզհետէ, չէզոք, զառիվար, գոյնգգոյն, գիրկընդխառն, կէսօր, այստեղ, նաեւ, թէեւ, ամէնուր, ինչպէս, այսքան, որքան, ախուվախ, լացուկոծ, երթեւեկ, ասուլիս, անցուդարձ, ելեւէջ, նիստուկաց, հալումաչ:

ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ

Պարագաները ստորոգիչի լրացումներն են, զորս կը գտնենք ստորոգիչին վրայ դնելով **ինչպէ՛ս** (ձեւի), **ո՞ւր**, **ուրկէ՞** (տեղի), **ե՞րբ**, **երբուրնէ՞** (ժամանակի), **որքա՞ն** (չափի ու քանակի) եւ **ինչո՞ւ** (պատճառի ու նպատակի) հարցումները:

Սկիւռիկը արագ կը վազէ:	Ինչպէ՛ս կը վազէ:	- արագ ձեւի պարագայ
Արեւը հիմա կը ծագի:	Եր՞բ կը ծագի:	- հիմա
Առտուրնէ քեզ կը փնտոնեմ:	Երբուրնէ՞ կը փնտոնեմ:	- առտուրնէ ժամանակի պարագայ
Հայրս Երեւան մեկնեցաւ:	Ո՞ւր մեկնեցաւ:	- Երեւան
Քոյրս դպրոցէն վերադարձաւ:	Ուրկէ՞ վերադարձաւ:	- դպրոցէն տեղի պարագայ
Թութակը շատ կը խօսի:	Որքա՞ն կը խօսի:	- շատ չափի ու քանակի պարագայ
Եղբայրս դասի մեկնեցաւ:	Ինչո՞ւ մեկնեցաւ:	- դասի նպատակի պարագայ
Եղէգը հովէն կը շարժի:	Ինչո՞ւ կը շարժի:	- հովէն պատճառի պարագայ

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- 1 Հարցումը ստորոգիչին վրայ դնելով գտէ՛ք ձեւի պարագան:
Մարդիկը հպարտութեամբ բեմ ելաւ:
Ես սիրով կը կատարեմ քու կամքդ:
Անգամ մըն ալ այդպէս մի՛ վարուիր:
Կրիան դանդաղ կը շարժի:
Անոնք մտերմաբար կը խօսին:

- 2 Հարցումը ստորոգիչին վրայ դնելով գտէ՛ք տեղի պարագան:

Անդրանիկ Մառուկեան ծնած է Կիւրին:
Տարագիրները Տէր Զօրէն անցան:
Այստեղ հաւաքուած են հայ որբերը:
Ասկէ լաւ կ'երեւի Մասիս սարը:

3 Հարցումը ստորագիչին վրայ դնելով գտէ՛ք ժամանակի պարագան:

Մենք ամառը կը հանդիպինք իրարու:
Կէսօրին ճաշի հրամմէ՛:
Ընկերներս երեկոյեան ժամադրուեցան:
Առտուրնէ գիրար կը փնտոէին:
Զբօսաչըջիկները գիշերով ճամբայ ելան:
Այսօր քրոջս ծննդեան տարեդարձն է:
Այստեղ երբեմն կը ձիւնէ:
Երկու ժամէն տուն կը հասնիմ:
Երեքշաբթի օրը արձակուրդ է:

4 Ճիշդ հարցումը ստորագիչին վրայ դնելով գտէ՛ք չափի ու քանակի պարագան:

Ես քանիցս զգուշացուցի զինք:
Ընկերս չափազանց նեղուած է:
Այդ գիրքը միթէ այդքա՞ն սուղ է:
Ապրանքը հարիւր քիլօ կշռեց:
Ծիտիկը քիչ կը ճոռոտէ:
Ինքնաշարժը հազար քիլոմեթր ընթացաւ:
Մարդիկը յիսուն մեթր վազեց:
Երեք անգամ կրկնեցի խօսքս:

5 Որոշեցէ՛ք նպատակի եւ պատճառի պարագաները: Ուշադի՛ր, անոնք իմաստով իրարմէ կը զանազանուին:

Փոքրիկը ուրախութենէն կը ցատկոտէր:
Ան անկողին մտաւ քնանալու:
Մշուչէն բան չէր երեւեր ճամբան:
Անոնք ընտանեօք գիւղ մեկնեցան օդափոխութեան:
Ըմբիչները բեմ ելան մրցումի:
Փոքրիկը կակազելէն յոգնեցաւ:

ՅԻՇԵՑԷ՛Ք ԶԻՍ

Հեղինակը

ՍՈՒՇԵՂ ԻՇԽԱՆ (քուն անունով՝ Սուշեղ ճենտերեճեան, 1913, Սիվրիհիսար - 1990, Պէյրուք) կ'ուսանի Կիպրոսի Սելզոնեան Կրթական Հաստատութեան եւ Պէյրութի ճեմարանին մէջ: Պելճիքայի մէջ կը ստանայ համալսարանական կրթութիւն, ապա Պէյրութ հաստատուելով կը նետուի ուսուցչական ասպարէզ:

Եղած է բանաստեղծ, վիպագիր ու թատերագիր: Իր երկերէն յիշենք «Տուներու Երգը», «Կրակը», «Հայաստան», «Ողջոյն Քեզ, Կեանք» (բանաստեղծութիւններ), «Մնաս Բարով Սանկութիւն» (յուշագրական վէպ):

Վերնագրի թելադրանք

Այս քերթուածին մէջ, Մ. Իշխան սու-

վամահ մանչուկի մը բերնով կ'ուզէ արթնցնել մարդոց խիղճը աշխարհի բոլոր այն մանուկներուն համար, որոնք պատերազմի եւ բնութեան աղէտներու բերումով սովամահ ըլլալու դատապարտուած են: Մ. Իշխանի յատուկ են հայրենասիրական եւ մարդասիրական նուրբ ապրումներ:

**Պիտի բախեմ, պիտի բախեմ այս գիշեր
Երազներու դուռը փակ,
Որ պահ մը գէթ ձեր խիղճերուն հեշտասէր
Խորունկ քունէն արթննաք:**

**Զէ՞ք յիշեր զիս, ես այն մանչուկն եմ սիրուն,
Որ յոգնասպառ, կիսամերկ,
Անապատին մէջ Տէր Զօրի մտաւ քուն
Եւ չարթնցաւ ալ երբեք:**

**Մի՛ սարսափիք կմախակերպ իմ տեսքէս,
Հող չեմ մտած ես բնաւ,**

Կը չըջէի դիակներու մէջ այսպէս
Միշտ անօթի ու ծարաւ...:

Ծեծը ոչինչ, կը բուժուի վէրքը սուրին,
Ոչինչ է վախն իսկ մահուան.
Սարսափելին՝ երբ սովատանջ կը մարին
Փոքրիկ տղաք ինձ նման:

Ո՛չ զարդ կ'ուզեմ եւ ոչ տաքուկ բրդեղէն,
Կմախքներ միշտ մերկ կ'ըլլան.
Բայց երբ առնէք տաք հացիկներ դուք փուռէն՝
Յիշեցէ՛ք զիս անպայման:

Պիտի բախեմ, պիտի բախեմ շարունակ
Մարդոց դռները բոլոր,
Որ ունենայ ամէն մանչուկ, աղջնակ
Կտոր մը հաց ամէն օր:

ՄՈՒՇԵՂ ԻՇԽԱՆ

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բախել - զարնել, թակել
Գէթ - գոնէ, առնուազն
Հեշտասէր - հեշտանքը՝ հաճոյքը սիրող, զգայասէր
Յոգնասպառ - յոգնութենէ ուժասպառ եղած
Կմախակերպ - կմախքի կերպարանք ստացած
Սով - սնունդի չգոյութիւն
Ոչինչ - ոչ մէկ բան
Սովատանջ - սովի պատճառով տանջուող, սովալլուկ
Ինձ նման - ըսել՝ ինծի պէս

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Իր ձեւով ոտանաւոր մըն է այս գրութիւնը, չափածոյ գրուածք
մը: Որոշեցէ՛ք, թէ քանի՞ տուն կամ համար ունի, տուները քանի՞ տողէ

կազմուած են, իսկ տողերը ի՞նչ չափով կ'ընթանան: Ապա տեսէք, թէ յանգերը ի՞նչ կարգով բաժնուած են տողերուն վրայ, 1-2, 3-4, թէ՞ 1-3, 2-4:

2.- Բանաստեղծը իր զգացումները կրնայ արտայայտել ուրիշի խօսքով: Այդ անձը կը կոչուի քնարական հերոս: Ո՞վ է այս բանաստեղծութեան քնարական հերոսը: Որոշեցէ՛ք նաեւ տեղն ու ժամանակը: Գրաւոր պատասխանեցէ՛ք:

3.- Փոխարինեցէ՛ք մէկ բառով. «Մտաւ քուն ու չարթնցաւ ալ երբեք»: Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ «Հող չմտաւ ան երբեք» նախադասութեամբ:

4.- Ի՞նչ չարիքներու կ'ենթարկուի մանչուկը տարագրութեան մէջ: Ո՞րն է ամէնէն սարսափելին:

5.- Մանչուկը առաջին եւ վերջին երկու տուններուն մէջ ինչո՞ւ կը դիմէ մարդոց: Ի՞նչ է «խղճի քունը»: Մանչուկը ի՞նչ կ'ուզէ արթնցնել մարդոց մէջ, ինչո՞ւ:

6.- Արդա՞ր է այս պահանջքը: Պատերազմի եւ աղէտներու մեծագոյն զոհերը որո՞նք կ'ըլլան:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Կապելով կազմեցէ՛ք յարմար կապակցութիւնը:

սրտի	●	● զարկ
ատրճանակի	●	● բախում
ձեռքի	●	● բաբախ
ինքնաչարժներու	●	● հարուած

2 Նոյն հնչումը, բայց տարբեր ուղղագրութիւն եւ իմաստ ունեցող բառերը կը կոչենք

Բառարանի օգնութեամբ ճշդեցէ՛ք վարի նմանաձայն բառերուն իմաստները:

բակ	><	փակ
դիակ	><	թիակ
բախ(ել)	><	փախ(չիլ)

Համը >< յամը

Համար >< յամառ

Ապա, տեսեք, թե այդ արձատներով ի՞նչ բաղադրեալ բառեր կան բառարանին մէջ ու գրեցէ՛ք քանի մը հատը:

Վիակ

Ղի

Թի

բախ(ել)

Վիախ(չիլ)

Համը

յամը

Համար

յամառ

3 Հետեւեալ բառերը ըստ կազմութեան բաժնեցէ՛ք եւ տարանջատեցէ՛ք վարի սիւնակներուն մէջ.- հեշտասէր, մանչուկ, յոգնասպառ, խորունկ, կմախակերպ, դիակ, այսպէս, տեսք, ոչինչ, սարսափելի, անպայման, բանաստեղծ, սովատանջ, մարդասէր, այլեւս, նոյնքան, թերեւս, հետիոտն:

ածանցաւոր բառեր	բարդ բառեր	կցական բառեր
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԴԻ ԿԸ ՃԱՆՁՆԱՄՍ

Լսած էք «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳԻՐ»-ին մասին:

Այս համաձայնագրին մասնակից պետությունները պարտավոր են ճանչնալու եւ հատուցելու մանուկներուն եւ պատանիներուն հետեւեալ իրաւունքները.

ա.- Բռնութենէ պաշտպանուած ըլլալու իրաւունք

«Ոչ մէկ մանուկ պէտք է ենթարկուի ֆիզիքական կամ հոգեկան ճնշումի, խոշտանգումներու, դաժանութեան կամ արժանապատուութիւնը նուաստացնող վերաբերմունքի կամ պատիժի»:

բ.- Մտքի, խղճի եւ դաւանանքի ազատութեան իրաւունք

«Համաձայնագրի մասնակից պետությունները կը յարգեն մտքի, խղճի եւ կրօնի ազատութեան մանուկին իրաւունքը»:

գ.- Առողջութիւնը պահպանելու իրաւունք

«Իւրաքանչիւր մանուկ ունի առողջապահական համակարգի եւ հիւանդութիւններու բուժման եւ առողջութեան վերականգնման առաւել

կատարեալ ծառայութիւններէն օգտուելու իրաւունք»:

դ.- Տնտեսական շահագործումէ պաշտպանուած ըլլալու իրաւունք
**«Իւրաքանչիւր երեխայ ունի կրթութիւնը խոչընդոտող, իր
առողջութեան, ֆիզիքական, մտաւոր, բարոյական եւ ընկերային զար-
գացման վնասող աշխատանքէ զերծ մնալու իրաւունք»:**

ե.- Կրթութեան իրաւունք

**«Մասնակից պետութիւնները կը ճանչնան մանուկի կրթութեան
իրաւունքը»:**

զ.- Մշակութային արժէքներուն հաղորդակցուելու իրաւունք

**«Բնիկ ազգաբնակչութեան կամ ազգային փոքրամասնութեան
իւրաքանչիւր մանուկ ունի իր մշակոյթէն օգտուելու, իր մայրենի լեզուն
գործածելու իրաւունք»:**

է.- Հանգիստի իրաւունք

**«Իւրաքանչիւր մանուկ ունի հանգիստի, ժամանցի, իր տարիքին
համապատասխան խաղերուն ու զուարճալի միջոցառումներուն, նաեւ
մշակութային կեանքին մասնակցելու իրաւունք»:**

Յասմիկ Մետոյեան, 15 տարեկան, Մանկական Պարկերաւորահ, Երեւան

ԿՐԿՆԱԻՈՐ ԲԱՌԵՐ

Նոյն արմատի կրկնութեամբ կազմուած բարդ բառերը կը կոչուին կրկնաւոր:

Կրկնաւոր բառերը կրնան ըլլալ

1.- Իսկական բարդ բառեր՝ ա յօդակապով, ինչպէս՝ մեծամեծ (չատ մեծ), խորախոր (չատ խոր), ծանրածանր (չատ ծանր):

2.- Առ եւ ընդ նախդիրներով յարադիր բառեր, ինչպէս՝ բառ առ բառ, մաս առ մաս, մերթ ընդ մերթ:

3.- Գծիկով անջատուած յարադիր բառեր, ուր՝

- կրկնուող արմատները անփոփոխ են, ինչպէս՝ մէկ-մէկ, հինգ-հինգ, պատառ-պատառ, փունջ-փունջ, մեծ-մեծ:

- կրկնուող արմատներէն մէկը աղաւաղուած է, ինչպէս՝ մանր-մունր, պղտիկ-մզտիկ, դգալ-մգալ, պարապ-սարապ, կաս-կարմիր:

4.- Բարդածանց կրկնաւորներ, ուր՝

- կրկնուող արմատը անփոփոխ կը մնայ.- մրթալ՝ մրթմրթալ, գոռալ՝ գոռգոռալ, քրթալ՝ քրթքրթալ, փայել՝ փայփայել եւ այլն:

- կրկնուող արմատին հնչիւններէն մէկը կը փոխուի.- քաչել՝ քաչքչել, վազել՝ վազվզել, ծոել՝ ծոմոել, գծել՝ գծմծել եւ այլն:

- կրկնուող արմատին կրկնուող բաղաձայնը մէկի կը վերածուի.

մըռո՝ մոռալ՝ մոմոալ տըղզ՝ տզզալ՝ տզտզալ

խըչչ՝ խչչալ՝ խչխչալ վըժժ՝ վժժալ՝ վժվժալ

Ասոնք բնաձայնութիւններէ կազմուած բառեր են:

5.- Ոչ բնաձայնական կրկնաւորներ, ուր արմատի ո հնչիւնը ը կը դառնայ առաջին բաղադրիչին մէջ: Յիշենք այդ բառերը ու անոնցմով կազմուած նոր բառեր գտնենք:

բարբառ (լեզու)

սարսուռ (դող)

թրթիռ (դող)

մրմուռ (ցաւ)

զրզիռ (զրզում)

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

● Շեղատիպ բառերը կրկնաւոր բառով մը փոխարինեցէ՛ք:

Փունջերով ծաղիկներ բերինք անտառէն:

.....
Քանի մը մասերով սորվեցանք դասը:

.....
Բառացի կրկնեցի սորվածս:

.....
Խանութէն **մանր** գնումներ կատարեցինք:

.....
Դեղին վարդեր կան պարտէզին մէջ:

.....
Մաքուր սեղանը չաղտոտի:

.....
Ոմանք **կը վազեն**, իսկ ուրիշներ **կը գծեն**:

.....
Կատուն **կը մոռայ**, մեղուն **կը տղզայ**:

.....
Դուռը **կը ճրոռայ**, իսկ ծորակը **կը կաթի**:

.....
Արջը **կը մրթայ**, իսկ առիւծը **կը գոռայ**:

.....
Շատ խոր իմաստներ ունի այս առակը:

.....
Շատ մեծ յարգանքի արժանի է հիւրը:

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ԲԱԶՄԱԿԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐ

Նախադասութեան մէջ նոյն պաշտօնը ունեցող մէկէ աւելի անդամները կը կոչուին բազմակի:

Բազէն, անգղը, արծիւր եւ ագռաւը գիշատիչներ են:

Որո՞նք գիշատիչներ են:

- բազէն, անգղը, արծիւր եւ ագռաւը

Հոս կան չորս ենթականեր, ուրեմն այս նախադասութիւնը ունի բազմակի ենթակայ:

Բազմակի կ'ըլլան ենթական, որոչիչը, յատկացուցիչը, բացայայտիչը, խնդիրներն ու պարագաները:

Բազմակի անդամները իրարմէ կը տրոհենք ստորակէտով, իսկ վերջին երկուքը՝ եւ, ու շաղկապներով:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Որոչեցէ՛ք նշուած բառերուն պաշտօնը եւ հաստատեցէ՛ք, թէ բազմակի են, ապա ընդօրինակեցէ՛ք անհրաժեշտ կէտերը ղնելով:

ա.- Արմաւիրը Երուանդաչատը Արտաչատը Տիգրանակերտը Վաղարշապատը Դուինը Անին Կարսն Վանը Հայաստանի նախկին մայրաքաղաքներն են:

.....
.....
.....
.....
.....

բ.- Արաքս գետը ունի երեք գլխաւոր հարկատուներ՝ Ախուրեանը Հրազդանն Քասախը:

.....

.....

դ.- Անի մայրաքաղաքի Տրդատ ճարտարապետը կառուցած է եկեղեցիներ պալատներ բերդեր պարիսպներ կամուրջներ եւ այլն:

.....

.....

.....

դ.- Բարձր լերկ ձինածածկ գազաթ մըն է Մեծ Մասիսը:

.....

.....

ե.- Աշակերտները կարդացին Անդրանիկ Մառուկեանի Համաստեղի Արամ Հայկազի պատմուածքները:

.....

.....

.....

զ.- Եղբայրս բարեւներ յղած է Սարգիսին Յակոբին Անիին Սօսիին:

.....

.....

է.- Փարիզէն Աթէնքէն Լոնտոնէն Պէյրուիթէն Գահիրէէն հիւրեր ունեցանք:

.....

.....

2 Ուղղագրութեան համար պատրաստեցէ՛ք վերի եօթը նախադասութիւնները՝ ինքնաթելադրութեամբ աւելցնելով ստորակէտը, ու, եւ շաղկապները:

ԱՌԱԿ

Առակը կարճ պատմութիւն մըն է, որուն հերոսները միշտ մարդիկ են, թէեւ մարդոց փոխարէն շատ անգամ հանդէս կու գան կենդանիներ, բոյսեր եւ առարկաներ: Ուրեմն՝ առակը այլաբանական պատմութիւն մըն է, այսինքն՝ բան մը կ'ըսէ, բայց մարդոց ուրիշ բան կը հասկնայ: Առակին եզրակացութիւնը նոյնպէս այլաբանական է, անոր բուն իմաստը բարոյախօսութիւն է. մարդոց խրատ մը կու տայ կամ մարդկային թերութիւն մը կը քննադատէ:

Ստորեւ քանի մը ժողովրդական առակներ:

Աղուէսը եւ ագռաւը

Աղուէսը գործ-բան ձգեց, **ագռաւը** հալածեց, բայց **չկրցաւ բռնել:**

- Ա՛յ կռկռան **ագռաւ**, **գիտցա՛՞ծ եղիր**, **օր մը ձեռքս կ'իյնաս**, տէս, **թէ ինչպէ՛ս հոգիդ կը հանեմ**, - **ըսաւ:**

Ցանքի **ատեն էր**, **աղուէսը գիտէր**, որ **ագռաւը պիտի գար**, **ցորենի սերմերը ուտէր:** **Գնաց մտաւ** **ակօսին մէջ**, **նետուեցաւ վրան**, **բռնեց:**

- **Գիտեմ**, **աղուէ՛ս**, - **ըսաւ ագռաւը**, - **գիտ պիտի ուտես**, **քանի որ մեր մէջ հայրական թշնամութիւն կայ**, **քու հայրդ ալ իմ հայրս կերեր է**, **բայց շատ չարչարեր է:** **Պիտի ուտես՝ կէր**, **բայց մի՛ չարչարեր:**

- **Անօթի եմ**, **չո՛ւտ ըսէ**, **հայրս ինչպէ՞ս կերաւ քու հայրդ:**

- **Հայրդ հանեց իմ հայրս այդ ժայռին գագաթը ու վար ձգեց:**

Հօրս ոսկորները ջարդուեցան: **Խեղճը շատ չարչարուեցաւ:** **Հայրդ եկաւ ու կերաւ:** **Կ'աղաչեմ**, **դուն հօրդ պէս մի՛ ըներ:**

- **Քիչ բան արդէն չէի գիտեր**, **այս ալ սորվեցայ**, - **ըսաւ աղուէսը**, - **ես ալ քեզ պիտի չարչարեմ**, որ սիրտս պաղի:

Աղուէսը բարձրացաւ ժայռին գագաթը ու ագռաւը նետեց վար: **Ագռաւը**, **թեւերը բացած**, **թռվոռալով ցատկուտեց այս քարէն միւս քարը:** **Աղուէսն ալ կարծեց**, **թէ ագռաւը այդպէս հոգի կու տայ:** **Ան իջաւ վար ու մտաւ քարավէժին մէջ**, **բայց սահեցաւ**, որովհետեւ **խիճերը կը հոսէին ոտքերուն տակէն:** **Աղուէսը սահեցաւ**, **գլորեցաւ վար եւ ուշքը կորսնցուց:**

Ագուաւը թառեցաւ աղուէսին գլխուն վրայ եւ ըսաւ.
- Հա՛, աղուէ՛ս եղբայր, ինչպէ՞ս ես, իմ հայրս ինչ որ ըրաւ քու
հօրդ՝ ես ալ այդպէս կ'ընեմ ահա:
Ու կտցելով աղուէսին երկու աչքերը հանեց:

Յորենն ու գարին

Յորենը կ'ըսէ գարին.
- Գարի՛ եղբայր, ես հեռու երկիր կը մեկնիմ, տեղս հաց եղիր
մինչեւ որ գամ:
- Սիրո՛վ , - կ'ըսէ գարին, - կ'ըլլամ:
Յորենը կ'ելլէ ճամբայ, կ'երթայ:
Գարին ետեւէն կը կանչէ.
- Յորե՛ն եղբայր, ցորե՛ն եղբայր, տեղդ փախլաւա ալ ըլլա՞մ:
Յորենը կը ծիծաղի, կ'ըսէ.
- Նախ հա՛ց եղիր, տեսնենք, յետոյ փախլաւա ըլլալու մասին
մտածէ:

Գայլը եւ աղուէսը

Աղուէսը դէս ու դէն ինկաւ, որ ուտելու բան ճարէ: Մտաւ այգի,
տեսաւ գիւղացին թակարդ լարեր է: Քննեց, զննեց, այս կողմ նա-
յեցաւ, այն կողմ նայեցաւ, տեսաւ՝ թակարդին մէջ պանիր կայ:
Մտածեց՝ ի՞նչ ընեմ, ի՞նչ չընեմ, վազեց գնաց գայլին քով եւ
ըսաւ.

- Ափսո՛ս, հազա՛ր ափսոս:
- Ի՞նչ եղեր է, աղուէ՛ս եղբայր, - հարցուց գայլը:
- Այս օրէնքը դնողին եօթը պորտը անխօսի:
- Այդ ի՞նչ օրէնք է, ի՞նչ եղաւ, որ այդպէս կ'ըսես:
- Չես ըսեր, պանիր գտեր եմ, բայց օրը պաս է:
- Ծօ՛, եկուր երթանք, պասը ի՞նչ է, պանիրն ալ, միսն ալ, ոսկորն
ալ կ'ուտեմ, տա՛ր գիս:

Գայլը գնաց մտաւ թակարդին մէջ ու բռնուեցաւ: Խեղճը թփրո-
տաց, այս ու այն կողմ գարնուեցաւ, ուշքը գնաց:

Աղուէսը անհոգ-անհոգ եկաւ պանիրը կերաւ:

- Մի՛ ուտեր,- ըսաւ գայլը,- այսօր պաս է քեզի համար:
- Չէ՛,- ըսաւ աղուէսը,- սխալեր եմ, այսօր օրը շաբաթ է:

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ակօս - հողի մէջ փորուած գիծ, ուր բան մը կը տնկեն կամ կը ցանեն
 Քարավէժ - զառիթափի վրայ մանր քարերու եւ խիճերու սահանք
 Թառիլ - թռչունին տեղ մը կենալը
 Ափսոս - մեղք, աւաղ
 Պաս - մսեղէնի եւ կաթնեղէնի պահեցողութիւն, պահք. եկեղեցական
 օրէնքով՝ ամէն ուրբաթ օր պահեցողութիւն կ'ըլլայ

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ՋՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Որոչեցէ՛ք իւրաքանչիւր առակի
 - Գլխաւոր հերոսները եւ անոնց տեսակը (կենդանի, բոյս, իր):
 - Ոչ մարդ հերոսներուն իրական յատկութիւնները:
 - Անոնց պայմանական արարքները, որոնք միայն մարդոց յատուկ
 կրնան ըլլալ:
 - Իւրաքանչիւրին եզրակացութիւնը, որ բուն այլաբանութիւնն է:
 - Այդ այլաբանութեամբ տրուած բարոյախօսութիւնը մարդոց. ի՞նչ
 է այդ խրատը, ի՞նչ է ծաղրուող մարդկային թերութիւնը:

ԼԵՁՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Ուշադրութեամբ կարդացէ՛ք «Յորենն Ու Գարին» առակը եւ պիտի տեսնէք, թէ հոն խօսքերը, խօսողին համաձայն, երկու տեսակ են՝ **պատմողի խօսք** եւ **հերոսի խօսք**: Տարբեր գոյներով զատորոչեցէ՛ք պատմողի եւ հերոսի խօսքերը: Նկատեցէ՛ք, որ պատմողի խօսքը հերոսի խօսքէն կը բաժնենք **միջակէտով** եւ **ստորակէտ-գծիկով**, իսկ հերոսի նոր խօսքը կը սկսինք նոր տողի վրայ **գծիկով**:

Առակը պատրաստեցէ՛ք ուղղագրութեան համար եւ ինքնաթելադրութեամբ դրէ՛ք խօսակցական միջակէտը, ստորակէտ-գծիկը եւ նոր տողի վրայ գծիկը:

2 Դասարանին մէջ խաղի վերածեցէ՛ք «Գայլն Ու Աղուէսը» առակը, մէկը կ'ըլլայ պատմող, մէկը՝ գայլ, իսկ երրորդ մը՝ աղուէսը:

ԱՌԱԿԱԳԻՐՆԵՐ

Գրողներ եւս սիրած են առականերով իրենց միտքերը արտայայտել: Անոնք մշակած են արդէն ծանօթ ժողովրդական առակաները կամ ստեղծած են նորը:

Հայ առաջին առականագիրներն են.

ՄԽԻԹԱՐ ԳՕՇ (ԺԲ. դար), գրած է օրէնքներու գիրք մը՝ «Դատաստանագիրք», եւ առականերու ժողովածու մը: Ան օրէնքները հասկնալի դարձնելու համար առակաները օրինակ բերած է:

ՎԱՐԴԱՆ ԱՅԳԵԿՅԻ (ԺԳ. դար), իբրեւ վարդապետ իր քարոզներուն մէջ պատմած է առականեր, անոնց օրինականերով խրատներ տուած մարդոց: Իր առականերու ժողովածուն կը կոչուի «Աղուէսագիրք»:

Այրի կիներ եւ որդին

Այրի կին մը ունէր տասը այծ: Որդին ամէն օր այծերը կը տանէր արօտ, իսկ մայրը շերեփ մը ջուր կը լեցնէր կաթին մէջ եւ կը ծախէր:

- Ինչո՞ւ ջուր կը խառնես դրացիներու կաթին,- հարցուց զաւակը:
- Զաւա՛կս, այդպէս մեր կաթը քիչ մը կ'աւելնայ, մնացածը մեզի թացան կ'ըլլայ ձմեռուան համար,- պատասխանեց մայրը:

Օր մը, երբ որդին այծերը արօտ տարած էր, անձրեւ եկաւ, հեղեղ դարձաւ, այծերը սրբեց լեցուց գետը: Որդին տուն դարձաւ պարապ:

- Զաւա՛կս, ո՞ւր են այծերը,- հարցուց մայրը:

Որդին պատասխանեց.

- Մայրի՛կ, այն շերեփ մը ջուրը, որ կը խառնէիր կաթին ու կը ծախէիր դրացիներուն, հաւաքուեցաւ, հեղեղ դարձաւ, եկաւ եւ մեր այծերը տարաւ լեցուց գետը:

ՄԽԻԹԱՐ ԳՕՇ

Իշխանը եւ այրի կինը

Չար եւ անիրաւ իշխան մը կար: Նոյն քաղաքին մէջ կ'ապրէր այրի կին մը: Իշխանը ծանր տուրքեր պահանջելով կը նեղէր կինը, մինչ կինը կ'աղօթէր, որ երկար ու խաղար կեանք ունենայ իշխանը: Մարդիկ գացին եւ ըսին իշխանին.

- Այրին կ'աղօթէ քու չարութեանդ փոխարէն:

Իշխանը եկաւ եւ ըսաւ.

- Ո՛վ կին, ես քեզի բարիք չեմ ըրած, դուն ինչո՞ւ կ'աղօթես ինծի համար:

Այրի կինը պատասխանեց.

- Հայրդ գէշ մարդ էր, անիծեցի, եւ ան մեռաւ: Դուն եկար անոր տեղը, բայց աւելի խիստ ու չար եղար: Հիմա կը վախնամ, որ դուն մեռնիս եւ քու որդիդ քեզմէ աւելի չար ըլլայ:

ՎԱՐԴԱՆ ԱՅԳԵԿՑԻ

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Ի՞նչ է «Այրի կինը եւ Որդին» առակին եզրակացութիւնը: Բառացի վերարտադրեցէ՛ք զաւկին պատասխանը:

2.- Բառացի կրնա՞յ պատահիլ այդպիսի բան, թէ այս խօսքը այլաբանական է, այսինքն՝ կ'ըսենք բան մը, բայց ուրիշ բան կը հասկցնենք:

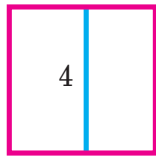
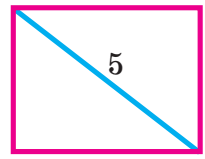

3.- Ուրեմն՝ ի՞նչ կը քննադատէ այս առակը, ի՞նչ խրատ կու տայ:

4.- Ի՞նչ է «Իշխանը եւ Այրի կինը» առակին եզրակացութիւնը: Բառացի վերարտադրեցէ՛ք այրի կնոջ պատասխանը:

5.- Խորքին մէջ կինը Աստուծոյ փա՞ռք կու տայ, թէ...: Ան իշխանաւորներուն ի՞նչ հասկցնել կ'ուզէ, ի՞նչ կը պահանջէ անոնցմէ:

ԵՐԿՐԱԶԱՓԱԿԱՆ ԶԵԻԵՐ

(քառակուսի, քառանկիւն, շեղանկիւն, կիսկող, անկիւնակապ)

			<p>1.</p> <p>2.</p> <p>3.</p> <p>4.</p> <p>5.</p>
---	---	---	--

ԱՌԱԾՆԵՐ ԵՒ ԱՍԱՑՈՒԱԾՔՆԵՐ

Առածն ու ասացուածքը կարճ իմաստուն խօսքեր են, զորս ժողովուրդը ստեղծած է իրարու փորձառութիւն մը փոխանցելու եւ խրատելու կամ մարդկային թերութիւն մը սրբագրելու համար:

Ասացուածքը բառացի իմաստ ունի. «Յարգէ՛, որ յարգուիս»:

Առածը առակներու եզրակացութեան կը նմանի, ունի այլաբանական նշանակութիւն, այսինքն բան մը կ'ըսէ, բայց ուրիշ բան կը հասկցնէ. «Ինչ որ ցանես՝ զայն կը հնձես»:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Որոշեցէ՛ք, թէ վարի իմաստուն խօսքերէն ո՞ր մէկն է ասացուածք, որը՝ առած: Ի՞նչ առիթի կրնայ ըսուիլ անոնցմէ իւրաքանչիւրը:

Սոխ ու հաց, սիրտը՝ բաց:

Գող, սիրտը՝ դող:

Այսօրուան գործը վաղուան մի՛ ձգեր:

Խեւն ըսաւ, խելօքն հաւատաց:

Էչը ի՞նչ ընէ նուշը,

Կ'երթայ կ'ուտէ փուշը:

Քամի ցանողը փոթորիկ կը հնձէ:

Ծոյլին համար ամէն բան դժուար է:

Տաշուած քարը գետին չի մնար:

Ջուրն ինկողը անձրեւէն չի վախնար:

Ով կ'ըսէ իր ուզածը՝

Կը լսէ իր չուզածը:

Քամիին բերածը քամին կը տանի:

Կաթիլ-կաթիլ գետ կ'ըլլայ,

Կը հոսի կ'երթայ ծով կ'ըլլայ:

Օձէն վախցողը պարանին չուքէն կը վախնայ:

2 Ձեր ընտանիքի տարեցներէն գրի առէ՛ք քանի մը ասացուածք ու առած եւ կարդացէ՛ք դասարանին մէջ:

ԿՈՉԱԿԱՆ

Կոչական կը կոչուի այն բառը, որուն կ'ուղղուի նախադասութիւնը կամ խօսքը:

Տղա՛ս, այսօրուան գործը վաղուան մի՛ ձգեր:

Այսօրուան գործը վաղուան մի՛ ձգեր, տղա՛ս:

Այսօրուան գործը, տղա՛ս, վաղուան մի՛ ձգեր:

«Տղաս» բառը վերի նախադասութիւններուն մէջ կոչական է, նախադասութենէն անկախ է եւ անկէ ստորակէտով բաժնուած է:

Կոչականը չեչտ կը ստանայ, երբեմն չեչտի փոխարէն կրնայ երկար արտասանուիլ ու երկար ստանալ:

Աղուէ՛ս, հեռացի՛ր հանոցէն:

Աղուէ՛ս, բռնեցի քեզ:

Կոչականը կրնայ քանի մը բառէ կազմուած ըլլալ. այդ պարագային չեչտը կը դրուի վերջընթեր բառին վրայ:

Քեզ, հա՛յ լեզու, կը սիրեմ մրգաստանի մը նման:

Իմ հեռաւո՛ր հայրենիք, դուն սրտիս մէջ ես:

Կոչականը կրնայ սկսիլ ով եւ էջ բառերով. այդ պարագային չեչտը կամ երկարը կը դրուի անոնց վրայ:

էջ ջան հայրենիք, ինչքան սիրուն ես:

Ով թանկագին բարեկամներ, եկէ՛ք այցի այս գիշեր:

Կոչականը կրնայ կրկնուիլ, կամ կոչականի դերով հանդէս կրնան գալ մէկէ աւելի անուններ. այդ պարագային անոնք իրարմէ ստորակէտով կը զատուին եւ բոլորն ալ չեչտ կը ստանան:

Փիսօ,՛ փիսօ՛ մլաւան, թողի՛ր թաւրիզ, գացի՛ր Վան:

Վազգէ՛ն, Շուշա՛ն եւ Սիփա՛ն, միացէ՛ք մեզի:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Գտէ՛ք կոչականը եւ դրէ՛ք պէտք եղած կէտադրութիւնը:

Դուն Արագած ւլմաստ վահան կայծակեղէն թուրերու:

Տէր օրհնէ ծառն այս մատղաչ:

Ո՞րն է Պապօ մեր հայրենիք:

Օրօր՝ տղաս օրօր ըսեմ՝ քնանաս:

Իմ մայրենի քաղցրիկ բարբառ կ'օրհնեմ քեզ:

Բաց չուրթերդ, խօսիր անգին, ժիր դալայլիր իմ սիրասուն:

Որդիս քեզ ի՞նչ կտակեմ, ի՞նչ կտակեմ իմ բալիկ:

Մէկ բուռ հող ես, մէկ բուռ քար հայաստան իմ հայաստան:

2 Վարի խօսքերը ուղղեցէ՛ք յարմար կոչականի մը:

Դուն յաւերժ ծածանի՛ր մեր երկնքին մէջ:

.....

Դուն գարնան սիրուն թռչնիկ ես:

.....

Շողա՛ ու կեանք տուր բոյսերուն ու մարդոց:

.....

Ինչո՞ւ չես մլաւեր այսօր դուն:

.....

Ո՞ր հաւնոցը մտար այս գիշեր:

.....

Հերի՛ք այդ ոսկորը կրծես:

.....

Ահա քեզի ափ մը հատիկ:

ԵՂԲԱՅՐ ՀՐԱՅՐ

Յեղիճակը

ՎԱՅՐԱՍ ՄԱԻԵԱՆ (1926, Երուսաղեմ -1986, Լիզպոն): Ուսումը ստացած է Երուսաղեմի Սրբոց Թարգմանչաց Վարժարանին մէջ: Իրլանտայի մէջ հետեւած է համալսարանական ուսման: Եղած է ուսուցիչ, ապա վարիչ տնօրէն Գալուստ Կիւլպէնկեան Պատաստութեան Յայկական Բաժնին:

Վերնագիրի թելադրանք

Եղբայր Յրայր իր ընտանիքին կողքին կը հոգայ նաեւ իր գաղութի կազմակերպումի գործը, որովհետեւ հայօրէն ապրելու համար պէտք է հաւաքական գործ՝ դպրոցի, ակումբի եւ եկեղեցւոյ միջոցով: Գրուածքը ակնարկ մըն է իրական դէմքի մը մասին:

Ծանօթներ էինք Երուսաղէմէն: Մենք՝ փոքր տղայ, ինք՝ հասուն մարդ:

Որբերու սերունդէն էր: Անոնցմէ՝ որոնք հակառակ անցնող տարիներուն, հակառակ քունքերն ի վեր սողոսկող սպիտակին, կը շարունակեն տղայ մնալ տակաւին իրենց խանդավառութեամբ, իրենց եռանդով, ոգիով ու երազներով:

Կեանքը զերոյէն սկսած էր, ինչպէս կ'ըսէր, երբ խօսքը ըլլար իր սերունդին: Երկարատեւ դժուարութիւններէ ետք, ժամանակի ընթացքին ստեղծած էր համեստ, բայց ապահով սեփական գործ մը ու երջանիկ էր կնոջն ու երկու զաւակներուն հետ:

- Մարդու պէս ապրելու համար դրամը չի բաւեր. աւելի կարեւոր բաներ կան կեանքին մէջ,- կը կրկնէր յաճախ:

Հրայրին բուն կեանքը կը սկսէր երեկոյեան, խանութը փակելէն վերջ, երբ կ'երթար ուղղակի ակումբ:

Երիտասարդական կեդրոն մըն էր ակումբը ու ինք՝ Եղբայր

Հրայրը, ինչպէս իր սկառուտները կը կոչէին զինք, ատենապետն էր վարչութեան, բանախօսը հանդէսներուն, ճաշկերոյթներուն թամատան, ընդհանուր սկառուտապետը, վարչական ներկայացուցիչը մարզական բաժնին ու տղոց բոլոր դժուարութիւններուն հասնող, ճարմը գտնող մեծ եղբայրը:

- Եղբայր Հրայր:
- Հա՛ ճան:

Խտացած միութիւնն էր Եղբայր Հրայրը իր նուիրումով, հաւատքով, անսպառ խանդավառութեամբ: Մինչեւ խանութ տասը վայրկեան հազիւ տեւող ճամբան իրեն համար կ'առնէր սովորաբար 25-30-35 վայրկեան: Խօսք մը ունէր անպայման դիմացը ելլողին: Բարեւ մը, յիշեցում մը՝ կատարուելիք աշխատանքներու, մեր գաղութներէն ուրախալի լուր մը, որուն մասին կարդացած կ'ըլլար նախորդ զիշեր ստացած թերթերէն մէկուն մէջ:

Եղբայր Հրայր անփոխարինելի մէկ անդամն էր գաղութին ու իր այս կեանքն ու հետաքրքրութիւններն էին կարծես, որ երիտասարդ կը պահէին զինք: Ո՞վ կը հաւատար, թէ քառասունը անցած էր արդէն:

Նոյն քաղցր լեզուն ու սիրտն էր բոլորին հետ: Իսկ զինք չըջապատող, հայութիւնով բաբախուն ու ամէն օր քիչ մը աւելի հասակ նետող այս տղաքն ու աղջիկները անխուսափելի մէկ մասը դարձած էին այլեւս իր կեանքին: Քանի մը սերունդներ էր դաստիարակած իր նուիրումի, գոհողութեան, հայկական ոգիով: Քսան տարի առաջ իր խումբերուն մէջ նոր արձանագրուած թոթովախօս պտրլիկ գայլիկները հիմա մեծցած էին շատոնց ու ոմանք նոյնիսկ կը գործակցէին իրեն նոյն վարչութեան մէջ: Ո՛չ, մէկը պարապի չէր գացած:

- Է՛, վաղը, երբ մեկնելու ըլլանք այս աշխարհէն, աչքերնիս ետեւ չի մնար. տղաքը ահա կը հասնին մէկ կողմէն:

Մասնաւոր յարգանք ունէին բոլորը իրեն հանդէպ, իսկ ինք անոնց կը մօտենար միշտ հայրական գորովով, երէց եղբօր մը գուրգուրանքով:

- Եղբայր Հրայր:
- Հա՛ ճան:

Վերջին անգամ զինք տեսած էի ասկէ տասնամեակ մը առաջ: Շատ ջուրեր անցած էին հին օրերուն վրայէն: Գաղութէն շատեր մեկնած էին օտար, աւելի ապահով ափեր: Պակսեր էր մանաւանդ երիտասարդութիւնը: Բաց էր ակումբը տակաւին, բայց սրահը, առարկաները, պատէն կախուած լուսանկարները ունէին տխրութիւն մը, որ սիրելիներէ պարպուած բնակարաններու է յատուկ:

Հոն էր Եղբայր Հրայրը, «պատնէչի վրայ»: Չէ՛, լաւատեսութիւնը չէր կորսնցուցած, միայն հայ ժողովուրդը ողջ մնար:

Խօսեցանք: Հետաքրքուեցաւ մեր տարբեր գաղութներու վիճակով, հայկական կեանքով, նոր սերունդով, վարժարաններով ու ակումբներով:

Պատմեցի: Ուրախացաւ:

- Իսկ մենք ալ հոս... տեսար,- ըսաւ,- կը շարունակենք նոյն ձեւով: Սերունդները կը ծնին, թեւ կ'առնեն եւ օր մըն ալ տեսար՝ չկան:

- Եղբայր Հրայր:

- Հա՛՛ման:

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱԻԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սողոսկիլ - սողալով մտնել, սպրդիլ

Խանդավառութիւն - ոգելորում, եռանդ, քաջալերանք

Ոգի - շունչ, հոգի

Երկարատեւ - երկար տեւող

Սեփական - անձնական

Անփութարիներէլի - որ կարելի չէ փոխել ուրիշով

Բաբախուն - տրոփող, զարնող (սիրտը)

Անխուսափելի - որմէ կարելի չէ փախչիլ կամ խուսանաւել

Երէց - աւագ, տարիքով աւելի մեծ

Ափ - եղերք, սահման

Պատնէչ - պաշտպանութեան պատ, պատուար, պարիսպ. հոս՝ գործ

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Ո՞վ է եղբայր Հրայր, ուրկէ՞ սկսած ու ի՞նչ ըրած է իրեն համար:

Անհատական կեանքի յաջողութիւնը բաւարար է երջանիկ ըլլալու համար:

2.- Ո՞վ է Եղբայր Հրայր իր գաղութի ազգային կեանքին մէջ: Գրաւոր պատասխանեցէ՛ք:

3.- Նկարագրի ի՞նչ գիծերով «խտացուած Միութիւն» կը դառնայ Եղբայր Հրայր: Ինչպէ՞ս կ'արտայայտուին այդ գիծերը իր միութենական ու ընկերային կեանքին մէջ:

4.- Իբրեւ սկաուտապետ ինչպէ՞ս դաստիարակած էր ան իր գայլիկները, ի՞նչ եղած է արդիւնքը, ինչպէ՞ս «մէկը պարապի գացած չէր»:

5.- Յարաբերութեան ի՞նչ գիծեր կային իր եւ իր նոր ու հին սկաուտներուն միջեւ:

6.- Հեղինակը ի՞նչ բանի կը նմանցնէ արտագաղթի պատճառով քիչ այցելուներ ունեցող ակումբը: Այսուհանդերձ, Եղբայր Հրայր ի՞նչ ոգիով կը շարունակէ իր գործը:

7.- Եղբայր Հրայր ինչո՞ւ ուրախացաւ հեղինակին հետ ունեցած իր զրոյցէն ետք:

8.- Դուն անպայման կը ճանչնաս Եղբայր Հրայրին նմանող մէկը, որ ժամանակ կը գտնէ օգտակար գործ կատարելու միութեան, եկեղեցւոյ կամ դպրոցին համար: Ան կրնայ հայրդ ըլլալ, ազգական մը, ծանօթ մը կամ պատասխանատու մը քու միութեանդ մէջ: Ներկայացո՛ւր զայն, ինչպէս Վ. Մաւեան ներկայացուցած է Եղբայր Հրայրը:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Բացատրեցէ՛ք վարի արտայայտութիւններն ու նախադասութիւնները:

- Քունքերն ի վեր սողոսկող սպիտակ:
- Կեանքը զերոյէն սկսիլ:
- Խտացած միութիւնն էր Եղբայր Հրայրը:
- Հասակ նետող այս տղաքն ու աղջիկները:
- Մէկը պարապի չէր գացած:
- Աչքերնիս ետեւ չի մնար:
- Ծատ ջուրեր անցած էին հին օրերուն վրայէն:
- Հոն էր Եղբայր Հրայրը, «պատնէչի վրայ»:

2 Զրուցել ակումբի կարգուկանոնի մասին եւ խօսակցութեան նիւթ

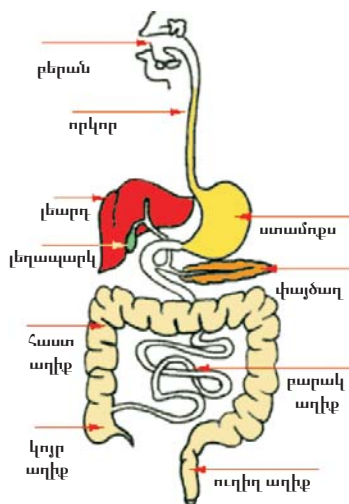
դարձնել վարչութիւն, ատենապետ, սկաուտական շարժում, սկաուտապետ, հանդէս, բանախօս, վարչական ներկայացուցիչ, միութենական, ճաշկերոյթ կամ սիրոյ սեղան եւ թամատա բառերը:

3 Բառարանի օգնութեամբ ճշդեցէ՛ք վարի նմանաձայն բառերուն իմաստները: Ապա տեսէ՛ք, թէ այդ արմատներով ի՞նչ բաղադրեալ բառեր կան բառարանին մէջ ու գրեցէ՛ք քանի մը հատը:

գով(ք)	><	քով
դեւ	><	թեւ
գամ(ել)	><	քամ(ել)
հան(ք)	><	յանգ

ՄԱՐՍՈՂՈՒԹԻՒՆ

(մարսողութիւն, սպիտակուցներ, ածխաջուրեր, ճարպեր, կենսանիւթեր)

- Պատասխանեցէ՛ք մէկ բառով. ի՞նչ կը կոչուի.
 - կերակուրէն սնունդ ստանալու գործողութիւնը:

.....
 - հակիթէն ու միսէն ստացուած սնունդը:

.....
 - խմորեղէնէ ու քաղցրեղէնէ ստացուած սնունդը:

.....
 - կարագէն, իւղէն ու ձէթէն ստացուած սնունդը:

.....
 - բանջարեղէնէ ու պտուղներէ ստացուած սնունդը:

.....

յա՞ր, թէ՛ հար (հարուածել)

....ատել աժամ արերիլ ողնա....

ցրտա.... սարսափա.... ուած կաթուածա....

յառա՞ջ, թէ՛ հառաչ

....դիմել դէմ իջիկայ արան

....ել լալա.... անք

2 Որոշեցէ՛ք «տուն» բազմանիշ բառին իմաստը. կապեցէ՛ք:

Երկու տուն վերջերս ներգաղթեցին հայրենիք: ●	● բնակարան
Սարգիս ոտանաւորէն տուն մը գոց սորվեցաւ: ●	● չէնք
Մեր տունը կը գտնուի երրորդ յարկի վրայ: ●	● ընտանիք
Բազմայարկ տուներ կան այդ փողոցին մէջ: ●	● ոտանաւորի բաժին

3 Իրարու կապեցէ՛ք նոյնանիշ բառերը:

գազաթ	●	● ոտանաւոր
աքաղաղ	●	● բանաստեղծութիւն
չափածոյ	●	● սար
քերթուած	●	● աքլոր
լեռ	●	● կատար

4 Ժխտական նախածանցներով կազմեցէ՛ք հետեւեալ բառերուն հականիշը (ապ, տժ, դժ, չ, տ, ան):

զիտուն	արդիւնաւէտ
երջանիկ	որակաւոր
զոհ	կարելոր
հաճելի	ունելոր

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1.- Հայերէն առաջին լրագիրս - Մկրտիչ Մարկոսեան	3
Հնչիւն եւ տառ	9
Հայերէնի այբուբենը	10
Բառ եւ նախադասութիւն	11
2.- Մեր Մատենադարանը	
Եւ անգլիացի Տիգրը - Ռոպէր Հատտէճեան	13
Զայնաւոր եւ բաղաձայն Հնչիւններ	19
Պարզ եւ բարդ նախադասութիւններ	20
3.- Հայ Լեզուին - Զապէլ Ասատուր	22
Օրօրոցային երգեր եւ մանկական խաղերգներ	25
Զայնաւոր Հնչիւններ	27
Պարզ Համառօտ նախադասութիւն	29
4.- Պուպրիկը - Համաստեղ	31
Երկարբառներ	37
Ենթակային եւ ստորոգիչին Համաձայնութիւնը	39
5.- Խաբուած Ծառը - Յակոբ Միքայէլեան	41
Վանկ եւ բառ	46
Լռելեան ենթակայ	48
Բնութեան երգեր	50
6.- Նոնենիները - Ուիլիամ Սարոյեան	52
Վանկատում եւ տողադարձ	58
Պարզ եւ բարդ ստորոգիչներ	60
Դիւցազնավէպ	62
7.- Սասունցի Դաւիթ - Յովհաննէս Թումանեան	63
Պարզ եւ արմատ բառեր	68
Պարզ ընդարձակ նախադասութիւն	70
8.- Մեր Կաղանդ Պապան - Ֆիլիփ Զաքարեան	73
Ածանցաւոր եւ բարդ բառեր	79
Լրացումի լրացումներ	81
9.- Փոխարէն - Զահրատ	83

Ածանցաւոր բառեր	86
Որոշիչ	88
10.- Պատմութիւն Հայոց - Փաւստոս Բիւզանդ	90
Իսկական բարդ բառեր	95
Յատկացուցիչ	97
11.- Մովսէս Խորենացիի նամակը առ Սահակ Բագրատունի	99
Արմատական և հնչիւնը բաղադրեալ բառերուն մէջ	105
Բացայայտիչ	107
12.- Մեր պատմիչները եւ մեր գուսանները - Աւետիք Իսահակեան	109
13.- Պղտիկ հերոսը - Արամ Հակազ	113
Յարադիր բառեր կամ դարձուածքներ	119
Ուղիղ եւ անուղղակի խնդիրներ	122
14.- Խաչիկը - Անդրանիկ Ծառուկեան	124
Կցական բառեր	130
Պարագաներ	132
15.- Յիշեցէ՛ք զիս - Մուշեղ Իշխան	134
Իրաւունքներդ կը ճանչնա՞ս	138
Կրկնաւոր բառեր	140
Նախադասութեան բաղմակի անդամներ	141
16.- Առակ	144
17.- Առակագիրներ	147
Ասացուածքներ եւ առածներ	149
Կոչական	150
18.- Եղբայր Հրայր - Վահրամ Մաւեան	152
Բառերու տեսակները ըստ իմաստի (վերաքաղ)	157

ԱՆԴԱՍՏԱՆ Ա.

Հայերէնի եւ հայ գրականութեան համադրեալ ձեռնարկ
միջնակարգ եւ երկրորդական կարգերու համար

ՅԱԿՈԲ ԶՈՒԱՔԵԱՆ

Կողք եւ նկարներու համադրում՝ **ՀՐԱԶԴԱՆ ԹՈՒՔՄԱՃԵԱՆ**
Տպ. «ԱՐԵՒԵԼՔ»